

CONFESSIO,
SIVE
DECLARATIO,
Sententiæ Pastorum,
QUI
In Fœderato Belgio
REMONSTRANTES
VOCANTUR;
SUPER
Præcipuis Articulis
Religionis Christianæ.

*usum Juventutis Theologiæ studiosæ,
jam denuo impressa.*

LONDINI:

penfis JACOBI KNAPTON, ad insigne
Coronæ in Cœmiterio D. Pauli. 1702.

CONFESSIO

DECLARATIO

CONGREGATIONIS

1711

In Fœderatio Belgio

EMONSTRANTES

VOCANTUR

1711

Religionis Christianae

Religionis Christianae

Religionis Christianae

FONDIUM

Religionis Christianae

P R Æ F A T I O,

A D

Lectorem Christianum.

NON est dubium, pie Lector, quā
hæc quæ à nobis editur Declaratio
Fidei, variis ac diversis
hominum judiciis obnoxia sit
futura. Prout enim quisque
apud animum suum de hu-
jusmodi Declarationum tum
necessitate, tum utilitate, tum forma ac
modo statuit, ita etiam de hac nostra judi-
cium facturus est.

*Prolepsis, de
quadruplici ge-
nere dissentien-
tium.*

Sunt, qui à Confessionibus aut Declara-
tionibus omnibus prorsus abstinendum esse
existimant, easque non modo non neces-
sarias nec utiles Reipub. Christianæ, sed &
illicitas, periculosas & noxias in ecclesia
esse censent. Sunt, qui Confessiones aut De-
clarationes in publicum edi, non quidem
omnino inconsultum, nedum illicitum aut
noxium arbitrantur; sed eas non nisi meris
ac puris putis Scripturæ verbis concipiendas
ac contexendas esse judicant. Sunt, qui

P R Æ F A T I O.

Confessiones, licet aliis quam nudis Scripturæ verbis conceptas, non quidem omnino improbant, sed adeo generales ac breves esse volunt, ut nihil nisi quod absolute ac præcise necessarium scitu & creditu ad salutem est, contineant ac complectantur. Sunt denique alii ab his multum diversi, qui Confessiones ac Declarationes particulares de singulis etiam minutissimis controversiis, usque adeo non tantum utiles, sed & necessarias censent, ut sine iis Christianus ullus cœtus nec esse, nec bene esse possit. Horum omnium tam varia, tamque diversa ac discrepantia iudicia procul omni dubio expertura est nostra hæc Declaratio: & habent sane singuli hi speciosa, & à verisimilitudine non prorsus aliena, quibus nituntur, opinionum suarum fundamenta.

Qui à Confessionibus aut Declarationibus prorsus abstinendum, aut eas non nisi meris ac nudis Scripturæ verbis

*Primi & secundi generis
Objectiones.*

concipiendas esse arbitrantur, (quales hoc seculo non pauci alioquin pii & probi reperiuntur) ii, quantum nobis colligere licet, tria fere opinioni suæ prætexere solent. 1. Quod per eas scripturarum majestati & authoritati non leve fiat præjudicium. 2. Quod ecclesiarum seu conscientiarum ac prophetiarum libertati damnum ac detrimentum ingens occasione earum adferatur. 3. Quod factionibus & schismatibus in ecclesia lata fenestra per easdem reperiatur.

Ac

P R Æ F A T I O.

Ac primo quidem scripturarum majestati non parum eo ipso derogari ac detrahi existimant, quod earum tum sufficientia, tum perspicuitas in suspensionem aut dubium vocari videatur; quasi, videlicet, eæ aut non contineant plene & sufficienter omnia, quæ unicuique Christiano cœtui necessaria & utilia scitu, creditu, speratu ac factu sunt; aut saltem non eas usurpent loquendi formulas, quæ clare satis ac perspicue sensus divinos, imprimis ad salutem creditu necessarios & perutiles exprimant, sed phrasibus ac formulis humanis opus habeant, ut recte intelligi, & ad discrimen veritatis & falsitatis rite faciendum adhiberi atque usurpari possint. Unde deinde fieri dicunt, ut scripturarum autoritas magis magisque labefactetur, & tandem tota concidat; atque ad formulas illas humanas, tanquam aut perfectiores, aut clariores recti falsique indices, paulatim transferatur. Et certe confirmare videtur horum hominum opinionem non leviter experientia multorum seculorum, quibus id fere usu venisse inquirunt; ut, postquam Confessionum ac Declarationum formulæ in pretio esse cœperunt, iisque honor iste deferri, quasi abditos atque involutos scripturarum sensus planissime exprimerent, eaque quæ ecclesiis Iesu Christi necessario tenenda sunt, clarissime atque evidentissime ob oculos ponerent; paulatim scripturarum majestas atque autoritas inclinare, & sententiarum atque opinionum omnium ad Religionis negotium

P R Æ F A T I O.

pertinentium veritas simul ac necessitas ex
formulis illis pendere cœperit; adeo quidem,
ut præterita & posthabita sacrosancto scri-
ptura, ad eas tanquam ad certissimas nor-
mas, ac regulas omni exceptione majores
provocatum sit; & qui ab iis vel latum
unguem discederet, licet sola scripturarum
reverentia motus, citra ulteriorem ullam
probationem, hæreseos postulator & damna-
tus fuerit. Ac licet principio, inque ipsis,
quod dicitur, Formularum incunabulis id
non acciderit, quin & cautionibus insuper,
seu restrictionibus ac protestationibus, aliis-
que id genus modis obviam ac contra-ritum
sit; tamen tractu temporis paulatim inva-
luit, & incrementa cœpit earum autoritas,
arcanisque auctibus per intervalla & gradus
sensim stabilita est & confirmata; donec
tandem, radicibus profunde actis, tantum
non supra ipsas scripturas stare cœperit.
Ita successu temporis Concilia quædam
Oecumenica, quæque in iis concepta atque
adserta sunt formulæ fidei seu generalia
symbola tanti fieri cœperunt, ut iis par &
æqualis cum ipsis Evangeliiis autoritas à
plerisque attributa sit. Imo etiam quæ ab
unico Augustino contra Pelagium dispu-
tata & determinata sunt, ætatis fluxu tan-
dem eo dignitatis autoritatisque sunt pro-
vecta, (etiam apud eos qui alioquin Con-
ciliorum & Patrum autoritatem permagni
facere non solent) ut ad condemnationem
cujusvis in ecclesia docentis sufficiat, si
Pelagio tantum adfinis videatur ipsius
sen-

P R Æ F A T I O.

sententia. Et ita fere in cæteris fidei qua-
stionibus accidere solere, atque ab omni
retro ævo accidisse perquam speciose aiunt.
In summa, non temere isti conqueri viden-
tur, Formulas fere omnes cum ætate nimia
authoritatis vires atque incrementa capere;
& ut sæpe non videantur palam atque aperte
ad maiestatem immodicam provehi aut
proficere, reipsa tamen abire paulatim (non
obstantibus etiam cautionibus ac protesta-
tionibus in contrarium) in immotos fidei
Canones, & saltem secundarias regulas ac
normas, & quidem tam secretis & imperce-
ptibilibus motibus, ut ad culmen authori-
tatis plusquam humanæ, & dignitatis su-
premæ fastigium non pervenire, sed perve-
nisse; neque adolescere, sed adolevisse
comperiantur.

Libertati etiam ecclesiarum seu conscien-
tia ac prophetia damnum ac detrimentum
ingens adferre Formulas has arbitrantur,
quod ubi ea in ecclesiam admittuntur, fieri
non possit, quin è vestigio, per posticam Tyran-
nica etiam lex intromittatur; ut non nisi ad
earum præscriptum sentire, loqui, scribere,
docere, conferre, & scripturas interpretari li-
ceat; eas vero in dubium vocare, iisque, mo-
deste licet, contradicere nefas putetur. Nec
deest prætextus: ut scilicet publica Ecclesiæ
pax facta tecta conservetur, confusio vite-
tur, & libertas in licentiam non exeat:
unde porro fieri dicunt, ut nemo, (imprimis
si Reipub. etiam interesse credatur) vel in-
quirere audeat in formulas istas, & dogmata,

P R Æ F A T I O.

quæ iis continentur, expendere ad veritatis
 trutinam; vel si quis ingenio & industria
 advocata in eas inquisierit, & in illis falsa
 quædam esse iudicio suo deprehenderit, pro-
 ferre illa in publicum, atque aperire ad
 aliorum emendationem sine manifesto peri-
 culo nequeat. Atque hac quidem ratione
 Confessionum & Declarationum huiusmodi
 formulas definire in rigidissima vincula, &
 compedes plusquam adamantinas, quibus
 libertas simul ac veritas arctissime adstrin-
 gantur; &, qui semel receptus atque ad-
 missus est error, stabilis ac firmus, imo
 æternus reddatur.

Schismatis denique & secessionibus fene-
 stram latam aperiri per hæc Confessiones
 & Declarationes, aiunt, quia illæ (uti
 quidem hactenus usurpatæ sunt) velut aperta
 & publica dissensionum signa sunt; quibus
 non aliter quam intergerinis quibusdam
 parietibus Christiani, quos conjunctissimos
 esse oportebat, quique in summa salutaris
 doctrina reipsa consentiunt, à se invicem
 dissepantur; dum hic qui-
 dem *Pauli*, ille *Cepha*, iste
Apollo, alius Christi se esse
 dicit: & intra suum quisque peculiarem cœ-
 rum, Religionis puritatem, vitæque immor-
 talis spem consistere credit: adeo ut quisquis
 ad illum non pertinet, cœlo & regno Iesu
 Christi tantum non exclusivissimus censea-
 tur. Unde odia deinde, & animorum stu-
 diorumque divortia æterna atque immor-
 talia, non sine maximo Reipub. Christianæ
 dispen-

P R Æ F A T I O.

dispendio oriri, & quasi perenni fonte fluere necesse sit.

Hæc sunt fere præcipua firmamenta, quibus primi pariter & secundi nituntur, quibusque opinionem suam fulciunt: speciosa equidem, si prima fronte videantur, quippe quæ ælulum non vulgarem pro divini verbi autoritate, pro conscientiarum libertate, pro ecclesiarum pace & concordia præ se ferunt: attamen quæ propius introspecta, tanti nobis momenti visa non sunt, ut propter ipsa ab edendæ hujus declarationis instituto desistendum nobis esse putaverimus. Neque enim videntur nobis tam rem ipsam, quam vitium rei & abusum; qui optimis etiam ac per se saluberrimis rebus, veluti struma pulchro corpori, adnasci & adhærere non raro solet; non immerito reprehendere, & acriore vitii intuitu, & odio abusus alioquin iustissimo, in rei etiam ipsius detestationem imprudenter ferri ac dilabi. Quod ut planum fiat, operæpretium erit nonnulla de Confessionum sive Declarationum natura, necessitate, utilitate, rectoque usu præmittere: Inde enim & quantopere hallucinentur ii, qui eas omnino averfantur, ac sine delectu respiciunt, & quis noster in hujus Declarationis editione finis ac scopus fuerit, clarissime apparebit atque elucescet.

Ad Confessiones igitur, sive Declarationes generatim quod attinet, eæ aliud nihil sunt, quam claræ ac dilucidæ, certaque methode

Responsio generalis.

P R Æ F A T I O.

propositæ Fidei nostræ expositiones, quibus plures paucioresve sententiam suam super

*Quis verus
Confessionum
usus ac scopus
sit.*

Religionis Christianæ Articulis, seu ore seu scripto aperiant, & Christiano orbi notam faciunt; ad divinæ veritatis illustrationem; calumniarum, quibus innoxii premuntur, averfationem; & ecclesiarum in vera fide & pace ædificationem. Hæc demum propria, vera & genuina Confessionum ac Declarationum natura atque indoles est, ex qua de vera earum tum necessitate, tum utilitate, iudicium faciendum est; neutiquam autem ex ingenio aut instituto eorum, qui Confessionibus ac Declarationibus ad alios longe diversos fines abusi sæpe sunt. Et enim ea non Declarationum, sed declarantium vitia; & non Confessionum usus, sed abusus fuerunt, iique tales qui facile nisi per nos steterit ab ipsis Confessionum formulis separari possunt.

Formulas quidem huiusmodi præcise atque absolute necessarias non esse haud illu-

Non esse præcise necessarias.

benter admittimus: neque proinde nobis placet sententia eorum, quos quarto loco recensuimus, qui eos pro secundariis saltem fidei symbolis habent, quique si non ad esse, certe ad bene esse Christianæ Ecclesiæ præcise necessarias esse statuunt. Ubi enim recta & concors scripturarum intelligentia locum habent, ibi aliis Fidei formulis, aut phrasibus, quam quæ in scri-

P R Æ F A T I O.

scripturis ipsis extant, simpliciter opus non est: & quæ in scripturis extant formulæ eæ ad fidem & salutem sufficiunt: sique ad earum dijudicationem adferatur animus probus docilis, ac divinæ veritatis studiosus; eaque insuper adhibeantur media, quæ adhiberi oportet, & tantarum rerum avidum lectorem decent; tam sunt claræ & perspicuæ, ut cuilibet Christiano omni tempore abunde sufficere possint ac debeant, ad perfectissimam divinorum sensuum Declarationem, tum pro se, tum pro aliis inde depromendam. Nec enim dubitari jure potest, quin formulæ & phrasæ istæ quibus ipse Deus & Dominus noster Iesus Christus idiotis & plebeiis, atque ineruditis hominibus olim sensa mentis suæ exprimere ac declarare voluit, nobis etiam hodie ad eadem illa sensa percipiendum & declarandum sufficiant: quam non minus nobis quam illis divinitus eo fine relicta & per scripturam tradita sint; ut ex iis quæ ad rectum Dei cultum, æternamque salutem nostram & aliorum pertinent, hauriremus, & depromeremus. Ex quo efficitur fieri omnino posse, ut sine formulis hujusmodi humanis non modo Ecclesia Iesu Christi sit, sed & eidem bene sit.

Interea quamvis præcise necessariae non sint hujusmodi formulæ, non tamen idcirco etiam inutiles, adeoque illicitæ & noxiæ censenda sunt. Etenim si inutiles non sunt, imo si certo respectu

*Utiles tamen
ac licitas esse.*

P R Æ F A T I O.

interdum necessariae sint prophetiae, sive scripturarum interpretationes, quas in Academicis & Ecclesiis Doctores & Pastores singuli proponunt; aut quae alioquin in coetibus Christianorum fiunt, cum scripturarum sensus ad ignorantes erudiendos, errantes in viam rectam reducendos, haesitantes sublevandos, contradicentes redarguendos, quantum fieri potest, familiaribus & clavis, atque etiam extra τὸ πῶς S. Scripturae usitatis formulis loquendi declarant & illustrent; utique non potest jure merito inutile videri, nedum illicitum aut noxium, si plures Ministri Iesu Christi consentientibus suffragiis, conjunctis studiis atque operis, ad majorem divinae veritatis illustrationem, calumniarum depulsionem, plurimorum aedificationem, aliosve sanctos ac pios fines, sententiam suam super iisdem scripturarum sensibus, idque certis ac conceptis formulis, publicitus pandant atque aperiunt. Quin-

*Aliquatenus
etiam necessaria
esse.*

imo si rem procul omni affectu ac praedicio recte putabimus, comperiemus ea posse incidere tempora, quibus non utiles tantum, sed bene necessariae Declarationes hujusmodi videri debeant. Etenim si foedi & crassi errores, religioni Christianae ac pietati noxii, seculum nostrum occupent; si necessaria fidei capita negligantur, aut non nisi obiter curentur; non necessaria autem veluti necessaria sollicitè inculcentur, utilia item à necessariis dogmatis non prout oportet, discernantur, huma-

P R Æ F A T I O.

humanis denique commentis conscientia
hominum adstringantur, & falsissima quæ-
quæ placita scripturarum verbis ac phra-
sibus pallientur; necessitas profecto impo-
nitur Christianis omnibus ac singulis,
maxime Ecclesiæ Pastoribus, ut qua ratione
tot tantisque malis occurrere possint, serio
inter se cogitent ac deliberent; & si cæcos
ac miseros illos mortales divinorum sen-
suum clariore, quam quæ ante facta est,
propositione atque elucidatione, veluti fa-
cula aliqua in tenebris accensa, utiliter ac
prudenter juvari posse videant; in eo
unanimiter & juncta quasi manu consen-
tiant ac conspirent, ut sensus illos divinos
formulis quibusdam jam olim utiliter rece-
ptis & familiaribus declarent, & ob oculos
eis ponant, si forte istarum auxilio errantes
ex profunda ista caligine liberari, & in
rectam æternæ salutis viam deduci possint.
Deinde, si contingat eos, qui utilem istam
Reipub. Christianæ operam navant, nihilo-
minus, uti fere fit, calumniis gravari,
suspicionibus fœdis ac turpibus maculari,
& quasi diluvio quodam criminationum
obruui, tanquam sublestarum omnium opi-
nionum patronos, qui veteres vel omnes vel
aliquas hæreses novo quasi paxillo suspen-
dant; errores jampridem damnatos ex orco
refodiant; qui in Religione nihil firmi, nihil
solidi teneant, & tot tamque monstrosis
opinionibus inter se divisi sint ac dissecti,
ut portenta potius hominum, quam Chri-
stiani jure videantur; ecquis erit qui eos
pretium

P R Æ F A T I O.

pretium operæ facturos, imo necessitate aliqua huc constringi non putabit, ut Declaratione publica & solemni calumniis tam atrocibus, & enormibus obviam eant, & sententiæ suæ ingenua Confessione testatum Orbi Christiano faciant, qui & quales in Causa Religionis sint, quidque de præcipuis Fidei capitibus revera sentiant; istaque inculpata ratione, veluti obice ac repagulo, infamibus istis convitiis ac criminationibus solide opposito, famæ & existimationis suæ integritatem, vitæque innocentiam adserant, bonisque omnibus probent? Imprimis si futurum videant, ut, nisi id faciant, optimi quique ab ipsis alienentur, infirmi ab amore veritatis divertantur; aut alioquin animis ipsorum scrupuli non leves injiciantur; multis alioqui minime malis in erroribus suis manendi, aut ad pristinas sordes, quas deseruerant, veluti ad vomitum redeundi occasio detur; amici à benevolentiae affectu retrahantur, atque à fraternitate divellantur, hostibus atque inimicis uberius calumniandi materia suppeditetur; atque ita per latus læsæ ipsorum existimationis, divina veritas vulneretur; omnisque ipsorum labor, cura, industria atque opera, in illius promotione hæcenus insumpta, & porro insumenda, inutilis atque infrugifera reddatur; certe qui ullo boni publici desiderio, ulla divinæ gloriæ cura, ullo veritatis pacisque Ecclesiasticæ studio tangitur, is non potest non credere, ac certe statuere, in tali casu neces-

P R Æ F A T I O.

necessitatem aliquam, hominibus istis imponi, ut sese, si bona conscientia possint, & summi infimique id postulent, etiam conceptis formulis Declarationum, à criminationibus istis ac calumniis purgent, & universo Orbi Christiano innocentiam suam testatam faciant. Neque vero ad calumnias istas diluendum satis vidèri potest, si intras & nudas Scripturæ phrasas se contineant, & sententias suas totidem Scripturæ verbis ac phrasibus efferant. Etenim cum hoc ipsum crimini ipsis detur, quod sub verbis scripturæ pessimos, & gloriæ Dei ac saluti hominum noxios sensus in sinu foveant; & vel ultro captata, vel ab aliis oblata occasione disseminent, ubi è re sua id futurum vident: utique velint nolint in eam rediguntur necessitatem, ut ad divinæ veritatis gloriam, infirmorum ædificationem, & calumniarum detectionem, ea ratione, quæ optima atque utilissima esse videtur; id est, publica aliqua sententiæ suæ declaratione; sese purgent, suæque Fidei integritatem tueantur ac defendant. Quæ cum ita sint, tantum abest ut noxiæ aut inutiles per se videri debeant Confessiones, aut Fidei Declarationes, ut pro utilibus veritatis adsertionibus, ac pene necessariis maximorum malorum remediis aliquando in Ecclesia Iesu Christi habendæ sint.

Veruntamen quia ea est plærorumque mortalium sive inadvertentia, sive *Triâ remedia*
 socordia, sive malitia, ut quæ *contra earum*
 per se utilia & pia officii *abusus.*
nostri

P R Æ F A T I O.

nostri documenta, aut præstantissima magnorum malorum remedia esse possunt, ea accedente vitio atque abusu paulatim in superstitiosa conscientiarum vincula, inque idola & venena noxia sensim abire ac degenerare sinant; imo non raro in damnum ac detrimentum optimarum rerum, ipsi convertant; diligenter prospiciendum, & opera quam accuratissime danda est, ut ab abusibus & vitiis omnibus formulæ huiusmodi vindicentur, & rectus earum usus omni tempore sedulo inculcetur & asseratur; quod quidem commodè fieri posse credimus, si tria hæc semper ante oculos versentur & solícite observentur. Primum,

De vera & falsa earum autoritate.

authoritas nulla ἀνυπόστατος, i. e. irrefragabilis & omni exceptione major in Ecclesia, quocunque titulo, prætextu aut specie, seu directe seu indirecte, in rebus ad Religionem pertinentibus, formulis hisce tribuatur, aut tribui concedatur; ita scilicet, ut conscientiarum ullo- rum hominum iisdem tanquam fidei Regulis, sive primariis, sive secundariis adstrin- gantur, aut obligentur: Quod quidem facile caveri posse dubio omni præcul est, si eo tantum loco & gradu habeantur, quo revera haberi debent, puta pro nudis Fidei nostræ expositionibus, sive pro Formulis ejusmodi, non quæ definiant, aut statu- ant, quid pro vero, aut falso habendum, quid credendum, aut non credendum; qua ratione quid enuntiandum, aut proferendum sit;

P R Æ F A T I O.

sit; sed quæ tantummodo notum ac testa-
 tum faciant, quid pro vero ac falso habeant,
 quid credant aut non credant, quomodo
 sensa mentis suæ enuntient ii, quorum eæ
 Formulæ & Declarationes propriæ sunt.
 Etenim si alio loco, aut majori in pretio
 non habeantur, periculum nullum est, ut
 earum autoritas non dicimus æquetur scri-
 pturis nedum præferatur; sed ne quidem
 ullum, quantumvis infimum, in Ecclesia
 locum inveniatur. Nec enim, uti jam dixi-
 mus, pro normis tum ac Fidei regulis ha-
 bebuntur, ex quibus veritas, aut falsitas,
 hæreses, aut error cognosci possit ac debeat;
 quæque eo fine editæ sint, ut ex iis quid
 verum falsumve sit dignoscatur, aut depre-
 hendatur; sed pro nudis tantum tesseriis ac
 symbolis, quæ indicent solum ac declarent,
 quid ii ad quos eæ pertinent, de hisce &
 illis Religionis Christianæ Articulis ac
 sensibus crediderint ac statuerint. Et sane si
 præscos Ecclesiæ Annales consulamus, non
 aliud fuit consilium, non alius scopus aut
 finis eorum, qui primi ejusmodi Symbola,
 Canones Ecclesiasticos, Confessiones ac
 Declarationes Fidei suæ ediderunt, quam
 ut per eas testatum facerent, non quid cre-
 dendum esset, sed quid ipsi crederent; id-
 que ut Symbola ista, &c. vel Pharorum
 instar essent, quæ incautis & imprudentibus
 errorum vada ac breviter pietati & saluti
 noxia indicarent & ostenderent, vel etiam
 contra calumniantes, pro Apologiis fer-
 virent: ex quibus intelligere unicuique
 daretur,

P R Æ F A T I O.

daretur, quam longe abessent ab erroribus, blasphemis & criminibus illis, quæ per calumniam ipsis à maleferiatis quibusdam hominibus impingebantur. Et certe si intra hanc metam Declarationes & Confessiones omnes semper constitissent, utique nullo unquam tempore dignitatem auctoritatemque ullam dictatoriam, nedum majorem, aut æqualem Scripturis in Ecclesia consecutæ fuissent. Quare ut hoc imprimis fixum ratumque semper teneat Ecclesia, etiam atque etiam adlaborandum est, ac propterea subinde per occasiones omnes Ecclesiis inculcandum, & in ipsis Confessionum ac Declarationum Formulis accurate exprimendum: Eas scilicet, ne quidem pro certis indicibus, nedum pro iudicibus verorum sensuum, sed tantum pro indicibus sensuum illorum, quos authores earum pro veris habuerunt, recipi debere, eoque fine in lucem editas esse. Id enim si fiat, tum hæc tria

De triplici earum abusu.

vitia sufficienter ac facile vitabuntur. I. Nemo ad Formulas illas confugiet, ut ex iis certa fide, veluti ex fontibus hauriat ac depromat ea, quæ credenda sunt; proinde nec in dubiis Scripturarum sensibus recurret ad eas, tanquam recti & obliqui indices: nec obscuros aut controverfos sensus ad eas tanquam ad lapidem lydium probabit aut explorabit. II. Nemo ad earum sensus adstringetur aut adstringi se patietur alia lege, quam quatenus & quamdiu ipse certo deprehendit
atque

P R Æ F A T I O.

atque in conscientia sua convincitur, eas cum Scripturarum sensibus convenire. III. In disputationibus, collationibus, examinationibus ad illas nunquam provocabitur, neque ad illarum incudem revocabuntur Fidei controversiæ; sed ad solum verbum Divinum, tanquam ad Regulam unicam, omni exceptione majorem & veram sanorum sermonum *καθ' ἑαυτὴν*, quam unicus Magister noster Iesus Christus & Apostoli ipsius nobis reliquerunt, omnes omnino sine metu aut periculo exigentur & expenduntur. Et sic quidem nihil erit, quod ad Divinam Authoritatem iis derogandam, & Scripturis Sacris in solidum adferendam desiderari jure poterit. Neque tum metuendum erit, ne ex iis idola fabricentur, quæ juxta Scripturas in Ecclesia Iesu Christi erigantur, & in pari gradu collocentur, aut simili aliquo honore afficiantur; aut ne vincula ex iis nectantur, quibus hominum Conscientiæ innodentur; aut denique ne venena ex iis præparentur, quibus Fidei sinceritas inficiatur, aut doctrinæ veritas adulteretur.

Hoc itaque fundamento semel rite jacto, hocque principio firmiter supposito, semper in Ecclesia Iesu Christi facta tecta manebit libertas, qua sine periculo in Formulas istas inquirere, iisque sine scrupulo contradicere (salvis semper modestiæ, charitatis & prudentiæ Christianæ legibus) licebit: ut hac ratione inter illas & verbum

*Pro moderata
eas examinandi
libertate.*

divinum

P R Æ F A T I O.

divinum discrimen semper manifestum ex-
stet, cui uni illud privilegium sanctum
atque inviolatum constare debet; quod so-
lum supra & extra omnem controversiam
& contradictionem positum sit, quodque ei
soli conscientiæ fidelium obligandæ sint.

Neque tamen libertas hæc eo usque ex-
tendenda est, ut in dissolutam & enormem
licentiam abeat, qua cuique, quod libet,
effutire liceat. Tam enim libertate abuti-
tur, qui ejus fibulam nimis licenter laxat,
quam qui nimis arcte astringit. Extréma
omnia vitanda sunt, & mediocritati litan-
dum, quæ Tyrannidem inter atque vagam
& effrenem licentiam media consistit. Idcirco
prudentia & charitas semper in consilium
adhibenda sunt, quæ facile dictabunt, quan-
do & quomodo libertas hæc utiliter, & sine
piorum scandalo, in usum possit deduci.
Prudentiæ est, ponderare res, & circum-
spicere idonea tempora & loca, quibus
hoc aut illud dogma sive ore sive calamo
commode proponatur. Charitatis est, per-
sonarum rationem habere, ne offendantur
aut turbentur, quos ædificatos oportebat.
Prudentis & pii, ac charitate vera præditi
non est, libertate contradicendi ex qualibet
occasione, apud omnes sive ubique, cum
ita collubitum est animo ipsius, promi-
scue uti, imo nec aliorum contradictiones

*Contra effre-
nem quorundam
licentiam.*

omnes semper & ubique æquo
animo ferre. Habenda sæpe
est ratio & rerum seu dogma-
tum, quibus contradicatur,
&

P R Æ F A T I O.

& personarum, apud quas contradictiones hujusmodi proponuntur. Quædam enim res tanti sunt ponderis atque momenti, ut iis sine summo salutis nostræ periculo contradici nequeat. Hisce libere contradicere, aut æquo animo pati ut ab aliis contradicatur, à prudentia & charitate foret alienissimum. Quædam res ejus indolis sunt, ut sine periculo salutis cujusquam contradictionem quidem ferant, sed quibus tamen contradicere publici boni causa necesse non est, & contradici ubique & semper non expedit. Non enim omne, quod licet, statim etiam expedit aut ædificat. Sæpissime infirmitas aliorum libertati nostræ legem ponere debet: non raro etiam aliorum improbitas, qui ad lites, rixas, & contradictiones pruriunt, & quibus occasio litigandi & contendendi ex quavis occasione placet. Illis offendiculum dandum non est, ne cadant: his fomenta subtrahenda sunt, ne sibi & aliis noceant. Ita enim evitanda semper sunt pericula omnia fidelium, præsertim infirmorum, ne libertate nostra abutamur ad ullius destructionem, sed recte, & ad omnium ædificationem ea utamur. At in rebus non omnino necessariis, interque eos, quos *perfectos* appellat Scriptura, quique exercitatos sensus in Scripturis habent ad discretionem veri & falsi; aut qui alioquin veritatis etiam abstrusioris summo, pere studiosi sunt; libertas hæc locum habere semper sine scandalo aut periculo potest. Quippe acuitur industria ipsorum con-

P R Æ F A T I O.

contradictionibus moderatis, quæ veluti cotes veritatis sunt, & ex quibus non aliter quam ex silicum inter se attritu & collisione, hic fructus elicitur, ut vel errorem antea latentem clare videant, vel in veritate, quam tenent, solidius confirmentur. Qui fructus non potest non deinde in Ecclesiam totam redundare, idque ad eximiam veritatis promotionem, & Divini Nominis gloriam. At contradictionibus ex pulpito in templis coram populo digladiari, & publicarum Formularum vellicationibus, atque obrectationibus apud imperitam plebem ex umbone tumultuari velle, aut publicis scriptis & contumeliose laceffere atque insectari, res foret insaniam simillima, & scandali & periculi plenissima. Neque vero unquam tantum prodesse potest non necessariæ veritatis notitia, quantum publice privatimque nocere atque obesse potest importuna & inverecunda ejus inculcatio. Atque hæc de prima cautione in Confessionibus diligenter observanda.

Secundum, quod ad rectum Formularum usum observandum est, ex primo fluit: si

Non esse vincula conscientiarum.

videlicet ex Formulis Confessionum ac Declarationum spiritualia quædam vincula, numellæ, & compedes non fiant, quibus Declarantium, conscientia, linguæ & calami ita adstringantur & affigantur, ut ab earum phrasibus, modo loquendi, ordine, methodo, &c. recedere nemini liceat, quin & in suspi-

P R Æ F A T I O.

suspicionem aut criminationem *irregulas* protinus vocetur, qui Scripturam divinam, suæque mentis sensa, aliis phrasibus, alio ordine aut methodo, quam quæ in iis expressæ sunt, interpretari deprehenditur. Hac enim ratione non tantum eliminatur & proscibitur ex Ecclesia libertas illa, quæ, salva manente ipsorum sensuum veritate, unicuique Fidelium in Scripturarum interpretatione pro arbitrio suo, ad maximam veritatis promotionem, & Ecclesiarum ædificationem, facta tecta constare debet; sed etiam divini verbi autoritas clanculum & quasi per cuniculos suffoditur ac labefactatur. Etenim vix aliter fieri potest, quin, ubi phrasæ Formularum pluris fieri incipiunt, quam ipsius divini verbi, ibi paulatim divini verbi autoritas evilescat, & infra Formularum pretium subsidat. Et sane si animum advertere velimus, præcipuus & forte primus gradus, per quem ad fastigium usurpatæ autoritatis majestatisque prope divinæ conscenderunt humanæ Formulae, hic fuit, quod earum phrasibus, verbis, ordini ac methodo, plusquam par est, principio attributum fuit; tanquam si illis sensus omnes credendi, sperandi & faciendi carius, brevius, solidiusque exprimerentur quam iis, quæ in Scripturis occurrunt. Hinc enim paulatim existimatio earum auct. Scripturarum vero imminuta est: adeo ut x verbis, phrasibus, imo syllabis fere ac literis Formularum, exque methodo & ordine earundem proprio de veritate

P R Æ F A T I O.

veritate aut falsitate dogmatum ac sententiarum prope omnium statui & pronuntiari coëptum fuerit; tanquam si verum esse non posset, nisi quod ex-amussum & per omnia cum ipsis conveniret; & quasi ab hæresi, aut saltem errore & falsitate immunis non esset, qui iis (licet modestissime) contradiceret, aut ab iis vel latum culmum discederet, imo in verba ipsorum tantum non juraret. Cui pernicioso abusui, tamque manifesto vitio atque incommodo ut in tempore occurratur, enixe atque unice fere inculcandum semper est, Formulas Declarationum eo fine non cudi ut doceatur, quod isto ordine, ista methodo, istis phrasibus, & non aliis quam commodissime enunciandi sint, aut omnino enuntiari debeant sensus Religionis Christianæ; sed quod illis sit recte & commode enuntiari possint, aut iudicio ipsorum confidentium, quam rectissime enuntientur. Sic enim iis uti, non erit præcisæ necessitatis; sed meræ libertatis: & qui iis utitur, recte quidem faciet, attamen non male censebitur facere, qui iis non utitur; maxime si summam doctrinæ salutaris in iis tradita ultro admiserit, neque dissidentes hac in parte damnaverit.

Tertium, quod ex hisce jam dictis emergit ad rectum Formularum usum, necessarium, istud est, ne Formulae istae unquam habeantur pro limitibus & terminis, intra quos Religio & salvi-

Non esse limites nec terminos, intra quos vera Religio sit concludenda.

P R Æ F A T I O.

salvifica Dei cognitio consistere credatur, tanquam si ii, qui istis accedere, aut suffragari per conscientiam nequeunt, à salute æterna & regno cœlorum ea propter excluderentur ac separarentur. Absit id à nobis, qui Christianos in multis imprudenter errare posse sine salutis suæ iactura, firmiter credimus, quique pauca admodum esse arbitramur, quæ præcise ad æternam salutem obtinendum scitu & creditu necessaria sunt. Quare ut superbam hanc crudelitatem à nobis quam longissime abesse demonstremus, palam testamur, non esse habendas Confessionum & Declarationum Formulas alio loco, quam pro erectis quibusdam signis ac vexillis, quibus declarant ii, qui eas in lucem dant, se judicare, sensus illos, qui Formulis istis continentur, ad veritatem quam proxime accedere; ac proinde, nisi melius erudiantur, ex animo optare ac cupere, ut istos alii omnes veritatis & pacis studiosi amplectantur, non quidem proprie hoc fine, ut ita demum salventur; sed ut à periculo errandi quam possunt longissime se removeant. Nec enim satis videri debet homini Christiano, quacunque ratione & via ad salutem æternam contendere: omnium tutissima & certissima eligenda est, nisi forte justus alicujus in Ecclesia majoris periculi aut scandali metus obstet. Tanti enim debet apud eum esse æterna fœlicitatis, atque immortalis vitæ bonum, ut omnia pericula, quæ animum illius ab eo amplexando avertere, aut

B abdu-

P R Æ F A T I O.

abducere possent, odisse debeat & solícite fugere. Neque est quod metuat, schismatici se propterea, quod opus carnis appellat Apostolus, patrocinari atque operam dare. Non enim si ab hisce coetibus ad alios forte discedat, protinus eos, quos deserit contemnit, aut à spe salutis exclusos iudicat; sed tantummodo ab impurioribus ad puriores se confert, ut veritatem omnem salutis nostræ aliquatenus servientem sibi curæ & cordi esse ostendat, & Deo ac Iesu Christo Domino suo conscientiam suam probet. Interea nihilominus operam dat, ut pacem & concordiam cum omnibus vere piis, quantum fieri potest, sedulo colat, & moderationem, sive *moderamen* suum bonis omnibus testatum faciat.

Et hisce quidem recti usus finibus & quasi sacris limitibus si circumscribantur Confessionum ac Declarationum formulæ, non modo non illicitæ aut noxiæ, sed contra utilissimæ ac Christianæ Reipub. maxime salutares, imo etiam interdum necessariæ censendæ erunt. Unde, qui eas non modo non necessarias, sed inutiles, adeoque illicitas & noxias esse volunt, il- liberale convitium illis facere censendi sunt. Tantum enim abest, ut eæ per se Scripturarum maiestati, id est, earundem perfectioni aut claritati, quicquam derogent; ut contra potius per eas, non minus quam per Prophetias, aut Scripturarum interpretationes, vera earum authoritas confirmetur

ac

*Conclusio di-
florum.*

P R Æ F A T I O.

ac stabiliatur. Cum enim earum veritas tum quoad sensum, tum quoad phrasen, tum quoad methodum, ex ipsis Scripturis adferenda sit, & vindecanda; imo quum id ipsum fieri posse ac debere ab omnibus & singulis, ipsæ Formulæ profiteantur, adeoque à seipsis ad Scripturas nos remittant, atque ad eas solas in omni controversia provocari expresse jubeant; utique non ad convellendum aut labefactandum, sed contra ad constabiliendum Scripturarum auctoritatem facere videri debent. Nec libertati etiam Ecclesiarum ulla in re præjudicant, cum ad eas nemo præcise obligetur, imo quum eas ad divini verbi trutinam expendere liberum unicuique concedatur; denique quum iis sine periculo, aut metu ullo contradicere cuivis liceat, si modo prudentiæ, charitatis & modestiæ tantum ratio diligens habeatur: Schismatis vero & secessionibus fenestram nullam per se aperiant. Nec enim schisma facere credendus est, qui iis se adjungit cœtibus, in quibus majorem doctrinæ puritatem, & vitæ sanctitatem, vigere credit, si modo superbe non contemnat alios cœtus, nec cœlo, aut vitæ æternæ spe protinus exclusos judicet, quos à cœtu suo alieniores videt. Potest enim salva manere pax & concordia Christiana; imo debet etiam, inter cœtus opinionibus divisos distinctosque, si modo per nos non stet, quominus omnes isti, qui necessaria omnia ad salutem adhuc retinent, & dogmata pietati noxia præfracte non urgent,

P R Æ F A T I O.

in unum coeant, & mutua charitate atque amore fraterno sese invicem in Domino Iesu complectantur. At si per nos stet, quo minus Ecclesiæ illæ coalescant & in unum corpus consolidentur, quæ coalescere ac consolidari possunt & debent; aut si unitas conjunctasque, sine necessitate discindamus, ac in partes dividamus; tum vero schismaticis reos nos facimus, & turbatæ pacis ac concordia apud Deum postulari meremur: quod adeo verum est, ut Apostolus non minus eos etiam schismatis reos agere videatur, qui se *Christi* esse gloriabantur,

1 Cor. 1. 12.

tur, non minus certe, quam cæteros, qui se *Pauli*, aut *Apollo*, aut *Cepha* esse dicebant, propterea quod illi hosce præ se contemnerent, & quasi secum non conferendos, dedignarentur, imo tanquam alienos à Christo respuerent. Adeo non excusat quemquam à crimine schismaticis, saltem coram ipso Deo, veritatis, licet optimæ & saluberrimæ, studium, nisi comitem sibi habeat verum pacis & concordia amorem, mutuaque benevolentia studium. Quippe tanti apud Deum est vera Ecclesiæ Pax & Concordia, ut displiceat etiam veritas seditiosa, seu schismaticus & turbulentus ejusdem propagandæ modus.

Neque tamen inficias imus; fieri posse ac solere aliquando, ut tractu temporis, majorem, quam par sit, honorem ac venerationem Formulæ hujusmodi consequantur, ac tandem, nisi diligenter pro-

De abusu accidentario cavendo.

P R Æ F A T I O.

prospiciatur, & malum gliscens sedulo caveatur, facili momento degenerent in idola quædam, inque conscientiarum vincula & schismatum insignia: Attamen quia totum hoc per accidens evenire solet, ex eo utique iudicium de formulis faciendum non est: cum id vitium non sit ipsarum formularum, sed eorum, qui illis pro ingenii sui præpostera industria, aut potius malitia, pro re nata abutuntur: & cum ex recto aut pravo usu æstimanda non sint vera rerum præcia. Optimis enim rebus nonnunquam pessime abuti potest, qui vel malus vel imprudens est; sicut ex adverso, re per se mala noxiaque, vir bonus & prudens recte uti, & pro remedio salutari usurpare eam aliquando potest. Accedit deinde, quod fieri vix possit, quin, si formulæ huiusmodi Declarationum aliquando non edantur, aliis vitiis atque incommodis, si non gravioribus, saltem paribus & æqualibus, fenestra lata aperiatur, atque ad dissolutam quidvis effutiendi licentiam, Tyrannide certe non meliorem, via facile sternatur: Denique cum vitiis hisce atque incommodis, quæ nonnulli hinc oritura metuunt, ea, quam diximus, ratione in tempore commode possit occurri. Etenim si intra illum usum semper stetissent ii, quibus Confessiones & Declarationes Fidei suæ edere consultum visum fuit, nunquam excessivæ earum auctoritati in Ecclesia locus datus fuisset. At postquam ejus ratio accurata haberi desuit, paulatim ac veluti per gradus attolli cœpit

P R Æ F A T I O.

earum authoritas, adeo ut ex illis tandem non aliter, quam ex stateris quibusdam, atque indubitatis Fidei regulis, conscientiarum, oculi, linguarum & calami mortalium pendere coeperint. Unde factum deinde est, ut quidam per eas, tanquam faciales quasdam literas, aliis omnibus coetibus bellum indixerint; & ne spes redeundi in amicitiam reliqua fieret iis, Christianorum coetus, non aliter quam imperia olim limitibus, & castra adversaria vallis atque aggeribus, à se invicem divisi fuerint ac disseparati: Denique, quæ suprema Tyrannidis linea est, ut in eos, qui Formulis istis contradicerent, vi ac gladio animadversum fuerit, idque tanto zelo ac fervore, imo furore, ut, cum profanis, impiis Scripturarum contemptoribus atque atheis levi momento venia fieret, hisce solis carceres, equulei, rotæ, furcæ, cruces, rogi, & exquisitissima quæque suppliciorum ac tormentorum genera destinerentur; idque hoc solo fine, ut authoritas harum formularum à contradictione vindicaretur, & à contemptu adfereretur; atque ita scilicet externa Ecclesiæ pax, & Reipub. tranquillitas imperturbata conservaretur. Quæ quidem agendi ratio, uti Christianis omnibus meritissimo jure invisæ atque exosa esse debet, ita nobis quam maxime semper displicuit; quippe quibus Religio est, humanis ullis scriptis, decretis, aut statutis authoritatem ullam vel directivam vel coactivam in rebus fidem & conscientiam attinentibus eo usque deferre, aut ut deferatur permittere.

Ex

P R Æ F A T I O.

Et hisce facile intelliges, pie Lector, quis finis & scopus nobis in hujus Declarationis editione fuerit propositus. *Scopus hujus Confessionis.*
 Nempe, ille ipse quem supra diximus, & nullus alius. Non enim eo editur hæc Declaratio, ut novus conscientiarum laqueus hinc paretur, aut immota Fidei norma, seu Doctrinæ regula per eam cuiquam præscribatur, quæ scilicet conscientias hominum coram Deo præcise obliget; & proinde à qua nemini unquam vel levissime discedere liceat, puta neque in rebus, neque in phrasibus, imo neque in methodo aut modo docendi. Absit hæc superba vanitas à nobis, qui honorem istam nullis hominum scriptis, quantumvis accuratis, ac diligenter, diu multumque perpensis; sed soli Dei verbo, S. literis comprehenso, competere novimus; quique ex abusu talium scriptorum, nimium sane erebro nimiumque proclivi, nova subinde schismata, sectas, damnationes, persecutiones, aliaque id genus scandala, sæpius orta fuisse & scimus, & serio dolemus. Scopus autem nobis præcipuus hic fuit: Crebris eorum flagitationibus satisfacere, qui officium hoc Ecclesiæ simul & Reipub. nostræ à nobis deberi judicabant, & quidem publici boni promovendi causa; h.e. tum divinæ veritatis amplius illustrandæ, tum pacis in utraque illa sælicius procurandæ & quaquaversum propagandæ. Accessit alter, ut orthodoxiam & innocentiam nostram adversus iniquas eorum criminationes hac ratione

P R Æ F A T I O.

commodius assereremus, qui quum ipsi graves & valde noxios errores, tum alios, tum imprimis de Fatali Prædestinatione, aliisque annexis capitibus (uti etiam de hæreticidïo) jamdudum sequantur; soli tamen Orthodoxi, & puri puti Reformati videri volunt, nobisque non errores tantum, sed & hæreses, & blasphemias impingere non verentur; imo qui dum novum in Ecclesia dominatum ipsimet exercent, nec schismata modo faciunt, sed & diras adversus innoxios persecuciones ac proscriptiones passim excitant; de nobis tamen, (quos in Conciliabulo suo Dordraceno citatos quidem ex parte, sed inauditos atque indefensos nuper admodum injuste damnarunt) tanquam de veris scilicet omnium scandalorum, & turbarum in Ecclesiis Belgicis hæctenus datarum auctoribus, plusquam calumniose conqueruntur. Ad hos igitur manifestæ calumniæ, & multiplicis injusticiæ, huc usque in nos exercitæ, coram Deo & toto orbe Christiano plenius convincendum, & simul ad pios omnes Divinæ veritatis ac pacis Ecclesiasticæ studiosos rectius informandum, publicam hanc unanimesque sententiæ nostræ de tota pene Religione Christiana Declarationem edendam esse, non sine gravi justaque ratione putavimus. In qua quidem concinnanda id imprimis operam sedulo dedimus, ne quod vel necessarium vel admodum utile dogma in ea omitteretur; neque aut falsum, aut confusum, aut denique ociosum ac superfluum quid ibidem contineretur: Sed ut ipsam

P R Æ F A T I O.

ipsam *ἡμετέραν* sanorum, vel potius sanantium verborum, quæ fidem ac pietatem Christianam abunde nobis exprimunt, breviter simul ac perspicue, nec minus methodice in se comprehenderet, & velut in synopsi totam omnibus spectandum exhiberet: idque ex unanimi fratrum omnium (ne iis quidem, qui in ergastulis conclusi tenentur, exceptis) consensu, qui omnes & singuli diligenter eam ante legerunt, in timore Domini expenderunt, ad normam S. Scripturæ, quatenus per temporum iniquitatem fieri potuit, sedulo examinaverunt, tandemque uno corde & uno ore omnes approbarunt.

Eam vero non Confessionem Fidei tantum, sed & Declarationem Sententiæ nostræ vocavimus, eo quod Declaratio talis amplius & prægnantius quid promittat, quam nuda solius Fidei Confessio: Quippe satisfacere volumus spei & expectationi eorum, qui uberem, plenam, ac dilucidam sententiæ nostræ de plerisque omnibus Christianæ Religionis Articulis expositionem desiderabant; & simul etiam pessulum obdere ori eorum, qui cum non habeant, quod merito carpant in nobis, id populo hætenus persuasum voluerunt, nunquam futurum, ut in communem, claram atque uniformem aliquam de præcipuis Religionis capitibus sententiam consentiamus: premere nos nonnulla, de quibus sententiam nostram dicere in publico erubescamus.

Contra calumnias quorundam.

P R Æ F A T I O.

eaque talia esse, quæ ipsa Religionis Christianæ præcipua capita, & quasi *anaglyphica* evertant: Aut si interdum ista etiam proferremus, obscuris, dubiis atque incertis phrasibus, vel generalibus & lubricis quibusdam verborum velaminibus ea tegere atque operire.

Huic illorum criminationi, licet jam pridem à nobis alibi aliquoties detectæ, satifque refutatæ; Publica tamen etiam & Generali Fidei nostræ Declaratione obviam ire malimus, quam aliis, calumniæ magis obnoxiiis modis. Adeo secuta est recta conscientia & bonæ causæ fiducia, quam ut ista etiam occasione publice testaremur, operæ duximus. Et hæc etiam inter alias causa fuit, cur eam Scripturæ meris verbis non conceperimus; ne scilicet suspicionem illam aleremus, quod latibula quæramus, & sub æquivoco, ut quidem nonnullis videtur, Scripturæ S. verborum cortice sensus tetros ac profanos celemus: utque ita calumniandi novam materiam præcideremus iis, quibus id solenne studium isque perpetuus labor est, ut Remonstrantium famam atque existimationem sub quovis prætextu atrocibus opprobriis, aut saltem sinistris suspicionibus, maculent & contaminent.

A quæstionibus autem spinosis & nimium subtilibus, quæ Academicarum & Scholarum fere propriæ sunt, quæque nec scientem juvant, nec ignorantibus nocent,

*De materia
hujus Confes-
sionis.*

P R Æ F A T I O.

nocent, consulto abstinuimus, relinquentes eas otiosis & nimium curiosis, quæque insanabile disputandi cacoethes tenet, ingeniiis, quibus volupe est acumen suum ostentare, atque ex isto mustaceo laureolam sibi querere. Soli illi veritati, quæ secundum pietatem est, & quidem cum ingenua atque aperta simplicitate conjunctæ, operam dedimus, quam sine magno labore & indotus capere potest, & eruditus fastidire non debet. Intra necessaria denique, & nostro judicia utilia, consistere, cæteris omnibus data opera omisis, optimum ac tutissimum putavimus; & quidem ad utrumque extremum, excessum scilicet & defectum, commodius vitandum. Neque enim eorum nobis sententia placuit, quæ Confessionibus & Declarationibus nil, nisi præcise necessarium scitu ac creditu, contineri volunt. Utilium ratio jure nobis habenda etiam videtur, præsertim eorum, quæ in hoc genere cæteris præcellunt, & quasi familiam ducunt. Hæc enim calcarium instar ac stimulorum sunt, quæ voluntatem valide incitant atque impellunt, ut in eorum, quæ omnino necessaria sunt, amorem & observationem libentius atque alacrius incumbat: Hinc fieri sæpe videmus ut quædam, quæ præcise quidem necessaria non sunt ad salutem, magnos tamen post se trahant animorum motus, & vehementer in hanc aut illam partem affectus nostros ac totam voluntatem pondere suo inclinent:

Contra tertium genus dissentientium.

P R Æ F A T I O.

adeo ut, qui in illis pedem minus recte aut parum firmiter forte figit, levi momento à statu recte dejiciatur, & facile, vagi fluctus instar, huc atque illuc impellatur. Quare etsi ea scire omnibus absolute non sit necessarium, nescire tamen velle, aut interdum etiam simpliciter ignorare, periculosum est, & non raro vehementer noxium.

Ad praxim autem Christianæ pietatis omnia direximus. Quippe veram Theo-

*Quæ capita
hic maxime
explicata, &
cur.*

logiam credimus mere practicam esse, non autem vel simpliciter, vel maxima & potiore sui parte speculativam, & proinde quæcunque in ea tradantur, eo unice referenda, ut ad officium suum sedulo faciendum, & mandata Iesu Christi observandum acrius aptiusque homo inflammetur, atque animetur. Arida enim, effœta, sterilis, & proinde spuria est Theologia, quæ intra inanem speculationem, & contemplationem meram consistit; quæque, postquam diu multumque vigilantissimi cujusque industriam fatigavit, atque ingenium solum operose exercuit, ad voluntatem tamen non penetrat, & debitum Deo obsequium in ea non gignit; eoque nec veram ac salutiferam Dei Christique notitiam in nobis effi-

cit. *Qui enim dicit, se Deum
1 Ioan. 2. 4. nosse, & mandata ejus non servat, mendax est, & in eo veritas non est.*
Prima igitur ac præcipua Theologiæ laus in eo sita est, si animum hominis in obsequium
Dei

P R Æ F A T I O.

Dei flectat, & eam nostri partem, quam libertate naturali donavit Deus, & quasi sui juris atque arbitrii fecit, ita inclinet, ut Deo sese totam sponte sua iterum subjiciat, & abdicato pristino libertatis suæ abusu, ductum divinæ tantum voluntatis sequatur. Cætera omnia, nisi ad hunc scopum dirigantur, coram Deo vana sunt ac frivola, & per se minimi precii, adeoque pene nihili ducenda. Eorum itaque scientia ulterius, neque necessaria, neque utilis est, quam quatenus huic principali scopo servire potest & solet.

Hac ipsa etiam de causa, quæ ad quinque, quos vocant, Articulos de Prædestinatione, scilicet, eique annexis capitibus pertinent, paulo copiosius exposuimus, atque hic illic sedulo miscuimus. Si qui enim sunt Fidei

*De quinque:
Articulis in
Belgio contro-
versis.*

nostræ Articuli, qui ad praxim, sive observationem mandatorum Iesu Christi, inculcandam & ingenerandam perutiles sint, ac tantum non absolute necessarii, certe hi tales censendi sunt. Etenim per universum Theologiæ corpus passim ac varie dispersi sunt, veluti nutrimenta quædam, imo quasi nervi, fibræ, arteriæ ac venæ, quibus spiritus noster ad exercitium pietatis efficaciter instigatur, inque eodem continetur, alitur ac fovetur, imo indefinenter rapitur ac concitatur; atque adeo ad profectum ejus continuum impellitur. Quæ causa etiam fuit, cur contrarios Articulos nuper in Synodo Dor-dracena perperam stabilitos, passim & sparsum

P R Æ F A T I O.

sim, ubi res ita tulit, additis etiam rationibus, palam rejecerimus, tanquam infœlix quod-

*Contra Cano-
nes Synodi Dor-
dracena.*

dam lolium & zizania veræ pi-
etati & sanctimoniam, perquam
noxia, imo ut fœdas Reli-
gionis Christianæ maculas ac
vibices, quos pii omnes non aliter averfari
debeant, quam abscessus & apostemata, pro-
bitatis omnem succum, sanguinem & vigo-
rem penitus exugentia, & ex anima nostra,
ad sese alendum, attrahentia. Nihil enim
tam inimicum Religioni, quam fictitium
illud *Prædestinationis Fatum*, & inevitabilis
parendi ac peccandi necessitas. Accessit
tamen ad hanc alia etiam facti nostri
causa, ut nimirum hac ratione universo
Orbi Christiano testatum faceremus, quam
justæ gravesque causæ nos impulerint, cur
sententiam eorum, qui Prædestinationem
illam fatalem, tanquam Religionis suæ, uti
revera est, præcipuam basin, seu *κύλον*,
& *ἐδραίωμα*, præfracte & precise urgebant,
& dissentientes de ea Fratres tolerare recu-
sabant, in Belgio nostro impugnaverimus,
quod videlicet Religioni & Pietati eam, si-
quidem per se quoad genuinam suam indol-
lem consideretur, vehementer noxiam esse
videremus: Et ut judicandum deinde piis
omnibus relinqueremus, an ullo pacto me-
riti fuerimus, ea propter tam indignis mo-
dis, tamque ignominiose à Dordracena
Synodo tractari, cum probro dimitti, mu-
neribus nostris exauthorari, & ab Ecclesiis
nostris, quantumvis invitis, separari ac

P R Æ F A T I O.

violenter divelli, quin etiam postmodum ab Illustr. D. D. Ordd. magnam partem insolenti more paulo ante passim mutatis, patria ejici, & æternum proscribi; eo quod, religione & conscientia sola adducti, promittere non possemus, nos sententiam illam nostram æterno silentio pressuros, & nuspiam, qua clam, qua palam, qua directe, qua indirecte, seu quæsitæ, seu oblata occasione, eandem disseminaturos, aut Ecclesiis nostris inculcaturos; parati alioquin omnia bonorum civium ac subditorum munia cum aliis popularibus præstare atque exequi: De quo utroque processu, Ecclesiastico simul ac Politico, haud dubie Deus & Ecclesia suo tempore longe aliter judicabunt, quam adversarii nostri aut cupient aut sperant.

Denique nuspiam dira Personarum Anathemata & nimis, proh dolor! tritum illud, *Damnamus*, huic exomologesi nostræ apposuimus; sed ubique sententiam nude tantum, sive simpliciter, sive

Contra temeraria Anathemata.

cum addita errorum quorundam moderata rejectione, diximus: Non quod religio nobis sit, Anathema illic dicere, ubi sanctus Dei spiritus exemplo suo nobis præit. Cum Apostolo

enim Paulo, *Angelis atque hominibus anathema dicere non dubi-*

Galat. 1. 8.

tamus, si aliud quid Evangelizant, quam quod Evangelizatum est. Quin imo cum eodem, *Anathema, maran-atha, dicimus omnibus, qui non amant*

1 Cor. 16. 22.

Domi-

P R Æ F A T I O.

Dominum Iesum Christum, id est, impiis, profanis atque atheis. At ubi spiritum Dei præeuntem non habemus, ibi jure merito ἐπεχούμ, & veniam petimusque damusque vicissim; memores illius, quod Servator monet; *Ne judicate, ne judicemini*: & quod

Matth. 7. 1.

I Cor. 4. 5.

Apostolus, *Ne ante tempus quicquam judicate, usque dum venerit Dominus, qui & illu-*

straturus est occulta tenebrarum, & manifesta faciet occulta cordium; ac tunc laus unicuique erit à Deo. Hinc nunquam facile Anathema dicimus ei, quem errore puro puto teneri credimus, si alioquin pius sit, Dei timens, & rectæ conscientiae ac veritatis divinae studiosus; id est, si Dominum Iesum amare nobis videatur, & Evangelium ejus in pretio habere, ut ex eo solo errorem suum, quem nescius errat, tueri velit. Novimus enim, quam proclive sit, in tanta opinionum multitudine, tanta errantium turba, ingeniorum varietate, impedimentorum ac scrupulorum copia, judiciorum infirmitate, in talibus labi atque errare; quamque facile sit argumentis in speciem veris decipi, ac falli: quam item innoxium per se sit, in pluribus errare atque hallucinari: quanta etiam clementia & benignitate usus sit Deus circa simpliciter errantes, qui peccata ipsa voluntaria pœnitentibus condonat ac remittit; quamque sit alienum à miti & mansueto Domini nostri Iesu ingenio, errantium non misereri: quam denique tristes & tragicos motus omni tempore dederit

P R Æ F A T I O.

dederit illa damnandi & præceps & superba confidentia : Quippe Anathemata Anathematis provocari solent, & ubi alea ista semel jacta est, illico de remedii omni spe in posterum actum & conclamatum est : Nempe succedunt dira partium odia, & laxatis odiorum habenis, tandem fere ruitur infestis animis in mutuas cædes ac lanienas; & fructus extremus harum Damnationum ac Anathematismorum fit, æterna Remedii desperatio. Hæc igitur mala ut evitaremus, ab Anathematis studiose & data opera abstinuimus; rati sufficere, si verum ingenue diceremus, & errorem judicaremus : Liberum interim judicium de quolibet errore, errorisque gravitate aliis relinquentes; sed imprimis ei, qui solus juste judicat, & corda ac renes hominum scrutatur. Satis litatum hæcenus est intempestivis Anathematis, & diris illis carminibus: damnamus, execramur, &c. Tempus est, ut Christianæ concordiae, mansuetudini & charitati Sacra faciamus. Post tot tristes & funestas diras, quibus hinc inde atrocitas odiorum & feralium irarum irritata & exasperata est, ponamus inimicos & exulceratos animos, & mansuetudine, lenitate, benignitate, sancto Christi spiritu, charitate non simulata, sermone veritatis, virtute Dei, armis justitiæ à dextris & sinistris, ad exemplum

Domi-

*Hortatio ad
studium pacis,
modestia, &
tolerantie.*

I Pet. 2. 23.

Apoc. 2. 23.

2 Cor. 6. 6, 7.

P R Æ F A T I O.

Domini nostri Jesu Christi ejusque Apostolorum pugnemus contra errores, ut errantes pro virili nostra salvemus, & ex æternæ perditionis periculo eripiamus. Ne simus multi magistri; unus enim est Magister noster. Accedamus Jacob. 2. 1. sanis sermonibus Domini nostri Matth. 23. 10. Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ; fugiamus inanes quæstiones, ac verborum pugnas, ex quibus nascitur invidia, 1 Tim. 6. 4, 5. lis, maledicentia, suspiciones malæ, perversæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui privati sunt veritate, & quæstui habent pietatem: Ne damnemus, aut ab Ecclesiæ communionem excludamus, quos Christus non damnat, nec excludit ex regno suo. Ne fiamus iterum servi hominum, sed nec domineamur alienæ fidei. Modestio nostra innotescat Philip. 4. 5. omnibus, & per modestiam mutuamque charitatem alii alios toleamus; certi ac persuasi, neminem facile damnandum, aut à censu Christianorum expungendum, qui fidem in Christum arcte tenet, & præceptis ejusdem, sub spe promissorum ab ipso bonorum, obedire ex animo studet; licet in multis interim aberraret, quæ Religionem quoquomodo concernunt: Quam sanctam, & merito laudabilem *ἐκκλησίαν*, ubi Deus Opt. Max. aut eorum omnium, aut certe plerorumque cordibus inspiraverit, qui Ecclesiis & Rebus-

P R Æ F A T I O.

Rebus-publicis præfunt; tum demum veritas Evangelii ubique florebit, & sancta in Domino pax, atque concordia inter omnes vere pios stabilem sedem fixura est. Quod ut brevi fiat in universo mundo, præsertim in Orbe Christiano, & maxime reformato, supplices à Deo Patre nostro per Jesum Christum in spiritu & veritate precamur. Hisce ita præmissis, nunc ad Declarationis nostræ capita accedemus, quippe quæ cum hac ipsa Præfatione individuo semper nexu cohærere volumus.

C O N.

CONFESSIO, SIVE DECLARATIO

Sententiæ Pastorum,

Q U I

In Fœderato Belgio *Remonstrantes*
vocantur;

Super præcipuis Articulis
RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

C A P. I.

*De S. Scriptura, ejusque Authoritate,
Perfectione, & Perspicuitate.*

I. **Q**uisquis Deum rite colere, & æternam salutem certo atque indubie consequi vult, ante omnia ei necessarium est, ut

*Fundamentum
Religionis, fides
in Deum.*

^a credat, Deum esse, & præmia largiri querentibus ipsum: ac proinde ad eam normam ac regulam se componat, ^b quam ab ipso vero

^a Heb. 11. 6. ^b Matth. 7. 21. Gal. 6. 16.

Deo, legislatore supremo, traditam ac præscriptam, vitæque æternæ promissione sanctam esse indubia fide constat.

2. *DEUM* esse, eumque multis vicibus, multisque modis, olim Patribus per

*Revelatio Dei-
tatis in V. &
N. Test.*

Prophetas locutum esse; tandem vero postremis temporibus per unigenitum Filium suum nobis ultimam voluntatem suam plenissime declarasse ac manifestasse, tot tantisque argumentis, signis, prodigiis, virtutibus, Spiritus S. distributionibus, ac mirandis aliis effectis, certisque prædictionum eventibus, ac testimoniis hominum fide dignorum, comprobatum est; ut ad fidem ei rei faciendam, & dubitationem omnem justam eximendam, certiora, solidiora, & perfectiora ulla dari, aut requiri jure nequeant.

3. Universa divinæ voluntatis, quæ quidem ad Religionem pertinet, declaratio

*Libri Cano-
nici V. T.*

comprehensa est libris V. & N. Testamenti, & quidem illis solis authenticæ, qui *Canonici* dicuntur, sive quos ab illis hominibus qui Spiritu Dei Sancto afflati, instructi ac directi fuerunt, scriptos approbatosve fuisse, nulla justa de causa dubitari potest: quales sunt in V. Testa-

Hebr. 1. 1. Joan. 1. 18. Hebr. 2. 3, 4. Deuter. 29. per totum. Act. 2. 22. 1 Thess. 4. 5. 1 Joan. 1. 1, 3. 2 Tim. 3. 15, 16, 17. 2 Pet. 1. 20, 21.

mento,

mento, ^f *quinque libri Mosis, liber Josue, Judicum, Ruth, 2 libri Samuelis, 2 Regum, 2 Chronicorum, sive Paralipomenon, Esdras, Nehemias, Esther. Item Job, Psalmi Davidis, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, 4 Propheta majores, nempe, Esaias, Jeremias cum ejusdem Threnis, Ezekiel & Daniel; 12 Propheta minores, nempe Oseas, Joel, Amos, Obadias, Jonas, Mischa, Nabum, Habacuc, Zephonias, Haggens, Zacharias & Malachias.*

4. In N. Testamento sunt quatuor Evangelista, ^a *Matthaus, Marcus, Lucas & Joannes; Acta Apostolorum; Epistola Pauli, videlicet, ad Romanos, prior & posterior ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, due ad Thessalonicenses, ad Timotheum due, ad Titum, ad Philemonem: item Epistola ad Hebraeos, Epistola Jacobi una, Petri due, Joannis tres, Jude una, denique* ^b *Apocalypsis.*

5. Hosce omnes libros à viris divinis, & omni exceptione majoribus, scriptos approbatoſve esse; tot tamque certis & evidentibus testimoniis ac documentis olim deprehensum, & clare compro-

*Certitudo
utrorumque.*

^f Luc. 16. 24. & 24. 27. Act. 17. 2, 11. & 24. 14. & 26. 22. Rom. 1. 1, 2. ^a Luc. 1. 1, 2. Joh. 19. 35. & 20. 31. Act. 1. 1, &c. ^b 2 Pet. 3. 15, 16. 2 Thess. 2. 2. & 3. 17. ⁱ 2 Pet. 3. 1. 1 Joh. 1. 3, 4. ^b Apoc. 1. 1, & d. & 22. 18, 19.

batum est, ut jure merito desiderari nihil ultra potuerit. Etsi enim de paucis quibusdam aliquando nonnihil dubitatum fuit; an scilicet ab ipsis, qui dicebantur, authoribus scripti, aut approbati essent; tandem tamen re propius explorata, & veritate indagata, eos à viris divinis, quorum apud omnes fideles infallibilis autoritas, & fides indubitata erat, revera scriptos aut approbatos fuisse, abunde compertum est.

6. Præter eos, quos diximus V. T. libros, sunt & alii jam olim apud multos in pretio habiti, vulgo dicti *Apocryphi*;

Libri Apocryphi.

qui tametsi ad confirmandum fidei dogmata non valent, utiliter tamen, (licet alii magis, alii minus) ad fidei vitæque profectum in Ecclesia legi possunt, ac solent; quales sunt *Tobias*, *Judith*, *Baruch*, *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, 3 & 4 *Esdræ*, tres libri *Macchabeorum*, & quædam additamenta ad *Estheram* & *Danielem*, quæ vulgo sunt nota.

7. Doctrinam libris N. T. comprehensam (qua & doctrinæ V. T. veritas ac di-

Argumenta certitudinis S. Scriptura.

vinitas abunde stabilitur, atque asseritur) plane veram ac divinam esse, non tantum inde liquet, quod à divinis illis viris, quos supra nominavimus, scripta est vel approbata, & Ecclesiis tradita; quodque¹ variis & innumeris miraculis, omnem-

¹ Act. 5. 12, 13, 14, 15. Heb. 2. 3, 4. Act. 20. 36, 37, 38, 39. Act. 17. 30, 31. que

que humanam & Angelicam Sapientiam, ac potentiam excedentibus operibus, signis ac prodigiis, quin & ^m ipsius primi Authoris, D. N. Iesu Christi, gloriosa è mortuis suscitacione, & irrefragabilibus testimoniis ac documentis adserta exaltatione, confirmata est ac stabilita; sed ex eo vel imprimis, quod præcepta talia continet, ⁿ quibus perfectiora, æquiora & sanctiora excogitari nequeunt; & promissa ^o tanta, quibus excellentiora, Deoque magis digna, nec humana, nec Angelica mens concipere potest. Quibus non leve momentum addit doctrinæ ipsius admirabilis ^p efficacia, quod videlicet ea, licet carni inimica atque ingrata, per admodum paucos Apostolos, eosque simplices, infirmos, à fingendi non modo crimine, sed & suspicione alienissimos, nullo eloquentiæ mundanæ præsidio instructos, nullo authoritatis humanæ titulo claros; sine vi, sine armis, sola rationum persuasione, & spiritûs demonstratione, mera item innocentia vitæque sanctitate & patientia armatos, brevissimo tempore, ubique locorum, (obstante licet toto regno Satanico, & universo fere mundo) mirabiliter disseminata est, atque ita se quaquaversum diffudit, ut innumeræ hominum

^m Act. 2. 24, & deinceps. Act. 5. 30, 31, 32. ⁿ Mat. 5. 6, 7, totis. ^o 2 Pet. 1. 4. Heb. 8. 5, & 2 Cor. 7. 1. ^p Rom. 10. 18. 1 Cor. 2. 3, 4. 2 Cor. 3. per totum, 2 Cor. 4. 2. & deinceps; & cap. 6. 4, & deinceps. Col. 1. 6. 23. Act. 5. 14, & d. Act. 19. 11, 12. & seqq.

myriades, omnis ordinis, generis & conditionis, non idiotæ tantum, sed & doctissimi & sapientissimi non pauci, relictis antiquis suis ritibus & religionibus, in quibus nati fuerant & educati, sine ulla terreni commodi spe, (imo cum certa crucis, ignominie & periculorum omnium expectatione) constantissime ei adhæserint: Imo ut religiones aliæ omnes, quamvis humanis præfidiis undique firmatæ, sola Judaica excepta, quia hæc divina erat, tantum non ad hujus exorientem fulgorem evanuerint, atque extinctæ sint.

8. Etsi vero Ecclesia primitiva, quæ temporibus Apostolorum fuit, certissime resciscere potuit, & indubie etiam rescivit, ^a libros istos ab Apostolis scriptos esse, vel saltem approbatos; nobisque istius rei scientiam quasi per manus

Prolepsis, de testimonio & judicio Ecclesia.

tradidit, ac veluti depositum quoddam reliquit: Non tamen idcirco Sacri hi Libri à nobis pro veris ac divinis habentur, quod eos veros esse, sive divinos continere sensus, Ecclesia primitiva judicio suo irrefragabili censuerit, utque pro talibus habeantur, cum infallibili autoritate statuerit. *Primo* enim necessarium non erat, ut Ecclesia judicio suo definiret, & cum autoritate statueret, veros ac divinos esse libros illos, qui ab Apostolis scripti vel

^a Luc. 1. 1, & d. Joan. 19. 35. Coloss. 4. 16.
1 Thess. 5. 27. 2 Thess. 3. 17.

approbati erant: Id enim & ante, & citra omne ejusmodi judicium, plane certum atque indubitatum erat apud omnes & singulos Christianos: adeo ut, simulatque horum aliquis rescisceret, scriptum aliquid vel approbatum esse ab Apostolis, eo ipso verum ac divinum id esse, credere jure posset ac deberet; nulloque alio judicio, aut statuto hac in parte opus haberet. Deinde, nec sufficere quidem potuisset ejusmodi Ecclesiae judicium; quum ne quidem id ipsum, quod Ecclesia aliqua sit, cui autoritas talis competere dicitur, constare cuiquam vel probabiliter queat, nisi prius certum ei atque exploratum sit, libros illos, in quibus illa autoritas Ecclesiae adsignata esse dicitur, veros ac divinos esse: Quumque certo sciri ac statui non possit, Ecclesiam aliquam veram Christi Ecclesiam esse, nisi jam ante certum atque indubium sit, verum ac divinum esse, quidquid libris hisce continetur; quia per eam fidem, qua Ecclesia amplectitur id omne tanquam verum, ipsa demum id habet, quod vera Ecclesia sit. Quod si vero ipsi primitivæ Ecclesiae, seorsim ab Apostolis acceptæ, hujusmodi autoritas non competit; multo certe minus hodiernæ eam, aut primam illam sequentiulli Ecclesiae, competere credendum est.

9. Doctrina itaque hisce *Canonicis* libris.

^r Eph. 2. 20. Act. 2. 42. ⁱ Thess. 2. 13. ^r Rom. 10. 14, 15, 16, 17. Joh. 10. 3, 4, 27. ⁱ Pet. 1. 23, & d.

comprehensa, ex semetipsa prorsus est *authen-*
thetica, & quidem *authoritatis divina*,^r atque
Authoritas irrefragabilis: *ac proinde
S. Scriptura. propter infallibilem Dei ve-
 racitatem, omnino fidem
 meretur indubiam, & propter
αὐτονομία, sive absolutam atque supre-
 mam ejusdem potestatem, humillimum à
 nobis obsequium. Quæcunque autem^t do-
 ctrina vel traditio hoc supremæ & divinæ
 revelationis privilegio caret, ea nec eandem,
 nec parem cum illa auctoritatem habere
 ullo jure potest: nedum illa, quæ vel aliud
 quid, (sive contrarium, sive diversum) idque
 cum usurpata auctoritate, tanquam creditu
 necessarium statuit; ^u vel aliter saltem,
 quam hisce libris scriptum extat, sub peri-
 culo amittendæ salutis, enunciari, aut enun-
 ciatum credi jubet: quum nec sibi ipsi ad-
 versari possit Deus; nec divinæ auctoritati
 vel humana ulla, vel Angelica æquari de-
 beat.

10. Cæterum quia sola hisce libris divina
 hujusmodi auctoritas competit, necessum
 etiam est, ut ad eos * solos,
Norma con- tanquam ad lydios lapides &
troversiarum Fi- immotas regulas controversiæ,
dei sola S. Scri- & lites omnes ad Religionem
ptura. pertinentes exigantur, & ex
 iis solis disceptentur: sicque soli Deo &

^r Es. 1. 2, 3. Heb. 1. 1. ^t Deut. 4. 2. & 12. 32.
 2 Tim. 3. 15. 2 Pet. 1. 21. ^u Mat. 15. 9. & 16. 6.
 Gal. 5. 1, 8, 9. * Es. 8. 20. Act. 17. 12.

I. Christo, -tanquam unico, supremo atque infallibili ^y Judici, peremptorie decidendæ relinquantur. Dirimi enim eas jure judiciali, aut potestativa, per Judicem aliquem visibilem ac ordinarie loquentem in Ecclesia, Deum minime voluisse censendum est: quum normam tantum dirigentem, ^z sive directive duntaxat, non etiam coactive judicantem, nobis in verbo suo relinquere voluerit: judicem vero infallibilem, semper in Ecclesia loquentem, esse debere, nusquam significaverit: Neque quis ille perpetuo futurus esset, in verbo suo designaverit; sed contra omnibus & singulis ex æquo ^a *scrutari leges, seu judicia ac statuta sua,* ^b *probare Spiritus, an ex Deo sint,* imo ^c *omnia probare, quodque bonum est retinere* expresse mandaverit; quin etiam scrutantibus ^d leges suas, & quærentibus intelligentiam earum, gratiam suam, & Spiritum Sanctum promiserit; ^e eosque, qui Scripturas scrutati sunt, ex iisque Fidei controversias examinarunt, imo quæ ab ipsis etiam Apostolis proferebantur, diligenter ad Scripturæ normam ac regulam expenderunt, singularibus elogiis commendaverit ac laudaverit.

II. Quocirca ii, qui auctoritatem hanc irrefragabilem, lites & controversias, vel

^y Jac. 4. 12. Matth. 23. 8. ^z Psal. 119. 8, 9. & 119. 105. Luc. 16. 29, 30. ^a Deut. 6.6, & c. 11. 8, & seqq. ^b 1 Jo. 4.1, & d. ^c 1 Thessalon. 5.21. ^d Prov. 2. 2, 3, 4, 5. & 3. 13, & seqq. Psal. 1. 2. ^e Act. 17. 11. 2 Pet. 1. 19, & d.

omnes, vel aliquas, de Fide aut Religione
peremptorie dirimendi, certæ alicui vel Ec-
clesiæ, vel Doctorum Synodo,

*Non autem
Ecclesia, aut
Synodus, &c.*

aut, cuicumque hominum So-
cietati, vel singulari cuiuspiam
personæ, quæ etiam impia ac
prophana esse possit, tanquam
visibili & loquenti Judici, ultro deferunt,
vel deferri sinunt; istaque decisione con-
scientias teneri atque obligari volunt: nulla
firma ratione, nedum autoritate aliqua
divina, nituntur; imo contra^d hanc pa-
riter & illam, id facere credenda sunt:
Præterquam quod Christianum Scripturas
indagandi, Spiritus explorandi, & omnia
probandi, &c. officium, præcationumque
piarum, pro adsequenda Scripturarum in-
telligentia necessitatem simul & utilitatem,
ea ratione magnopere labefactant, imo
prorsus elevant.

12. Ob hanc igitur gravissimam certe
simul & justissimam causam, non patimur

*Elenebus Er-
roris contrarii.*

nos, in Controversiis quidem
Religionis, vel sacris Fidei
causis, urgeri nudis homi-
num autoritatibus, puta Pa-
trum, qui vocantur, glossis ac sententiis,
Conciliorum aut Synodorum determinationibus,
Confessionum articulis, Theologorum placitis,

^d Vide loca paulo ante citata, Esa. 8. 20, &c.
• Psal. 119. 33, & seqq. Ephes. 1. 16, & seqq. &
c. 13. 14, & d. Matth. 7. 7, & d. Jacob. 1. 5.
Matth. 23. 8. Rom. 15. 18. Gal. 1. 8, & d.

aut *Academiarum* conclusionibus; multo vero minus receptis jam olim *consuetudinibus*, aut *splendore* ac *numero*, seu *multitudine* hominum idem sentientium, vel longi denique temporis *praescriptione*, &c. Neque enim hic attendere debemus, quid hic aut ille Ecclesiae Doctor, aut Doctorum coetus, quantumvis doctrinae, aut sanctimoniae opinione clarus, neque quid haec vel illa Synodus, aut particularis Ecclesia; sed quid is, qui ante omnes est, quique solus nec fallere, nec falli potest Dominus noster Iesus Christus, in verbo suo dixerit, aut praescripserit.

13. Nec mirum: hisce enim libris sacris perfecte continetur plena, & plus quam sufficiens revelatio omnium *Perfectio & Sufficientia S. Scripturae* Fidei mysteriorum; imprimis eorum, quae^f universis & singulis hominibus simpliciter, ad aeternam salutem consequendam, scitu, creditu, speratu, factu necessaria sunt: adeo ut nullus sit vel minimus ad fidem, aut vitam Deo placentem, recte informandum, requisitus Articulus, cuiquam Christiano praecise tenendus, qui his ipsis abunde non contineatur. *Quanam ad Salutem necess.* Necessaria^g autem ad salutem ea tantum esse intelligimus, sine quibus fieri nullo modo potest, ut quis vel praeciptis

^f 2 Tim. 3. 15, 16. Joan. 20. 31. 1 Pet. 1. 27, & seqq. 2 Pet. 1. 19, & d. ^g Rom. 10. 9, & seqq. Match. 5. 6, 7, totis. Heb. 5. 9. Gal. 5. 6. & 6. 15. 2 Joh. 5. 1, & seqq.

I. Christi recte & prout oportet, obediat, vel divinis ejusdem promissis firmiter confidat: quæque proinde talia sunt, ut sine manifesta hominis culpa negari, ignorari, aut in dubium vocari nequeant.

14. Præterea eorundem librorum, licet alicubi (præsertim indoctis & minus exercitatis) fatis *obscuri* sint, tanta

*Claritas ac
perspicuitas
ejusdem.*

est ^h claritas, ac perspicuitas; in sensibus inprimis ad æternam salutem intellectu necessariis; ut omnes lectores, non docti tantum, sed & idiotæ (communi quidem sensu ac judicio præditi) quantum fatis est, mentem eorum adsequi possint: modo præjudicio, vana confidentia, aliisve pravis affectibus, sese occæcari non sinant; sed Scripturam hanc pie ac sedulo scrutentur, (quod ipsum non modo omnibus licitum, ⁱ licet alioqui rudibus, idiotis ac laicis; sed & præceptum atque injunctum à Deo esse credimus) & phrascs Scripturæ proprias, istoque tempore quo libri hi scripti, eodemque adhuc vigente idiomate, clarissimas & significantissimas, familiares sibi reddere studeant: ut hi tales, inquam, omnia ad veram fidem & pietatem pertinentia, non solum quæ necessaria sunt, sed etiam sub ipsa necessitatis ratione, quod

^h Psal. 19. 8, & seqq. & Psal. 119. 105, & 130.
2 Cor. 3. 14, 15. & 4. 3, 4. 2 Pet. 1. 19. ⁱ Joh.
3. 39, 40. 2 Pet. 1. 19. Luc. 16. 29, & d. 1 Thess.
5. 20, 21.

scilicet & quatenus necessaria sint, ex iis abunde percipere possint: probi vero, ^k dociles, & Dei ex animo timentes, reipsa etiam facillime percipiant.

15. Quia vero permulti sunt, etiam inter Christianos, qui vel sacros hosce libros omnino non legunt, ^l vel non satis attente, nec cum cura *Causa obscuritatis.* ac iudicio id, quod legunt, perpendunt, vel divinum auxilium subinde, uti decet, pie non implorant: vel ^m alioqui præiudicio, confidentia, odio, invidia, ambitione, aliisve pravis affectibus imbuti, in horum librorum lectione versantur: deinde vero, quia in ipsis etiam hisce libris non raro, hic illic, tum *res,* ⁿ tum *phrases* antiqui istius seculi propriæ, itemque tropicæ & figuratæ locutiones occurrunt, quæ hoc tempore nobis obscuritatem & difficultatem aliquam pariunt; quæque tales sunt, ut nisi quis solide de istis omnibus instruatur, aut alioqui animum valde docilem, probum, & ab affectibus vacuum, ad eorum dijudicationem adferat, facile in sensum alienum, imo pravum, & saluti noxium, detorqueri possint: hinc non *Et interpretationis.* una iusta ratio emergit, (ne de pluribus aliis nunc agamus).

^k Psa. 25. 12, 14. Joh. 7. 17. & 8. 47. ^l Joh. 3. 18, & seqq. & 5. 39, & d. & 12. 39, & seqq. ^m 2 Pet. 3. 16. 2 Cor. 3. 14. ⁿ Act. 8. 30. & d. & 28. 24, & d.

cur Scripturarum ° interpretationi & explanationi locus suus in Ecclesia concedi utiliter possit, imo semper debeat.

16. Optima autem Scripturæ interpretatio est ea, quæ sensum ejus nativum ac

Quenam optima & certa Scriptura explicatio.

literalem quam fidelissime exprimit, vel saltem quam proxime ad eum accedit: quippe qui solus verum & vivum Dei verbum est, ex quo veluti semine incorruptibili, ad spem vitæ æternæ regnimur. Sensum autem nativum ac literalem appellamus, non tam eum, quem verba proprie sumpta præ se ferunt, (ut quidem sæpiissime accidit) quam eum, qui licet verba rigide accepta eum non insinuent, tamen rectæ rationi & ipsi menti atque intentioni ejus, qui verba protulit, convenientissimus est; siue ille proprie, siue figurate enunciatus sit. Id quod ex scopo & occasione uniuscujusque loci, ° subjecta item materia, antecedentibus & consequentibus; item ex collatione locorum similium, nec non ex absurditatibus palpabilibus, alioqui fecuturis, aliisque id genus argumentis, aut rerum judiciis, dignosci potest ac debet.

17. Ex alio autem quocunque capite, videlicet vel symbolo aliquo humanitus fabricato, vel analogia Fidei, hic aut illic re-

° 1 Cor. 12. 7. & d. & c. 14, per totum. 1 Thess. 2. 20, 21. 2 Heb. 4. 12, 13. 1 Pet. 1. 23, 24, 25. Jacob. 1. 18, 21. ° Matth. 4. 4. & d. & c. 22. 29. 2 Pet. 1. 20, 21. 2 Cor. 3. 13, 14, 15.

cepta vel publica aliqua Ecclesiarum confessione (quod antea etiam in *Præfatione* nostra monuimus: quam ab hac *Declaratione* nostra nullo unquam tempore separatam esse volumus) vel ex decretis Conciliorum, aut Patrum horum vel illorum, licet etiam plerorumque, consensu, hanc expositionem petere velle, nimis incertum, & sæpe periculosum est.

18. Neque tamen idcirco facile aspernamur aliorum, præsertim veterum, sive Græcorum, sive Latinorum Patrum pias, probabiles, aut *Prolepsis.* jam olim receptas interpretationes: nedum ut superbe, aut arroganter, unanimem eorum consensum reprobemus: sed ab iis tum demum, & quidem modeste, recedimus, quando ipsos à vero Scripturarum sensu aliena, aut huic contraria adferre in conscientia deprehendimus. Neque putamus, hac ratione, ullam ipsis injuriam à nobis irrogari: quum non tantum singuli seorsum, sed & plerique junctim, imò omnes simul sumpti, errare in multis potuerint; ipsique etiam uno ore de seipsis id ultro agnoscant: eoque diserte prohibeant, scriptis suis simpliciter fidem adhiberi, sed eatenus demum sua probari à nobis cupiant, quatenus cum S. Literis consentiunt; contraque libere improbari, quatenus ab iisdem dissentiant.

CAP. II.

*De Cognitione Essentiæ Dei , sive
Naturæ divinæ.*

1. **P**orro *Religio* nostra universa , Sacris
hisce Libris comprehensa , summa-
tim consistit in recta *unius veri Dei* , &
Summa Reli- *quem ille misit Iesu Christi me-*
gionis, capita *diatoris cognitione ;* ^a & legi-
duo. *timo utriusque cultu, sub spe*
vitaæ æternæ atque immortalis,
post mortem, in cœlis, ex gratuita ejusdem
promissione, certò consequendæ.

2. Ut autem Deus recte agnoscatur &
pie colatur, idque juxta Scripturas, ^b tria
De Deo, tria nobis consideranda & necessa-
tenenda. *ario tenenda veniunt ; Na-*
tura, Opera, & Voluntas ipsius.
Natura quidem Dei, ut recte
intelligatur, hunc ipsum ex sese dignissimum
esse , qui à nobis colatur : *Opera* vero , ut
sciatur, eum jure merito cultum, qualem-
cumque vult, à nobis exigere posse : denique
Voluntas , ut evincatur, velle eum à nobis
coli ; & simul cognoscatur, qua ratione coli
velit, ac coli debeat , ut æterna salus certo
ab ipso sperari possit. Veruntamen, de
Natura atque Operibus Dei , non necessario

^a Joh. 17. 3. 1 Joh. 2. 23. & 5. 11, 12. 2 Joh.
vers. 9. ^b Heb. 11. 6. & seqq. Act. 14. 15, & d.
& 17. 24, & d.

tenenda sunt ea omnia, quæ ad divinam
essentiam, & omnes operandi modos, atque
operationum species, quacun-
que tandem ratione, pertinent:
nedum ea omnia, quæ vel
juxta verisimilia & speciosa

*At non aqua-
liter, nec æque
necessario.*

Scholarum placita, vel ex discursu Rationis
probabili, de iis affirmare solent: sed ea
tantum, sine quibus Divina *Voluntas*, in
Scripturis patefacta, aut recte cognosci, aut
præstari à nobis non potest: quum ii de-
mum, *qui Divinam Voluntatem præstant, &*
mandata ejus servant, Deum vere nosse; con-
traque, *qui eandem non præstant, Deum non*
novisse, passim in Scripturis dicantur: Adeo
ut ea sola notitia Dei *salutaris* dici me-
reatur, quæ cum praxi pietatis est conjuncta.
Cætera vero huc pertinentia, etsi forte magis
aut minus, vel ad pietatem promovendum,
vel ad incidentes quasdam
Religionis Controversias me-
lius intelligendum, ac sæli-
cius componendum utilia sint; pro necessa-
riis tamen Fidei dogmatibus, quæ citra
salutis jacturam ignorari nequeant, haberi
non debent.

*Duplex DEI
notitia.*

3. Ad *Naturam Dei* quod attinet, Scri-
ptura dupliciter nobis Deum consideran-
dum proponit. I. Absolute
ac communiter in attributis
ipsius essentialibus: quibus

*De Natura
DEI.*

^t Job 28. 28. Jerem. 2. 8; & 22. 16. Ose. 6. 6.
Tit. 1. 16. 1 Joh. 2. 3, & seqq. & 3. 6.

scilicet naturam ^u ipsius spiritualem, & gloriosam Majestatem distinctis personis communem, quantum in hac vita Fidei ac Saluti nostræ satis est, nobis explicat. II. Distincte ac relative in mysterio ^{*} SS. Trinitatis, quod ipsarum inter se personarum internam ac mutnam habitudinem, ac propriam quandam œconomiam respicit.

4. Attributa illa, quatenus huc quidem necessario pertinent, sunt ista sequentia.

5. I. ^v Deus *unus* est, quippe solus, sine socio, supremus & altissimus; qui nec ante, **DEUS** nec supra se alium habet, à *unus & summus rerum Dominus.* quo ipse in esse, velle, aut agere dependeat: sed qui Deitatem suam, & divinum in omnia imperium habet à seipso; nec præter ipsum alius quispiam est, aut esse potest, cui omnia veræ Deitatis attributa à seipso competant: ideoque ² authoritatis prorsus absoluta, sive potestatis est irrefragabilis, ut de creaturis bonisque suis omnibus statuere possit quidquid vult: puta ³ donare, auferre,

^u Exod. 34. 6, 7. 1 Timoth. 1. 17. & 6. 15, 16.

² Mat. 28. 19. 2 Cor. 13. 13. 1 Joh. 5. 7. ^v Deut. 6. 4. & 32. 38. Psalm. 86. 10. 1 Corinth. 8. 6. 1 Tim. 2. 5. ² Gen. 14. 18. Deut. 10. 17. Esa. 41. 4. & 44. 6. & 45. 6, 7. ² Job 9. 4. & seq. Deut. 32. 39, & seqq. 2 Paral. 20. 6. 1 Sam. 3. 6. Dan. 2. 21, & d. Jac. 4. 12. Matth. 20. 15. Prov. 16. 4. Esa. 42. 6. & 48. 11.

conservare, destruere, vivificare, mortificare; mandare, prohibere, permittere, punire, remittere; augere, imminuere, commutare, transferre, &c. prout gloriæ suæ & salutis suorum conducere noverit; & prout sapientiæ, bonitati, ac justitiæ suæ congruere viderit.

6. II. *Aternus* est, ^a quia semper fuit, semperque est & erit idem; omni principio & fine, omnique innovatione carens: imo solus per naturam necessario vivens, sive

Aternus & immutabilis.

à seipso vitam & immortalitatem habens: ac proinde in se ipso semper *invariabilis*, ^b *in corruptibilis*, omnique modo *immutabilis*: denique ipsius etiam vitæ ^c *æternæ*, gratiose nobis in I. Christo promissæ; supremus author, ac largitor unicus.

7. III. *Infinitus* atque *immensus* est: quia ^d cælum & terram ita implet, ut nullis certis locorum spatiis circumscribi, nullis finibus concludi possit; sed omnibus ubique locis, licet abditissimis & remotissimis, generali & incomprehensibili modo præsens adsit. Tametsi ^e peculiari quodam modo tum in cœlo beatorum gloriose habitat,

Immensus, & ubique præsens.

^a Apoc. 1. 4. Psal. 90. 1, 2. Gen. 21. 23. 1 Timoth. 1. 17. & 6. 15, 16. ^b Jac. 1. 17. Rom. 1. 20, 23. Mal. 3. 6. Psal. 102. 27, 28. ^c 1 Joh. 5. 11. 1 Tim. 4. 10. ^d Reg. 8. 27. Psal. 119. 8, 9. Jer. 23, 24. Esa. 66. 1. Act. 7. 48, 49. ^e Psal. 2. 4. & 11. 4. & 33. 11. & 125. 3. & d. Mar. 6. 9. & seq. tum

tum in sanctis suis specialem, quamvis inæqualem, ^f gratiæ efficaciam exerit. Unde varii præsentia divini gradus, in diversis rebus creatis, non difficulter intelligi possunt.

8. IV. *Omniscius est*, & quidem scientiæ infallibilis: ^s quia non tantum omnia omnino,

Omniscius, & summe sapiens. quæ entitatem aliquam habent, penitissime cognoscit, singula prout in se ipsis sunt: sive

bona sint, sive mala; præterita, præsentia, futura, item eventa possibilis & verisimilia; imo etiam arcanissima cordis cogitata, secretissima dicta, occultissima facta, (sub quibus etiam ea, quæ omittuntur, comprehensa volumus) sed etiam quia ^h præsentissima semper memoria tenet, & quasi ante oculos posita videt, quæcunque recte aut secus à nobis unquam fiunt: Ita ut nec ignorantia, nec oblivione, deleri scientia ista; nec fraude, aut astu, aut dolo ullo falli unquam possit: denique, quia ⁱ sapientissime omnia ordinare, disponere, dirigere ac dispensare novit, ac re ipsa perpetuo solet.

9. V. *Liberrima voluntatis est*, ^k qui nec intrinseca naturæ suæ necessitate, nec extrinse-

Liberrime potestatis & voluntatis. ca ullius sive potentiæ vi, sive objecti efficacia determinatur ad volendum, aut nolen-

^f 2 Corinth. 6. 16. Joan. 1. 14. 23. ^s Job. 41. 2, 3. Psal. 131. *sepe toto.* & 147. 5. Prov. 15. 11. Esa. 41. 22, 23. ^h Jer. 17. 9, 10. 1 Sam. 16. 7. Psal. 7. 10. & 94. 11. 1 Cor. 4. 5. *ad* Heb. 4. 13. 1 Joan. 3. 20. ⁱ Esa. 40. 13, 14. Rom. 16, 17. 2 Tim. 1. 17. ^k Exod. 33. 19. Psal. 115. 3. & 135. 6. Mat. 20. 15. Rom. 9. 15, 18. dum,

dum, aut permittendum ea, quæ extra ipsum sunt, aut fiunt; sed pro liberrimo arbitrio suo, sive mero voluntatis suæ consilio, ac beneplacito, sese extendit ad ea omnia vel volendum, vel nolendum, vel permittendum. Et bona quidem omnia ita vult, ¹ut ea etiam approbet ac procuret; quædam etiam jubeat, suadeat, optet, desideret, & suo semper modo efficiat. Mala vero culpæ, ^msive peccata, (id est, non tantum malitiam ipsam, sed actus etiam vitiosos, quatenus quidem iis necessario, vel per se, vel posita lege, malitia sive culpa adhæret) revera non vult; sed odit, averfatur, prohibet, dissuadet, punit, & sæpe inhibet; nunquam vero efficit, vel procurat. Permittit hæc tamen volens, & permittere vult: ⁿnon quod ea à nobis fieri velit, aut ut fiant efficaciter ordinet, vel decernat; sed quia nostram in iis actionem progredi sinit, nec, ut potest, impedit: idque ne ordinem semel à se constitutum evertat, quamque creaturæ dedit libertatem, ne destruat ac rescindat.

10. VI. *Optimus* ° est, tum in se ipso, tum erga creaturas suas: quia non modo per naturam summe perfectus, eoque summe amabilis; sed etiam erga creaturas suas,

Optimus, in se, & erga nos.

¹ Psal. 11. 5, 7. & 81. 14. Esa. 5. 1. & deinceps. Mich. 6. 7, 8. 2 Cor. 5. 20. Heb. 13. 18. ^m Psal. 5. 5, 6. & 11. 5, 6. Exod. 20. 5, & 34. 7. Deut. 25. 16. & 28. 65. ⁿ Psal. 81. 13. Act. 14. 26. ° Psal. 18. 1. & dein. & 25. 8. & seqq. & 86. 5. & 103. 8, &c. & 145. 8, 9 Joel 2. 13. Matth. 19. 17. lice

licet inæqualiter, etiam interdum erga peccatores, admodum benignus ac liberalis est: erga fideles vero suos ^p maxime gratiofus, clemens, longanimis, ac misericors est; imo propensissime adfectus ad communicandum iis summum æternumque bonum; hoc est, quo melius ullum, aut majus, ab iisdem nec desiderari, nec haberi unquam potest.

II. VII. *Iustissimus* ^o & *aquissimus* est, & quidem iustitiæ & æquitatis inflexibilis: non tantum quia in nobis id, quod rectum & æquum est, perpetuo amat, & iniquitatem omnem odio habet: quo etiam nomine *sanctus* in Scriptura dicitur; sed etiam quia nemini ipse injuriam ^t unquam facit; inque omnibus operibus ac judiciis suis (inprimis autem in legibus ferendis, præmiis distribuendis, & poenis infligendis) rectitudinem & iustitiam, qua suum cuique tribuitur, semper exacte servat, & jus æquissimum exercet: Denique, quia in verbis suis *verax*, ^t *sincerus*, minimeque simulatus est; inque pactis suis ac promissis exequendis summe *fidelis* ac *constans* est.

▪ Rom. 2.4. Eph. 2.4. Tit. 3.4. Jac. 1. 17. 1 Tim. 2.4. & 4.10. ^o Gen. 18. 23. & seqq. Deut. 32.4. Psal. 11. 5, 6, 7. & 119. 37. & 145. 17. ^t Ezech. 18. 25. & 33. 17. & seqq. Matth. 20. 13. 2 Thess. 1. 5, 6, 7. Apocal. 19. 2. ^t 1 Sam. 15. 29. Rom. 3. 4. 2 Tim. 4. 8. & 2. 13. Tit. 1. 2. Heb. 6. 10. 1 Joan. 1. 9.

12. VIII. *Omnis*

12. VIII. *Omnipotens* est; sive potentia invicta, atque insuperabilis: quia facere potest quidquid vult, invitis licet omnibus rebus creatis; *Omnipotens.* imo plura semper potest, quam re ipsa unquam vult: adeoque simpliciter omnia potest, quæcunque contradictionem non involvunt; hoc est, quæ nec certæ rerum veritati, nec divinæ ipsius naturæ necessario ac per se repugnant.

13. IX. Denique *beatissimus* est, seu *felicitissimus*, & quidem beatitudinis perfectæ & incomprehensibilis: quia & naturam omnibus numeris absolutam, & majestatem summe gloriosam possidet, bonorumque omnium thesauris undiquaque adfluit: nec mali quicquam à quoquam sibi metuit, nec boni ullius extra se unquam indiget; sed de suo, prout placet, omnibus omnia largitur, quippe fons omnium bonorum primus, & semper inexhaustus. *Beatus, & undique perfectus.*

14. Et tantum de *Attributis Dei essentialibus*, huc quidem pertinentibus: quæ omnia & singula scitu utilissima, imo & necessaria hæcenus esse credimus, quatenus sine horum notitia Deum recte colere non possumus; per eam vero possumus. Nam *Usus doctrinae de unitate Dei.*

* Gen. 17. 1. 2 Paral. 24. 6. Psal. 115. 3. Matt. 19. 26. Marc. 14. 36. Luc. 1. 37. Apoc. 1. 8. & 4. 8. ^u Psal. 50. 12. Matth. 11. 25. Act. 17. 24. 1 Tim. 9. 15, 16. Jac. 1. 17. Act. 20. 35.

quia Deus *unus* est, æquam omnino ac necessarium nobis est, ut ab eo uno * & solo, tanquam primo salutis nostræ authore, toti animo & corpore pendeamus, inque eum unum vicissim universus noster cultus terminetur & desinat.

15. Quia *irrefragabilis Potestatis*, & *summa Authoritatis* est, ut ei, quicumque & ubicunque tandem simus, veluti

*De summa
ejus Potestate.*

Regi regum, ^v ac Domino dominantium, nulli uspiam jurato, neque cuiquam obnoxio, in omnibus humilime nos submitamus: pro beneficiis ^z nobis aliisque necessariis, aut certe utilibus, ipsum indefinenter oremus, proque acceptis gratias ei agamus: adversa etiam omnia, quæcunque immittit, patienter ^a & æquo animo feramus; secundis autem nunquam abutamur, aut insolescamus.

16. Quia *æternus & immutabilis* est, ^b ut æternæ vitæ præmium, ab eo gratiose nobis in Christo promissum, certa fide expectare ac firmiter sperare audeamus; idque nullo unquam tempore aut ab ipso immutatum, aut per alios nobis ereptum iri, certo credamus.

17. Quia *immensus & omnipresens* est, ut

* Deut. 6. 4. & seqq. Mat. 4. 10. 1 Cor. 8. 5, 6.
^v Gen. 18. 27. 2 Sam. 15. 25, 26. Thren. 2. 25, & seqq.
^z Phil. 4. 6. Heb. 10. 36. ^a Jac. 5. 1, & seqq. 1 Pet. 3. 17. ^b Rom. 16. 25, 26. Tit. 1. 2. Jac. 1. 17, 18. Heb. 6. 17, 18.

ubique locorum circumspēcte, reverenter
& solícite, veluti in ^c conspectu ejus, am-
bulemus; preces etiam &
supplicationes nostras, cum *Ufus, ex*
omni humilitate & submis- *Omnipræsencia.*
sione, certaue exauditionis
fiducia, semper ad ipsum fundamus; ni-
hilque nisi serium, grave, ac tanti Numinis
præsencia dignum, unquam cogitemus, lo-
quamur aut faciamus.

18. Quia *Scientia infallibilis* est, ut coram
eo integre ac sincere vivamus, ac provide
ambulemus; cogitationes,
^d sermones, & actiones no- *Ex Omnisci-*
stras ei semper probare stu- *entia.*
deamus, causam nostram
bonam ei perpetuo commendemus; preces
nostras, gemitus ac suspiria nostra ei fidenter
offeramus; & nos denique nostraque omnia,
semper ei curæ esse, persuasissimum habea-
mus.

19. Quia *liberrima Potestatis* ac *Volun-*
tatis est, ^e ut quæcunque habemus, sive
cum aliis communia, sive
præ aliis hominibus, aut *Ex liberrima*
populis peculiaria bona (quæ *Voluntate.*
corporalia, quæ spiritualia)

^c Psal. 139. 7. & seqq. Amos 9. 2, & seqq. Matth.
6. 1, & dein. ^d Psal. 34. 16, 17. & 94. 7. & seqq.
Matth. 6. 4, 6, & 18. Rom. 8. 27. Heb. 4. 11, 12, 13.
2 Pet. 3. 12. ^e Gen. 32. 10. Deur. 4. 4, & seqq. &
7. 6, & seqq. Psalm. 118. 1, & seqq. & 116. 12, & c.
1 Cor. 4. 7.

ipsius unius spontaneæ liberalitati, ac liber-
timæ munificentia, accepta feramus: gra-
tiam & favorem ejus sedulo & serio semper
ambiamus, ac sollicitè retinere studeamus:
pœnas contra ac minas ejus humiliter de-
precemur; & quæcunque vel ipse facit,
vel ab aliis fieri finit, vel denique à nobis
fieri vult, ea ex sensu nostro proprio ne
metiamur, sed, ut ab optimo simul & liber-
rimo ipsius arbitrio profecta, religiose sem-
per adoremus.

20. Quia *optimus*, & *beneficus* est, * ut
eum toto corde, tota anima, & viribus
omnibus amemus & diliga-
Ex Bonitate mus; ejus promissis animose
& Clementia. fidamus, gratiam & miseri-
cordiam fidenter imploremus, ipsiusque be-
nignissimæ voluntati lubenter & alacriter,
etiam sub cruce, nos conformemus, eique
semper & ubique pareamus.

21. Quia *Aequitatis* & *Justitia*, itemque
Veritatis inflexibilis est, ut contra præcipientem,
tentantem, visitantem,
Ex Justitia punientem, mala permitten-
& Veritate. tem, &c. nunquam murmu-
rentis: & de promissis, ac comminationi-
bus, aliisque adfersionibus ejus nullo
unquam tempore dubitemus. Et quia

* Rom. 9. 18, & d. & cap. 11. 33. & d. Job 1.
& 2, totis. * Deut. 32. 6, 20, & seqq. Psal. 18. 1. &
145, per tot. 2 Cor. 1. 3, & d. ^b Psal. 36. 7. & 73.
2, & d. Rom. 9. 14, & seqq. & 11. 33, & d. Thren.
3. 22, & seqq. Mich. 7. 2. 18. 19.

Summe *Sanctus* est, ut ⁱ nos quoque serio sanctimoniz studio ipsum imitemur.

22. Quia *Potentia insuperabilis* est, ut timeamus illum, qui corpus & animam ^{*} in gehennam mittere potest,

iramque ejus terribilem reformidamus; & mala quidem, *Ex Omnipotentia.*

quæ comminatur, serio metuamus; bona vero, quæ promittit, firma & indubitata fide expectemus: denique, nec diaboli, nec mortis, nec inferni, nec tyrannorum, nec aliorum ullorum hostium vim ac potentiam, quamdiu Christo servimus, nimium pertimescamus; aut in gratiam illorum quicquam indignum Christi nomine unquam committamus.

23. Quia *beatissimus*, & quidem perfectæ beatitudinis, ac gloriosæ majestatis est, ut ^m ad gloriam gaudiumque ipsius, pro modulo nostro

participandum, sedulo adspiciamus; eoque perfecte uniri *Ex Beatitudine.*

cum ipso post hanc vitam, ipsumque coram videre, & plenitudine domus ipsius, bonorumque omnium cœlestium, beari ac satiari desideremus: istoque desiderio ac spe inconcussa fulti, sincere omnia faciamus, quæ nobis mandat; studiose fu-

ⁱ Lev. 19. 2. & 20. 7. ¹ Pet. 1. 15, 16. ^{*} Matth. 10. 28. Deut. 32. 39, & seqq. Jer. 5. 22. Job. 40. 1. & seqq. ¹ Plal. 23, & 27, & 46, totis. Joan. 10. 29. Rom. 18. 31, & dein. ^m Mat. 19. 28, 29. & c. 25. 21, 23. ¹ Cor. 2. 7, 9. ² Tim. 4. 7, 8. ¹ Joh. 3. 1, 2, 3. Apoc. 3. 20, 21. & capp. 21, & 22, fere totis.

giamus,

ap. 2.
liber-
gra-
emper
amus:
er de-
facit,
nobis
rio ne
liber-
e fem-
t, * ut
viribus
dilige-
nimose
miseri-
que be-
acriter,
, eique
itemque
ecipien-
tantem,
mitten-
murmu-
minatio-
nullo
Et quia
d. Job 1,
1. 18. 1. &
5. 7. & 73.
d. Thren.
summe

giamus, quæ vetat; fortiter denique feramus, quæcunque ferre nos vult; etiamsi acerbissimæ ac ignominiosissimæ mortis supplicia pro ipsius nomine perferenda forent. Atque hæc de Natura DEI, communiter & absolute considerata.

C A P. III.

De S. S. Trinitate.

I. **C**æterum *distincte* ac *relate* consideratur Deus sub trina ^a hypostasi, sive tribus personis: sub quibus videlicet ipse Deitatem suam, œconomice nobis atque ad seipsam respectively meditandam, in verbo suo patefecit. Estque hæc Trinitas

*Mysterium
Trinitatis.*

Pater, ^b *Filius*, & *Spiritus S.* prout Deitatis hypostasis alia prorsus ἀνὰ τὴν, h. e. improducta & ingenerata est: alia vero per generationem à Patre producta, sive Patris unigenita: alia denique à Patre & Filio peculiariter procedit, sive à Patre per Filium emanat.

2. Est enim *solus* ^p *Pater* originis omnis *Distinctio* & *Ordo Personarum.* expers, seu prorsus ingeneratus, & à nullo alio procedens: sed quia Deitatem ta-

^{a b} Mat. 28. 19. Joh. 14. 16, 26. & 15. 26. 1 Cor. 12. 4, 5, 6. 2 Cor. 13. 13. 1 Joan. 5. 7. ^p 1 Cor. 8. 6. Eph. 4. 6.

tamen suam, tum ^p *Filio unigenito*, non quidem per creationem, (^a *cujus respectu angeli dicuntur filii Dei*) neque per gratiosam ^r adoptionem, (per quam nos fideles etiam sumus filii Dei) neque per solam divinæ potestatis, ac gloriæ supremæ, qua Mediator est, ^r gratiosam communicationem; sed etiam per veram, attamen arcanam & ineffabilem, ^r generationem; tum etiam *Spiritui Sancto*, ab utroque procedenti, ^u per similiter arcanam emanationem, sive spirationem, ab æterno communicavit: eoque Pater, fons & origo totius Deitatis, optimo jure censetur.

3. *Filius* ergo, & *Spiritus Sanctus*, licet, quoad & hypostasim, & modum ordinemque habendi deitatem, à Patre vere distincti; ejusdem tamen cum Patre Deitatis, seu divinæ essentiæ ac naturæ absolute ac communiter consideratæ, vere consortes sunt: prout inter alia maxime probatur ex divinis ^v nominibus, seu titulis; ^x item, ex divinis proprietatibus, &

*Communio
ejusdem Dei-
tatis.*

^p Joan. 1. 18. & 3. 16. Rom. 8. 32. ^a Job. 1. 6. & 2. 1. & c. 38. 7. ^r Joan. 1. 12. Gal. 3. 26. ^r Joan. 3. 35. & 5. 22, & seqq. ^r Psal. 2. 7. Heb. 1. 2, & seqq. Jo. 1. 18. ^u Joan. 15. 26. Gal. 4. 6. ⁱ 1 Cor. 2. 11, 12. ^x De Filio summam vide Joan. 1. 1. & d. & c. 20. 28. Rom. 9. 5. Col. 1. 15, & d. Heb. 1. 2, & d. Apo. 1, & 2, & 3, & 5. fere totis. De Spiritu S. Esai. 11. 1, & d. & c. 63. 10. 1 Cor. 2. 10, & d. & 3. 16. & d. & c. 6. 19, 20. & 12. 4, & 11. Act. 5. 4. & 13. 2. & 20. 28. Matth. 12. 31, 32.

D

opera-

operationibus, quæ utrique in sacris literis aperte passim tribuuntur. Atque huc redit. summa totius symboli Apostolici, in quo profiteamur, nos credere in unum Deum, *Patrem omnipotentem*, &c. & in *Filium ejus unigenitum*, &c. & denique, in *Spiritum Sanctum*.

4. Atque hæc de isto etiam *mysterio* fatis: quod quidem admodum sobrie, prudenter,

Pia cautio de hoc Mysterio.

ac religiose tractare, omnino necessarium; & quantum fieri potest, propriis & expressis Spiritus S. phrasibus enunciare, quam tutissimum arbitramur: quum ipse Dei Spiritus sese quam optime noverit, & quam rectissime naturam suam exprimere potuerit; imo etiam quantum necesse ac satis est, exprimere nobis in suo verbo voluerit: quem tantisper reverenter, & cum summa religione, nos sequi decet, donec Deum ipsum aliquando coram² videamus, & perfecte cognoscamus: prout ipse scilicet clarissime se videndum, ac cognoscendum, nobis in glorioso illo seculo futuro dabit. Et hæcenus quidem de ipso Deo.

¹ 1 Cor. 2. 10. & d. Joh. 1. 18. Matth. 11. 27.

² Joh. 3. 2. & 1 Cor. 13. 12.

C A P. IV.

De Cognitione Operum divinatorum.

1. SECUNDO loco considerata veniunt
Opera Dei, per quæ gloriam ipse
 suam patefacit, & bona quædam sua nobis-
 cum communicat, seseque ali-

quatenus cognoscendum nobis *Operum Dei*
 exhibet: quæque proinde *usus varius.*

fundamentum quoddam sunt,
 cui superstruitur jus & autoritas Dei, ^aex
 qua iuste postulare à nobis potest & solet
 cultum, quem & qualem vult: item iusti-
 tia atque æquitas, secundam quam nos ob-
 ligamur, talem ex asse cultum ei deferre,
^bqualem ipse exigit pro jure suo.

2. Hujusmodi opera dupliciter ^cconside-
 randa veniunt. I. Quatenus ante secula,
 seu jacta mundi fundamenta,
 divinitus præscita & præor-
 dinata sunt, quæ uno no-
 mine *decreta* vocari solent.

I. *Divisio, in*
decretum &
executionem.

II. Quatenus in tempore manifestantur, seu
 juxta modum, & ordinem, jam olim in
 decreto illo divino, (seu generali, seu spe-
 ciali, seu absoluto, seu conditionato) sapien-

^a Exod. 20. *per totum.* Deut. 32. 6, & d. Psal. 136,
per totum. Act. 17. 24, & seqq. Apoc. 4. 11. ^b Mal.
 6. & c. 2. 10. ^c Act. 15. 18. Eph. 1. 4. & seqq.
 1 Cor. 2. 7. 2 Tim. 1. 9. 1 Pet. 1. 20.

tissime constitutum, *executioni* mandantur. Ex hac autem *executione*, ^d ejusque ratione & modo, *judicium* faciendum est de *decretis* ipsis. Talia enim omnino sunt *decreta*, qualis est eorundem *executio*: neque citra notam inconstantiae fieri potest, ut *executio* decreto non respondeat, nedum ut decreto repugnet, aut contraveniat.

3. Opera ejusmodi *executionis*, principalia quidem, *duo* sunt: puta *Opus Creationis*,

II. In *Creationem* & *Redemptionem*, &c.

^e cum homo nondum esset; & *Recreationis*, sive *Redemptionis*, ^f cum homo jam lapsus, & per peccatum morti atque condemnationi aeternae, cum posteris suis omnibus, ob-

noxius factus esset. Utrique operi adhæret continua Dei providentia, ^g seu rerum conservatio, & gubernatio; eaque naturis & proprietatibus rerum creaturarum (nisi cum extra ordinem quid sit, uti in miraculis, &c.) semper accommodata.

^d Psalm. 33. 11. Esa. 14. 26, 27. & c. 46. 10. Jer. 18. 7, & seqq. ^e Gen. 1, per tot. ^f 2 Cor. 25. 17. ^g Eph. 1. 10, & d. Col. 1. per tot. Psalm. 104. per totum.

C A P. V.

*De Creatione Mundi, Angelorum,
& Hominum.*

1. **C**reatio mundi est prima ^h & potentissima rerum omnium è nihilo facta productio, nempe primæva illa formatio cæli, terræ, maris, & omnium, quæ in iis sunt, *Creatio Mundi.*

de qua etiam in Symbolo Apostolico mentio fit, cum dicimus, *credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.*

2. Inter creaturas maxime excellunt, Angeli & ⁱHomines: illi cælorum, hi terræ incolæ; illi invisibiles, hi visibiles. *De Angelis.*

Angeli sunt ministratorii Spiritus, ^k in cælis supramundanis ordinarie degentes, ibique coram Deo, veluti apparitores, sive famuli & nuncii adstantes: tum ad laudes ipsius assidue prædicandum, tum ad iussa ejusdem in toto mundo vel annunciandum, vel etiam potenter exequendum:

^h Gen. 1, per totum. Exod. 20. 11. Esa. 40. 12, & 49. Psal. 104, per totum; & 136, per totum. Act. 17. 24, & d. Apoc. 4. 11. ⁱ Col. 1. 16. ^k Heb. 1. 14, Dan. 7. 9, 10. Apoc. 5. 11. Matth. 18. 10. Psal. 103. 20 & 104. 4.

3. De horum *Essentia, Ordinibus, Gradibus, Numero, &c.* multa subtiliter extra Scriptu-

Præteritio re- rum curiosarum. ras definire, nec necessarium, nec utile, imo periculosum arbitramur. Sufficit autem

nobis, ut, quod de iis Scripturæ clare afferunt, pie credamus. Quod videlicet eorum alii, originem seu principatum suum retinentes, Deo creatori Domino suo constanter adhæserint; qui idcirco *Sancti, Electi*

Duplices An- geli: I. Boni. & *Lucis Angeli* dicuntur: variis quidem ordinibus, in *Thronos, Potestates, Dominationes, &c.* distincti; sed quos nemo hominum in hac mortalitate, facile definiverit. Alii,

II. Mali. "contra Deum peccantes, in veritate non perstiterint; sed originem primævam ac domicilium officiumque suum jam olim deseruerint; ideoque de cælo beatorum in tartarum detrusi, & catenis tenebrarum vincti, passim in hoc inferiore mundo sub "principe suo (qui *Serpens ille antiquus, Draco magnus, item deus & Princeps hujus seculi, Tentator ille, Diabolus & Satanus* appellatur) per aerem

Horum studia, & conatus improbi. vagantur: malique dæmones, & spiritus impuri, sua ipsorum culpa facti, gloriæ Dei & saluti piorum semper & ubique adversantur: in impiis vero, &

¹ Matth. 25. 31. Tim. 5. 21. 2 Cor. 11. 14. Col. 1. 16. 1 Pet. 3. 22. ^m 2 Pet. 2. 4. Jud. v. 6. Joh. 8. 44. ⁿ Eph. 2. 2. & 6. 12. Apoc. 12. 9. & d. 1 Thess. 3. 5. 2 Thess. 2. 9.

contumaciter divinæ voluntati auscultare nolentibus, ° potenter per seductiones, sive errores, perque scelera, flagitia, cupiditates mundanas, variasque artes, fraudes, vim, idololatriam, tyrannidem, aliaque mundi propria opera, dominantur & regnant: omnes olim una impiis hominibus, in pignem æternum præcipitandi.

4. Homines initio tantum duos condidit Deus, ° virum & fœminam: ac corpus quidem viri ex terra, fœminæ autem ex costa viri formavit: & utrumque spiritu rationali & immortalis donavit; imo ad imaginem ° & similitudinem suam creavit; inque hoc mundo, velut regno pulcherrimo, in gratiam ipsorum adornato; quinimo in mundi ipsius amœnissimo *Paradiso*, veluti palatio quodam augusto; ut cæterarum creaturarum rerum Dominos, Principesque collocavit, ac constituit.

Creatio Hominum ad imaginem DEI.

5. Intellecto vero etiam puro, animoque recto, ° & libera voluntate, aliisque affectibus integris, ornavit eos Deus: quin & necessaria in isto statu sapientia, integritate, gratiaque varia, sufficienter instruxit, non solum ut glorioso in cæteras

Felix eorum status ante lapsum.

° 2 Cor. 4. 4. & 11. 3. Iobi 1. 6. & 2. 1. Act. 5. 3, 16. & 19. 12, 15. 1 Pet. 5. 8. 1 Reg. 22. 21, & seqq. ° Matt. 25. 41. Apoc. 20. 10. ° Genes. 1. 26, 27. & 2. 7, & seqq. ° Eccles. 12. 7. Mat. 10. 28. ° Gen. 1. 26. & 9. 6. Jac. 3. 9. Psal. 8. per tot. ° Eccles. 7. 30. cujus exegesis est Eccli. 15. 14. & seqq.

creaturas imperio, ac dominio recte uti scirent; ^f sed ut Dei etiam Creatoris sui erga se voluntatem imprimis recte intelligerent, suamque propriam voluntatem (qua alioqui libere non tantum cæteris creaturis, sed etiam propriis suis actionibus imperabant) Deo, utpote supremo suo Domino & legislatori, ultro subicerent: eique constanter obediendo, non hic tantum ex voto viverent, sed & olim perpetua felicitate bearentur.

6. Quare opus hoc creationis eo potissimum pertinet, ut intelligat homo, ^f se, quicquid boni habet, id Deo omne in solidum debere; eique totum, si postulet, redde ac consecrare teneri; denique ad gratias illi perpetuo agendas, summo jure obligatum esse. Qui ^u enim nihil boni habet à seipso, omnia debet ei, à quo habet, quicquid habet: eoque in hoc solo, ^{*} non in seipso gloriari perpetuo debet.

7. Qui vero huic operi præmittunt, non modo absolutam quorundam singularium hominum electionem ad æternam salutem, ^v sed & similem aliorum plerorumque R probationem ad æternos cruciatos: & quidem utramque pereemptoriam,

^f Gen. 2. & 3. totis. ^f Psal. 8. 104. & 136. & 145. tot. Act. 14. 15. & seq. & c. 17. 24. & d. ^u Apoc. 4. 11. & 14. 7. ^{*} 1 Cor. 1. 31. & 4. 7. ^v Vide Calvin. l. 3. Inst. c. 21. & 22. & 23. totis. aliosque ejus affectas passim.

ac de singulis nominatim ab omni æternitate factam: ii non modo naturalem rerum ordinem invertunt, sed & verum creationis usum abnegant, & nativam ex opere hoc resultantem vim; obligandi scilicet hominem ad obediendum Deo in omnibus, plane tollunt. Neque enim Deus jure postulare potest, ut homo seipsum exercitio suæ libertatis, quam per creationem acceperat, totum exuat, voluptatumque variarum usufructu privet, alteriusque voluntati, cum maximo suo labore ac molestia, per omnia subiciat: si jam antea ei destinavit, nulla ipsius præeunte culpa, malum multo majus graviusque infligere, quam bonum illud est, quod per creationem eidem dedit: imo si idcirco ei bonum illud temporale ac leve per creationem impertivit, ut æternum vereque lamentabile malum, antea ipsi præcise destinatum, infligere aliquo prætextu eidem posset. Neque jam ullo jure tenetur homo ad obediendum ei, qui ipsum antequam inobediens esset, imo antequam obedire posset, fataliter ad æternum hoc malum destinavit. Accedit, quod auctores hujus sententiæ, Deum non tantum insipientem faciunt, qui nempe destinet eum, qui nondum est, (imo de cujus existentia nihil dum decretum est) ad vitam, aut mortem æternam; sed etiam injustissimum, adeoque verum ac proprium peccati auctorem. Et eni si Deus creaturam innoxiam, ut illi volunt, prædestinavit ad æternum, vereque

*Alia atopa
ejusdem erroris.*

horrendum, exitium; necessum utique est, ut destinaverit eandem ad ipsum quoque peccatum: ¹ quia ubi peccatum, vel transgressio non est, ibi locum habere non potest iusta pœna, seu pœnalis perditio; eoque nec iusta destinatio ad ullam pœnam; nedum ad sempiternos cruciatus, ac perpetua & nunquam finienda lamenta. Itaque juxta ² istos etiam Deus propriissime, & ex prima intentione sua, peccati verissima causa erit, quippe causa unica destinationis ad exitium simul & peccatum. Neque jam homo iuste ob tale peccatum poterit puniri, ad quod præcise divinitus est destinatus, eoque ad quod potentissima Dei voluntate seu decreto ac ordinatione tandem est compulsus.

C A P. VI.

De Providentia Dei, seu rerum conservatione & gubernatione.

I. **C**reationem excipit immediate actualis Dei Providentia; quæ interim se extendit etiam ad opus Redemptionis, ad omniaque tum secula, tum opera & res, quæ in mundo sunt aut fiunt. Est enim hæc aliud nihil, quam ³ seria &

¹ Genes. 18. 23, 24, 25. & 20. 4. Ezech. 18. 4. Esa. 6. 1. & 59. 2. Jon. 4. 10, 11. Rom. 3. 5, 6. ² Vide Calvinum locis jam dictis. ³ Psal. 36. 6, 7. & 94. 7. & seqq. item 104. & 105. & 106. & 107. totis. Prov. 16. 7, 9, 33. Esa. 45. 6, & seqq. Amos 3. 6, &c.

continua totius hujus universi, atque imprimis hominis (cujus bono, ad Dei gloriam, omnia condita sunt) inspectio, cura & regimen: seu conservatio & sustentatio omnium creaturarum, puta rerum simul & personarum: itemque gubernatio & directio actionum nostrarum, & eventuum omnium (sive bona, sive mala sint) quæ ipsis creaturis, imprimis autem homini, sed maxime pio, in tempore quoquo modo accidunt: & quidem instituta secundum exactissimam normam sapientiæ, justitiæ, & æquitatis divinæ.

2. Est igitur hæc partim *generalis*,^a quoad omnes creaturas; partim *specialis*,^b quoad angelos & homines; maxime vero quoad pios & sanctos.

Dux species.

Generalis providentia curat & regit Deus omnia, quæcunque uspiam sunt: ^c dispari tamen modo, & gradibus actio-

Generalis,
quoad omnes
Creaturas.

num diversis; idque pro suo unius æterni beneplacito ac vere admiranda sapientia. Neque enim conservat tantum eorum naturas, seu proprietates ac vires; sed iis etiam utitur pro arbitrio suo, sive in bonum, sive in pœnam hominis; communicando scilicet eas, aut negando, auferendo, transferendo, concitando, sistendo, reprimendo, dirigendo, multiplicando, imminuendo, intendendo, remittendo, &c. prout vel bonitas, vel

^a Mat. 6. 26. & 10. 29, 30. ^b 1 Cor. 9. 9. 1 Tim. 4. 10.

^c Psal. 10. & 11, fere totis, & aliis jam ante citatis.

gratia seu misericordia & longanimitas; vel contra vindicta, seu ira & severitas Dei postulare videntur. *Specialis* Dei Providen-

Specialis, quoad Angelos. tia circa *Angelos*,^d quatenus nobis quidem in Scripturis patefacta est; jam ante in

creatione ipsorum satis indicata fuit. Utitur enim Deus illorum opera, tum ad gloriam suam manifestandum, tum omnes mundi partes gubernandum; & speciatim eximia eorundem, tum sapientia, tum potentia, tum celeritate, tum numero, seu multitudine, &c. nempe ut homines doceant, curent, observent, custodiant, solentur, aut etiam puniant; prout ipse sibi gloriosum, & suis salutare arbitratur. Circa

Specialis, quoad Homines. *Homines* autem, sive potius hominum liberas, & imprimis religiosas operationes, variis

modis versatur. Nam *primo* libertatem voluntatis ipsorum limitat & circumscribit, per legislationem: * ut non possit homo aut velle, aut facere, sine peccato, quicquid vult: imo hoc potissimum fine, ut non nisi recta ille & iusta velit ac faciat; utque ita, velut imago viva, reflectatur in Creatorem suum, ipsique semper ultro subjectus maneat.

^d Gen. 28. 12. & 32. 1, 2. & 48. 16. Exod. 14. 19. & 23. 20, 21. & d. Psal. 91. 12. 2 Reg. 6. 16, 17. & 19. 35. Esa. 6. 3, 4. & d. & 37. 36. Matth. 18. 10. Luc. 22. 43. Heb. 1. 14. * Exod. 20. 1. & seq. Deut. 20. per totum. Esa. 1. 19. & seqq. Galat. 3. 19. & d.

Deinde ^f ut obedientiam illam homo libenter & alacriter præstet, legem quam ei fert Deus, promissis & minis illustribus sancit: utque illam magis ac melius eliciat ac procuret, variis suasionibus, hortationibus, precibus, signis, prodigiis, &c. circa hominem occupatur: eumque semper incitat, extimulat, adjuvat, & corroborat; quantum quidem satis est, ut homo reipsa ei obediat, & ad finem usque in obedientia perseveret. *Tertio* ^g obedientiam ipsius, actionesque ex obedientia præstitas, cum singulari cura observat, approbat, iis delectatur; utque promissa gratiosa remuneratione dignas, fidei semper memoria tenet, atque ut tales ante oculos suos continuo positas habet.

3. Ad inobedientiam ^h sive peccata quod attinet: *Primo* tametsi eam fummo odio habet, sciens tamen ac volens permittit: non quidem *Providentia circa peccata.* permissione tali, qua posita, non potest non sequi inobedientia, (sic enim necessario inobedientia sequeretur ex permissione Dei, tanquam effectus ex sua causa: jamque Deus omnino peccati auctor esset: imo peccatum revera peccatum non esset, neque pena æterna

^f Exod. 19. 5. & seqq. Deut. 27, 28. totis. 2 Cor. 5. 11. & 7. 1. 2 Pet. 1. 3. 4. 1 Joh. 3. 3. Apoc. 3. 18. Ezech. 18. 30. & seqq. Act. 2. 22. & 10. 38. Psal. 81. 14. Esa. 48. 18. ^g Psal. 10. 17. & 18. 26. & 33. 18. Rom. 12. 1. 2. Heb. 13. 16. Mal. 3. 16. ^h Psal. 5. 5, 6. & 11. 5, 6. Zach. 8. 17. Psal. 81. 15. Act. 14. 16.

dignum)

dignum;) sed qua posita homo duntaxat actu inobediens esse potest (etsi non impune) si quidem omnino ita velit. Permissio enim vera requirit, ut non tantum potentia voluntatis in se, sed usus etiam potentiae liber sit, atque ad opposita indifferens: sive ut ab omni, interna simul & externa, necessitate maneat immunis. *Secundo* ⁱ actiones ex inobedientia profluentes varie dirigit, pro sapientia sua infinita, vel in hoc aut illud objectum, vel certum in finem, quem & qualem vult: homine ipso saepenumero id nesciente, neque tale quid suspicante, imo interdum invito: easque ita determinat, ut nec semper reipsa fiant, quando Diabolus & impii eas fieri vellent: neque tot, neque tam graves sint, neque tam diu durent, quam ipsi cuperent. *Tertio* factas ^k aut punit, aut remittit, prout ipsi bonum videtur. Nunquam vero actiones malas decernit, ut fiant; neque approbat, neque amat; ^l neque unquam proprie jubet aut imperat: nedum ut eas efficiat, aut procuret: aut ad eas quenquam incitet aut impellat: & propter easdem, ita à seipso procuratas, puniat aut plestat: sed serio semper eas odit & ^m averfatur; ac propterea etiam sancte prohibet ac vetat: &

ⁱ Prov. 16.9. & 21.1. Ezech. 21. 20, 21, 22. Gen. 45.3. & 50.20, 21. Esa. 10.5. & seqq. ^k Joh. 7. 30. & c. 18.5. & d. Luc. 22. 53. Matth. 24.22. 1 Cor. 10.13. Psal. 124, 125. totis. 2 Pet. 2.9. 2 Cor. 4.8, 9. ^l Exod. 34.7. Rom. 9.18. Nahum 1.2, 3. ^m Psal. 5.5. & 11.6. Jac. 1.13. Zac. 8.17. Jer. 15.1. Ezech. 14. 14. Rom. 1.25, & d. & 2.5, & seqq. 2 Theff. 2.10, 11. tan-

tandem peccatores propter eas, præsertim rebelles & obstinatos severiter punit.

4. Modus Providentiæ hujus variat, tum *quantitate*, tum *qualitate*. Quantitate: quia primo curam & affectum suum ad omnia objecta non extendit æque primo, nec æqualiter. Homines enim prius ac magis curat, ^a quam cætera animantia; & inter homines magis pios, ^o quam impios; & inter pios magis eximios, h. e. eos, qui vel virtutibus, vel ^p muneribus, ac donis divinis, sive in Ecclesia, sive in Republica præ cæteris eminent. Quo etiam pertinet illud Apostoli; *Num boves cura sunt Deo?* Secundo, actiones internas, moraliter per se bonas, magis diligit & gratas habet, quam nudas personas. ^a Non enim, quia persona utcunque placet, ideo actiones tales placent: sed contra, quia actiones istæ placent, ideo persona placet. Tercio, circa personas officium nondum facientes, (sive propter crassam ignorantiam, qua vitio temporis adhuc laborant; sive propter habitum peccati, profundius forte radicum, quem difficile est exuere) majori sæpe patientia, ^r longanimitate

Varius Providentia modus circa diversa rerum & hominum genera.

^a 1 Corinth. 9.9. Matth. 6. 26, 27. Psalm. 33. 18.
^o 1 Tim. 4. 10. 1 Pet. 5. 7. Psalm. 105. 15. ^p 1 Par. 16. 22. Act. 18. 10. Psalm. 73. 1. & d. Zach. 2. 8. Psalm. 91. 11, 12. Matth. 4. 6. ^a Genes. 4. 7. Prov. 16. 7. Jer. 7. 3. & d. Hebr. 11. 5, 6. Joh. 14. 21, 23. & 15. 14. & 16. 27. ^r Act. 17. 30. 1 Timoth. 1. 13. Apoc. 2. & 3. totis. Heb. 6. 4. & d. 10. 26, 27, 28. 2 Pet. 2. 20, 21.

tate & tolerantia occupatur, quam circa illuminatos, & contra illustratam conscientiam, vel assidue, vel subinde reluctantes, aut sæpius jam relapsos. *Quarto*, circa vere pios & jam officium facientes, ordinarie majori affectu, voluptate, studio & cura occupatur, quam circa ullos alios. Unde etiam plura illis, & majora præstat gratiæ auxilia, Spiritus S. dona, & salutis media, quam aliis, imo majore tolerantia & patientia, zeloque ardentiore illos, ex infirmitate labentes, ferre solet, quam reliquos. *Quinto*, denique circa officium plane non facientes, & contumaciæ ac rebellionis diuturnæ reos, majore fere odio & ira occupatur, quam circa alios quoscunque peccatores: immit-tendo scilicet eis non raro maledictiones graviores: aliquando etiam eos excœcando, indurando, tradendo in efficaciam erroris, in prava & propria desideria; inque mentem reprobam, (quæ nec ipsa probat, quod rectum est, nec aliis ullis probari jure potest) imo in potestatem ipsius Satanæ, qui potenter agit in filiis contumaciæ. Denique nonnunquam exemplariter ac palam, ^u veluti in theatro mundi, coram sole, & conspectu aliorum, eosdem puniendo, justam iram, ac

^t Psal. 5. 12, 13. & 18. 20. & seq. Matth. 13. 12. & 25. 29. 1 Cor. 1. 7. Philip. 1. 6. Apoc. 3. 9, 10. ^t Psal. 5. 5, & seqq. & 109. 17, & seqq. Ex. d. 7, & 8. tot. Lev. 26. 14, & d. Esa. 6. 9. Joh. 12. 40. 2 Thess. 2. 11. Rom. 1. 25, & d. Eph. 2. 2. & 4. 17, 18, 19. ^u Exod. 9. 16. Esa. 14. 4. Dan. 4. 28, 29, & d. Act. 12. 23.

terribilem potentiam suam magnifice in ipsis ostendit.

5. *Qualitate variat*: Quia, primo, circa quædam objecta, vel efficienda, vel impedienda, vel dirigenda, usurpat Deus absolutam & invictam omnipotentiam; *circa quædam vero accommodatum re-

Alia diversitas, ex agendi ratione.

bus concursum & auxilium, naturæ nostræ quasi attemperatum. *Secundo*: Quædam immediate per seipsum agit; quædam mediate per Angelos, homines, aut alias creaturas. *Tertio*: Quædam quasi actione Physica; quædam quasi Morali vel Ethica perficit: idque fit utrumque juxta naturas & facultates, rebus per creationem inditas: raro etiam supra, sed nunquam contra. Denique optime omnia administrat: h. e. & suæ ipsius semper, & rerum naturis ut plurimum convenienter.

6. Quare licet *Providentia divina* v. omnibus omnium hominum factis, dictis, cogitatis semper interveniat; & per eam omnes externas actiones, atque omnium rerum eventa suo unius arbitrio Deus dispenset: naturalem tamen re-

I. Porisma, pro contingentia & arbitrii libertate.

rum *contingentiam*, atque innatam arbitrii humani *libertatem*, olim semel in creatione

* 2 Paral. 20. 28. Esa. 46. 10. Esa. 10. 5, 6, 7. & d. Act. 7. 51, & d. v. Prov. 16. 4, & d. 21. 1, & seqq. Deut. 30. 15, & seqq. 1 Par. 21. 10, & seqq. Esa. 1. 3, & seqq. Act. 5. 4, & d. 1 Cor. 7. 37. 2 Cor. 8. 11. & c. 9. 7.

datam,

datam, nunquam per ipsam tollit: sed rerum naturas ordinarie salvas relinquit: atque ita cum hominis voluntate in agendo concurrat, ut ipsam quoque pro suo genio agere, & libere suas partes obire sinat: nec proinde præcisam bene, nedum male, agendi necessitatem eidem unquam imponat.

7. Nihil igitur usquam temere ^a aut fortuito fit in universo mundo; id est, Deo vel ignorante, vel non curante, vel ociose spectante; nedum omnino reluctante, vel prorsus invito, ac ne permittere

II. Contra
Fortunam simul
& Fatum.

quidem volente. Nihil vero etiam ab hominibus vel boni vel mali, plane fataliter atque incontinenter, seu præcise necessario fit: h. e. Deo aut violenter huc illucve voluntatem ipsorum cogente, aut aliquam saltem vim ineluctabilem, decreto aliquo absoluto & semper efficace, (sive id. dixeris effectivum, sive permissivum: prout quidem inepte hic loquuntur) sic vel aliter agendi, cuiquam afferente.

8. Itaque nec cæcæ Epicureorum fortunæ ac brutæ temeritati, nec ferreæ ac fatali

III. Contra
Epicureos, Stoicos, &c.

Stoicorum, Manicheorum, aut Prædestinatorum necessitati, locus in mundo ullus, per veram Dei providentiam (utpote sapienter, sancte, iusteque omnia moderantem) unquam relinquitur. Qui duo scopuli, utpote summe noxii ac

^a Vide loca Thesi præcedente citata.

periculosi in hac materia, præcipue cavendi sunt. Unde porro vere pii, de his omnibus recte informati, in adversis quidem patientes, in secundis vero grati semper erga Deum redduntur; & præterea in futurum quoque optimam in Deo fidissimo Patre suo, spem libenter & assidue reponunt.

C A P. VII.

De Peccato & Miseria Hominis.

I. **H**OC utrumque, quod diximus, opus divinæ bonitatis, *Creationem* scilicet & *Providentiam*, sequutum est singulare opus *Gratie & Misericordiae*: sed cui occasionem quandam dedit ipsum peccatum, ^a & quæ *Peccatum præ- it Redemptioni.* peccatum consecuta est, iusta pœna, sive pœnalis & misera hominis conditio: unde credentes per Christum gratis liberantur: de quibus ex ordine deinceps agendum erit.

2. Peccatum hac ratione primitus indutum est in mundum. ^b Creato cum ejusmodi, quas diximus, facultatibus homini dedit Deus legem, *De primo Adami peccato.* non comedendo fructu arboris

^b Job. 1. 21. & 2. 10. Psal. 18, per totum; & 116. 12, 13, & d. Matth. 6. 25, & d. 2 Tim. 4. 17, 18. ^a Rom. 3. 20, & d. & 5. 12, & d. & 6. 20, & d. ^b Gen. 2. 16, 17.

scientiæ boni & mali, positæ in medio horti, sub pœna mortis æternæ & variarum prætereæ miseriarum. Eam vero legem transgressus est *Adam*,^c una cum *Eva* uxore sua, seducta à Satana, & falsis persuasionebus decepta. Transgressus est, inquam, non spontanea tantum, sed prorsus libera^d voluntate: quia nec per violentam ullam impulsione[m] externam, nec per secretam aliquam & occultam determinationem, aut necessitationem (sive à Deo, sive à Diabolo profectam) ad fructum vetitum volendum, decerpendum & comedendum, adactus est: nec per ullius divinæ virtutis, aut actionis, ad evitandum peccatum necessariæ, aliquam subtractionem, aut negationem, (quam alii imperite permissionem, sive decretum efficax permissivum appellant) in peccatum hoc incidit: nec denique per imperium, iussum, aut instinctum ullum, quantumvis arcanum & occultum, ad transgrediendum à Deo impulsus aut commotus fuit: (ut haberet sc. Deus occasionem exercendi misericordiam suam parcentem, & justitiam punientem) prout quidam perverse docent. Sic enim Deus vere, proprie, ac denique præcipuus, imo solus, peccati auctor esset: imo sic transgressio illa, verum peccatum non fuisset:

Elenchus Erroris, de modo & causa huius Peccati.

^c Gen. 3. 1, & seqq. Rom. 5. 12, & d. 1 Tim. 2. 13. 2 Cor. 11. 3. ^d Eccles. 7. 35. Rom. 5. 18, 19. Gen. 2. 1, & seqq.

set: neque per illam homo vere reus, aut jure miser fieri potuisset: Proinde neque Deus veræ misericordiæ & veræ justitiæ exercendæ occasionem hinc consequutus fuisset. Sed pura puta arbitrii libertate, ab omnium interna tum externa necessitate prorsus immuni, homo peccatum hoc commisit, sola Dei permissione interveniente; solaque Diaboli suasionem, sed cui facile homo resistere, & aures non præbere poterat, istic præeunte, & fructus pulchritudine ac gratia extrinsecus alliciente.

3. Per transgressionem hanc factus est homo, ex vi comminationis divinæ, reus æternæ mortis, ac multiplicis miseriæ: exutusque est primæ-
Reatus hinc ortus.
 va illa felicitate, quam in creatione acceperat, ac propterea ejectus ex horto illo amœnissimo (cælestis Paradisi typo) in quo aliquando feliciter cum Deo conversabatur: & perpetuo separatus ab arbore vitæ, quæ symbolum erat beatæ immortalitatis.

4. Quia vero Adamus stirps ac radix erat totius generis humani, ideo non seipsum tantum, sed omnes etiam
Ejus propagatio ad posteros.
 posteros suos, (qui quasi in lumbis ipsius conclusi erant, & ex ipso per naturalem generationem prodituri) eidem morti ac miseriæ involvit,

* Gen. 2.17, & 3.16. & seqq. Rom. 5.12, & seqq.
 † Gen. 3.21, & seqq. Apoc. 2.7. & 21.14. * Act. 17. 26. Heb. 7.10.

& una secum implicuit: ^hadeo ut omnes homines, sine ullo discrimine, excepto solo D.N. Iesu Christo, per hoc unicum Adami peccatum privati sint primæva illa fælicitate, & destituti vera iustitia, ad æternam salutem consequendam necessaria, adeoque morti illi, quam diximus, & multiplici miseriæ etiam nunc obnoxii nascantur. Atque hoc vulgo *Peccatum Originis* dici solet. De quo tamen tenendum est, Deum illum benignissimum, isti generali malo, quod ad

Remedium in Christo.

nos ab Adamo derivatum est, gratuitum in filio suo dilecto Iesu Christo, velut altero & novo Adamo, remedium omnibus præparasse. Ut vel hinc noxius illorum error ⁱ satis appareat, qui decretum absolutæ Reprobationis, ab ipsis confictum, in isto peccato fundare solent.

5. Præter hoc peccatum sunt & alia propria, seu *activa* uniuscujusque hominis

Peccata activa.

peccata; ^k quæ & reatum nostrum coram Deo revera multiplicant, & mentem in rebus spiritualibus obscurant, imo paulatim excruciant; denique voluntatem nostram magis ac magis adfuetudine ipsa peccandi depravant.

^h Rom. 5. 12, & seq. Job. 14. 1, & seqq. ⁱ Vide Canones Synodi Dordrac. cap. 1, statim ab initio.

^k Genes. 6. 5. & 8. 21. 2 Cor. 4. 3. Eph. 4. 17, 18, 19. Jer. 13. 23. Joan. 8. 34. Rom. 7. 14, & seq. 2 Petr. 2. 19.

6. Huiusmodi peccatorum species variae sunt, variique gradus; prout ex variis ipsorum objectis, subiectis, causis, *Eorum species & genera.*

modis, effectis, ac circumstantiis intelligi potest: puta aliud ¹ commissionis, aliud omissionis: ^m aliud carnis, aliud Spiritus: ^a aliud ex ignorantia: ^o aliud ex subita passione, sive infirmitate; ^r aliud ex destinata malitia proficiscens: ^q aliud contra

Distinctio inter opera carnis, & leviores lapsus.

conscientiam; aliud non contra conscientiam: ^r aliud regnans, aliud non regnans: ^r aliud ad mortem, aliud non ad mortem: ^r aliud contra Spiritum S. aliud non contra Spiritum S. &c. De hisce illud semper tenendum est, esse quaedam peccata actualia, de quibus aut expresse scriptum, aut non obscure indicatum est, quod *qui ea facit, regni caelestis & vitae aeternae particeps esse nequeat*: qualia sunt opera illa carnis omnia, quae ad Galat. 5. 1 Cor. 5. & Ephes. 5. Tit. 3. & alibi describuntur, & quae iis similia sunt: ^u sive ea cum contemptu Dei, & rationis rectae manifesto abusu conjuncta sint: sive talia saltem, ^x quae eum, qui aeterna & coelestia

¹ Luc. 12. 47. Jac. 4. ult. ^m 2 Cor. 7. 1. ^a 1 Tim. 1. 13. Luc. 23. 34. Act. 3. 17. ^o Gal. 6. 1. Matth. 26. 70. 1 Sam. 25. 13, 21. ^p Psal. 19. 14. Num. 15. 30, & seqq. Matth. 26. 14, 15. 2 Sam. 11. 15. ^q Luc. 12. 47. Psal. 19. 13. ^r Rom. 6. 12. ^r 1 Joan. 5. 16. ^r Matth. 12. 31. 32. Mar. 3. 29. Luc. 12. 10. ^u Num. 15. 30. Rom. 1. 28. & 2. 17, 21, 22, 23. & 3. 8, & d. ^x 1 Joan. 2. 15. Matth. 6. 32,

bona desiderat, minime decent: uti sunt, mundi & rerum mundanarum amor, & anxietas ac perpetua fere de iis consequendis, possidendis ac retinendis curae & sollicitudinis, &c. Quaedam vero sunt talia, ut *leviores lapsus* potius dici mereantur, quam *crimina*; ² per quae, juxta gratiosum Dei foedus & paternam benignitatem, non excluditur homo à spe vitae aeternae; licet se ab eorum aliquo nondum omnino exolvat: si modo sciens prudens sibi ipse difficultatem non injiciat ab iis se exolvendi, aut alia quacunque ratione in iis manendi: sed quod in illa incidat, per solam incogitantiam, fragilitatem, inadvertentiam, aut subitam aliquam passionem contingat: sive ex natura aliquo temperamento, sive ex consuetudine mala, sive ex improvise aliquo casu, &c. id oriatur. Itaque fere semper actus hic ab habitibus; &, in illo genere, Imperfectiones ac fragilitates manifestae, ab iis actibus, qui contra dictamen naturalis rationis, aut supernaturalis revelationis expressum & praesens fiunt, & cum aperta praeccepti aliqujus transgressione, & injuria proximi sunt conjuncti (praesertim ex Novi Testamenti sensu;) accurate distinguenda veniunt.

7. Pro diversa *quantitate*, & *qualitate* peccatorum, varia quoque poenitentia à Deo constituta est: puta

² Psalm. 19. 33. Matth. 18. 22. Galat. 6. 17, & seq. Heb. 5. 2. Jac. 3. 2. 1 Pet. 4. 8.

tum ^a damni, tum sensus, tum temporalis, tum æterna, tum denique corporalis, tum spiritualis, &c.

8. *Duplex* autem illa peccati *vis* & *efficacia*, cujus supra mentio facta est (nempe *damnatio*, seu *mors æterna*, & *servitus peccati*, seu *captivitas* *sub peccati consuetudine*) jam

Duplex peccati vis sub V. T.

olim clarissime apparuit, quamdiu Deus salutarem gratiam suam, ante secula destinatam, ^b peccatoribus plane ac plene nondum revelavit; sed eminus, obscure, & quasi per transfennam tantum ostendit: sub generali scilicet gratiæ & favoris sui promisso, ^c & sub rerum corporalium typo ^d & umbra. Etsi enim in veteri Testamento non omnino defuerunt, qui gratiæ istius divinæ auxilio adjuti in Deum crediderunt, & per fidem coram ipso integre ac sincere ambulaverunt; vitæque juxta Dei voluntatem composita, dominium peccati excusserunt, & per eandem vivam fidem etiam vere justificati fuerunt, sive à reatu peccatorum absoluti, & æternæ vitæ præmio donati: ^e prout in *Abelis*, *Enochi*, & *Abrahami*, Patris omnium credentium, &c. exemplis liquet: plerique tamen peccati pondere ac miseriæ mole ab-

^a Gen. 3. 16, & seqq. Deut. 27 & 28, totis. Ezech. 18. 12, 13, &c. Rom. 5. 12. & 6. 23. Jac. 1. 15. ^b Jacob. 1. 18. Matth. 11. 27. Eph. 3. 9, 10, 12. 2 Tim. 1. 9, 10. Tit. 2. 11. ^c Gen. 10. 1, &c. & 17. 7. Heb. 11. 16. ^d Heb. 10. 6. Jo. 1. 17. Col. 2. 17. ^e Gen. 4. 47. & c. 5. 24. Heb. 11, per totum.

repti fuerunt, & veluti obruti. Principio enim, cum lex nulla scripta adhuc lata esset;

I. *Ante Diluvium.*

men, paternæ traditiones, aliæque quædam divinæ & Angelicæ revelationes, & apparitiones tantum, Deo ita ordinante, inter homines vigèrent: ^f peccatum non modo in mundo fuit, sed & vim suam adeo exeruit, ut universa caro (paucis ^g exceptis, qui iusti fuerunt & sanctè coram Deo per fidem ambularunt) viam suam ^h corrumpere, & omne figmentum hominis tantummodo malum esset ab ipsa pueritia. Unde reatus peccati adeo tunc auctus est, ut diluvium universale in mundum ⁱ impiorum indutum sit.

9. Deinde post Diluvium non modo non est deletum peccatum, sed potius, fermenti

II. *Post Diluvium, ante legem Moysis.*

instar, diffusum ac dilatatum per universum genus humanum: adeo ^k ut integri Populi, Nationes & Regiones idololatria aliisque fœdis & abominandis peccatis passim se polluerent, & in maximis amplissimisque hominum communitatibus vix ^l decem iusti aliquando exarent. Tandem cum Deus, præteritis aliis nationibus, ^m certos quosdam homines ex

^f Rom. 5. 13. ^g Genes. 5. 24, & 6. 9. Act. 11. 3, & d. ^h Genes. 6. 5, 11, 12. & c. 8. 21. ⁱ 2 Pet. 2. 5. ^k Jos. 24. 2, 3. Gen. 18. 20. ^l Gen. 18. 32. ^m Act. 14. 16. Psal. 147, 19, 20. Deuter. 7. 6, 7, &c. & c. 9. 4, 5, 6, &c.

reliqua idololatrarum & peccatorum turba
sibi feligeret, eorumque posteris speciali gra-
tia legem scriptam, multis
variisque præceptis (moralibus, III. *Post Le-*
gem latam.
ceremonialibus, politi-
cis) constantem, ^a veluti ju-
gum ac præsidium onerosum atque insup-
portabile imponeret, ^o &, quo melius hi à
peccando quotidie reprimerentur, & ad
officium faciendum compellerentur, etiam
severissimis ^p minis ac promissionibus multi-
plicibus eandem sanciret: quin & subinde
gratiosæ suæ voluntatis conciones, per ^q pro-
phetas, aliosque servos suos, repeti atque
inculcari iis curaret ad transgressiones am-
plius impediendum; nihilominus tamen vicit
peccatum, & non modo non est extinctum ejus
dominium per legem istam; reatusque ^r per
sanguinem taurorum & hircorum, aliaque
id genus sacrificia non sublatus; sed magis
etiam magisque peccatum auctum, & vel-
uti aculeo indito per legem extimulatum;
reatusque mortis & condemnationis usque
adeo aggravatus est, ut universus mundus
sub peccatum conclusus, & condemnationi
factus fuerit obnoxius.

10. Ex quo tandem summa gratia divina,
in Christo Salvatore nobis ante secula præ-

^a Act. 15. 10. Gal. 3. 23. ^o Gal. 3. 14. ^p Lev. 26.
3, & d. Deut. 27. 15, & d. & c. 28. per totum.
^q Es. 61. 1. & d. & c. 62. 6, & d. Paral. 36. 15.
Act. 7. 51, 52, 53. ^r Rom. 5. 20. & c. 7. 8. Heb. 7. 18,
19. & c. 9. 20. & 10. 4. Rom. 3. 19, 20. & 11. 32.

56 *De Opere Redemptionis, &c. Cap.8.*

paratæ necessitas simul & utilitas evidenter apparuit: quippe sine qua nec miserabile

Usus & necessitas gratiæ Christi.

peccati jugum excutere, ^t nec quicquam in tota Religione vere bonum operari; nec denique mortem æternam, aut ullam veram peccati pœnam, ^t effugere unquam possumus: nedum ut salutem æternam sine illa per nos ipsos, aut per alias creaturas, consequi aliquando possumus.

C A P. VIII.

De Opere Redemptionis, deque Persona & Officiis Iesu Christi.

1. **Q**Uare visum fuit clementissimo Deo, in ^a fine seculorum, sive in plenitudine temporis, excellentissimum opus illud, quod ^b ante jacta mundi fundamenta præsciverat, sive in se ipso proposuerat, & labentibus seculis sub variis figuris, ^c umbris ac typis, (rudi quasi minerva delineatum) mortalibus eminus videndum, atque obscure cognoscendum dederat, reipsa ordiri & probe exequi: videlicet opus *Redem-*

^t Rom. 6. 14, & d. & 17. 1, & d. & 8. 1, & seqq. Gal. 11. 24. Act. 4. 12. & 13. 38, 39. ^a 1 Cor. 10. 11. Gal. 4. 4. ^b 1 Pet. 1. 20. Eph. 1. 9, 10. & 3. 9. ^c Heb. 9, per totum.

Cap. 8. *De Opere Redemptionis, &c.* 57

ptionis^d sive *Nova Creationis*: quo hominem, per peccatum mortis ac condemnationis æternæ reum factum, & sub servitute peccati misere jacentem, ex mera sua gratia & misericordia à reatu illo liberaret, & in spem vitæ æternæ atque immortalis restitueret; viresque sufficientes, imo exuberantes, ad peccati dominium excutiendum, & divinæ voluntati toto corde obsequendum suppeditaret.

2. Hoc opus peregit Deus per unicum filium suum unigenitum, D. N. Iesum Christum: * quem videlicet propterea in mundum misit, ut clementissimam voluntatem suam, de peccatoribus serio resipiscentibus & vere credentibus æterna salute gratis donandis, non modo nobis apertissime per ipsum declararet, variisque modis confirmaret; sed & reipsa, per sanctissimam ipsius obedientiam, & efficacem Spiritus S. operationem, in nobis ad optatum finem, quantum in se est, gradatim perduceret.

3. Porro hujus Filii Dei, domini nostri Iesu Christi, universa cognitio, quatenus quidem ad salutem necessaria est, duabus potissimum partibus continetur. Nam partim

*Executio ejus
per Christum.*

*De persona
Christi.*

^d 2 Cor. 5. 12, & d. Rom. 5. 12, & d. & 8. 3, & seq. 1 Pet. 1. 3, & d. Eph. 2. 1, & seqq. * Joan. 3. 16, & seq. & 8. 26. Matth. 11. 27. Joan. 1. 18. Act. 4. 12, & 10. 43. Gal. 4. 4. Tit. 2. 11, 12.

58 *De Operē Redemptionis, &c.* Cap. 8.

ad *personam*, partim ad *officiū* ejus pertinet.. Respectu *personæ* Iesus Christus est verus æternusque Deus, ^f & simul verus ac perfecte justus homo, ^s in una eademque persona: quippe naturalis, unigenitus, ac proprius Dei Filius, ^h in plenitudine temporis, per operationem Spiritus S. verus & integer homo factus, atque ex Maria virgine, sine ulla peccati labe, natus.

4. Factus autem est homo non modo verus, sive quoad substantiam integer, ac perfectus,

*De humana
ejus naturæ ve-
ritate, perfe-
ctione, &c.*

corpore scilicet vere humano, & animo rationali constans: sed etiam iisdem, quibus nos, infirmitatibus, ⁱ passionibus, ærumnis, afflictionibus, an-

gustibus, doloribus, tristitiis, ignominiis, opprobriis, adeoque acerbissimæ morti, vere obnoxius: idque hoc ipso fine, ut fratribus suis per omnia similis effectus, (attamen sine peccato) misericors ac fidelis noster Pontifex esset in iis, quæ apud Deum agenda erant, ad expiandum peccata populi, &c. Atque hoc sibi vult Articulus ille Symboli Apostolici, de Iesu Christo: *Credo in Iesum Christum, filium Dei unigenitum, dominum no-*

^f Joan. 1. 1, & seqq. & 20. 28. Rom. 9. 5. 1 Joan. 5. 20. ^s 1 Tim. 2. 5. Marth. 16. 16. 2 Cor. 10. 21, 22. & c. 5. 21. 2 Pet. 2. 22, & c. 3. 18. ^h Joan. 1. 14, & d. & c. 3. 18. Rom. 1. 3, 4. & c. 8. 32. Galat. 4. 4. Luc. 2. 31, & seqq. Heb. 4. 14. ⁱ Joan. 1. 14, & seqq. Heb. 2. 14, & seqq. & c. 4. 15. & 5. 7. Rom. 1. 3. & 8. 3. Gal. 4. 4, & d.

Cap. 8. De Opere Redemptionis, &c. 59

strum; qui conceptus est ex Spiritu S. natus ex Maria virgine.

5. *Officium Iesu Christi triplex est; Propheticum, Sacerdotale, Regium: * quod ille universum, partim jam olim in his terris, sub statu humilitatis & exinanitionis, fideliter, administravit; partim etiam nunc in cælo, sub statu gloria & exaltationis, gloriose administrat. Ad priorem statum pertinent Articuli sequentes:*

Triplex ejus officium, & duplex status.

1 Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferos.

Quibus, quasi gradibus quibusdam, universa Iesu Christi humiliatio, qualis scil. Prophetam & Sacerdotem nostram decebat, sensum consummata fuit. Ad posteriorem referendi sunt isti: ^m Tertia die resurrexit & mortuus, ascendit ad cælos, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis; inde venturus est ad judicandum vivos & mortuos. Quibus rebus, partim preparatio quædam ad Regiam simul & Pontificiam I. Christi dignitatem; partim hæc ipsa dignitas, ejusque magnifica exertio, egregie describitur.

Status Humilitatis.

6. *Propheticum munus jam olim totum peregit, cum voluntatem Dei de vera salute*

* Luc. 1. 32, 33. Act. 3. 22, 23. Heb. 5. & 6. & 7. Apocal. 1. 5. & 19. 16. 1 Tim. 6. 13. Act. 2. 26. 1 Cor. 1. 23. & 2. 2. Eph. 4. 9. Psal. 2. 5. & d. Hebr. 1. 2, 10. & seqq. ^m Marc. 16. 19, 20. Rom. 8. 34. Heb. 3. 25. & d. & c. 8. 1. & d.

60 *De Opere Redemptionis, &c.* Cap. 8.

seu vita æterna omnibus vere credentibus & obedientibus post mortem communicanda,

I. *Munus Propheticum.*

non modo nobis per ^p Evangelium suum palam exposuit; sed & manifestis, atque omni exceptione majoribus, signis ^o & miraculis, adeoque propriæ obedientiæ ^p exemplo, in vita simul & morte sua, luculenter confirmavit; quin & jam post ^a mortem suam variis argumentis, per quadraginta dies, solidissime asseruit & comprobavit.

7. *Sacerdotale* munus ex parte olim obiit, cum mandato Patris; cui ^r humiliter morem gerens, maledictam ^r crucis mortem pro nobis subiit,

II. *Sacerdotale.*

seque ipsum pro peccatis totius generis humani victimam propitiatoriam Deo Patri obtulit, atque innoxium in ara crucis mactari passus est: ^r partim adhuc assidue obit, dum redivivus hominum causa in cœlo coram facie Dei continenter apparet, proque credentibus efficaciter & gloriose intercedit, advocatum scilicet, ac patronum fidelissimum se iis semper & ubique præstans.

8. *Regium* officium etiam nunc perpetuo exercet, dum semel ex morte à Patre susci-

ⁿ Joan. 1. 18. & 15. 35. 2 Tim. 1. 10. ^o Joan. 5. 36. & 15. 24. Act. 2. 22. & 10. 26. ^p 1 Pet. 2. 21. Phil. 2. 5. ^a Act. 1. 3, & d. Joh. 20, & 21, fere totis. ^r Phil. 2. 8. ^r Eph. 5. 2. Gal. 3. 13. Heb. 2. 9, 10. & 10. 5, 6. 1 Joan. 2. 2. ^r Rom. 8. 34. Hebr. 7. 24, 25.

tatus,

^x Ma
segg.
& d.
totis.
25. 3
1 Th

tatus, inque ^u cœlestem summæ majestatis
 thronum sublatus, & ad dextram Dei in ex-
 cellis collocatus, ^{*} omnem-
 que in cœlo & terra potesta- III. *Regium.*
 tem adeptus, magnifice ubi-
 que imperat: & quidem omnia pro arbi-
 trio suo sic administrat, ut ^v inprimis saluti
 fidelium suorum consulat: dum scilicet non
 modo ministerium Evangelii nostro bono,
 jam olim instituit; sed & continuo, adversus
 omnis generis obstacula, potenter conservat;
 inque eo spiritualement suam efficaciam mira-
 biliter adhuc exerit: dumque ² fideles suos
 subditos adversus Satanæ, Tyrannorum,
 aliorumque omnium inimicorum, artes,
 fraudes, insidias, vim ac potentiam per Spi-
 ritum suum, Angelosque ministros, potenter
 in hac vita munit, protegit & defendit; donec
 in ^{*} extremo judicio & hos omnes prorsus
 aboleat, & illos in gloriam suam cœlestem
 atque immortalem assumat, æternumque
 felices ac beatos reddat. Et hisce quidem
 officiis superstruitur, & agnitio, & cultus
 Iesu Christi proprius, quatenus Mediator est;
 de quibus postea, suo loco.

9. Cæterum hinc patet Iesum Christum

^u Heb. 1. 3. Apoc. 3. 21. 1 Thes. 1. 10. Ps. 110. 1.
^{*} Matth. 28. 18. Act. 2. 36. ^v Ephes. 1. 20, 21, 22, &
 seqq. & 4. 11, & d. Psal. 2. 8, & seqq. & 110. 1,
 & d. Mar. 16. 30. 1 Cor. 15. 24, & seqq. ² Apoc. 2. 3.
 totis. Act. 12. 11. & 18. 10. Heb. 1. 14. ^a Matth.
 25. 30, & seqq. 1 Corinth. 15. 24. 2 Thessal. 1. 7, 8, 9.
 1 Thess. 4. 17. 2 Thess. 1. 9, 10. Matth. 24. 31.

non una ratione *Servatorem* nostrum esse, puta non solo præconio, exemplo, martyrioque suo; sive non ideo

Christus multis modis Servator noster est. tantum, quia æternæ salutis viam nobis annunciavit, ac miraculis, item exemplo vitæ, & morte sua confirmavit;

sibi que hac via supremam nos salvandi potestatem, ac virtutem acquisivit; sed etiam vero erga Deum merito & efficacia hinc orta, & immediate nos respiciente. Merito quidem, quia salutem æternam nobis obedientia sua promeruit, seu quia hoc mediante, præsertim violenta & cruenta ipsius morte, (veluti *λύτρω* seu redemptionis pretio, ac sacrificio propitiatorio) Deus hæcenus sibi omnes peccatores reconciliavit; ut per & propter hoc ipsum *λύτρον* ac sacrificium in gratiam cum iis redire, & ostium salutis æternæ, viamque immortalitatis pandere ipsis voluerit: prout id ipsum multis ante seculis sub variis typis, figuris, & umbris veteris Testamenti, atque in primis sub typo Sacrificii istius solennis, quod semel quotannis in Sancto Sanctorum peragebat Pontifex maximus, præfiguratum fuerat. Efficacia vero Servator noster est, quatenus spiritualem meriti illius sui virtutem ac fructum fidelibus suis efficaciter applicat, &

^e Matth. 20. 28. Rom. 5. 8, 9. & 19. Phil. 2. 5, & d. 1 Tim. 2. 5, 6. ^d Lev. 16, per totum. Heb. 9, per totum; & c. 10, & d. ^e Rom. 8. 34, & cap. 14. 9. 1 Joan. 14. 12. Heb. 4. 4, & d. Act. 10. 21, & seqq. 1 Pet. 1. 3.

re ipsa fruendum dat, eosque omnium beneficiorum, obedientia sua partorum, re ipsa per fidem participes reddit; de quibus statim amplius.

10. Meriti autem huius universam vim, atque efficaciam veritatem enervant, imo funditus evertunt ii, qui & *Electio- nem & Reprobationem absolutam* certarum personarum (sive ante lapsum, sive in & sub lapsu tantum, citra fidem in Christum, & contrariam inobedientiam, consideratarum) ordine primo factam esse asserunt, quam Iesus Christus à Patre ipsis destinatus sit Mediator. Neque enim pro illis veram peccatorum expiationem per Christi *λύτρον* fieri necesse fuit, imo ne possibile quidem, (si verum ingenue dicendum est) quorum peremptoria & absoluta, partim ad vitam, partim ad mortem, destinatio jam ante nominatim facta fuit: *Electi* enim, quos vocant, sive ad vitam prædestinati, expiatione & reconciliatione tali opus non habent: quia eo ipso, quod præcise ad salutem electi sunt, in flagranti Dei gratia sunt, jamque à Deo amore summo & immutabili, qualis filiorum & hæredum Dei proprius est, necessario diliguntur. Pro *Reprobis* autem, quos isti vocant, expiationem vere factam esse ipsimet negant; & res alioqui per se absurda est; quippe quæ contradictionem implicat. Eo

Elenchus Erroris.

Vide Calvin. supra: item Canones Synodi Dordracenæ, præsertim c. 1, Et.

ipso enim, quod ex istorum hominum sensu. *Reprobi* sunt; ab expiatione per Christum facta prorsus excluduntur: quia quos Deus immutabili decreto semel à salute reprobavit, sive æterno exitio devovit, illis nec serio vult, nec velle potest, ut ullum salutare bonum re ipsa conferatur, nedum ut expiatio jam dicta iisdem cum electis revera communis sit. Atque hæc de præcipuis Dei operibus summarij hætenus.

C A P. IX.

*De Cognitione Voluntatis Divinae, in
Fœdere Novo patefactæ.*

1. **P**orro voluntas Dei, ^a Fœdere gratuito comprehensa, quam nobis in Evangelio suo summus Propheta noster, unigenitus Dei Filius clare ac plene revelavit, *duo* præcipua capitula complectitur. Primum, ea, quæ Deus à parte sua, per Iesum Christum Filium suum, in nobis, aut circa nos, facere decrevit; ut salutis æternæ, per ipsum oblata, participes efficiamur. Secundum, ea, quæ à nobis, mediante gratia sua, omnino fieri vult, si salutem æternam re ipsa consequi velimus.

2. Quæ Deus à parte sua facere ad salutem

^a Jer. 31. 30. & seqq. Heb. 8, fere per totum. Heb. 9. 15, & seqq. & 10. 15, & seqq..

nostram decrevit, duo potissimum sunt.

I. Decrevit ad honorem Filii sui dilecti,

^b omnes & solos vere in no-

men ipsius credentes, sive ip-

sus Evangelio obedientes, &

in fide atque obedientia ista

ad mortem usque perseverantes, per ipsum

ad salutem & vitam æternam eligere, sibi in

filios adoptare, justificare, Spiritu S. obli-

gnare, & tandem glorificare: contra vero

incredulos ^c & impænitentes à salute & vita

reprobare, & perpetuo damnare. II. Decre-

vit ejusmodi efficacem gratiam, per eundem

Filium suum, omnibus vocatis, quantumvis

miseris peccatoribus, conferre; ^d per quam

reipsa in Christum Servatorem suum crede-

re, Evangelio ejus obedire, atque à dominio

& reatu peccati liberari possint: imo etiam

per quam reipsa credant, obediant, & libe-

rentur, nisi nova contumacia & rebellione

gratiam Dei oblatam rejiciant.

3. Primum decretum, est *decretum Præde-*

stinationis ad Salutem, sive *Electionis ad Glo-*

riam; quo statuitur vera ne-

cessitas simul atque utilitas

fidei & obedientiæ nostræ ad

salutem & gloriam conse-

quendam: ante quod aliud ordine prius

^b Joan. 3.16, & seqq. & c. 6.29,30. Eph.1.3, & seqq. Rom. 8. 28, & seqq. 2 Tim.1.9, & seqq. Hebr. 3.6, & 14. ^c Joan.3.18, & 36. Matth.25.41, & seqq. ^d Tit.2.11, 12. Act.3.26. & c.5.31. & c. 26. 16, & seqq. 2 Cor. 5. 18, 19, 20. & c.6.1. 2 Petr. 1. 3, 4.

decretum, quo certæ quædam singulares personæ nominatim, & quidem peremptorie, ad

*Vide Calvin.
& Synodi Dor-
dracena Cano-
nes, supra.*

gloriam electæ; ceteræ vero omnes ad æternos cruciatus reprobatae fuerint, dogmatice statuere; revera est veram decreti hujus naturam abnegare, rectum ordinem invertere; Iesu Christi meritum tollere; divinæ tum bonitatis, tum justitiæ, tum sapientiæ gloriam obscurare; imo S. Ministerii totius, adeoque Religionis omnis veram vim atque efficaciam funditus evertere.

4. Alterum decretum, est decretum *Vocationis ad Fidem, sive Electionis ad Gratiam*:

*Vocatio ad
Fidem.*

quo statuitur necessitas, simul atque utilitas gratiæ divinæ, seu mediorum nobis necessaryorum ad fidem & obedientiam Iesu Christo, juxta voluntatem Dei, Evangelio ipsius revelatam, ex parte nostra præstandam. Quia vero de *Voluntate* illa Dei, quam ipse à nobis præstari vult, prius constare nobis debet; quam de *Gratia* ad voluntatem illam præstandam necessaria; deque *Gloria*, divinam voluntatem præstantibus promissa, & olim certo conferenda: hinc

*Ordo sequen-
tium.*

est, quod de iisdem omnibus, eodem, quo hic proposita sunt, ordine deinceps acturi sumus.

* Rom. 14, & seq. 2 Tim. 1.9, 10. Tit. 2. 11, &c.

C A P. X.

*De Præceptis Iesu Christi in genere,
deque Fide ac Pœnitentia, seu Conver-
sione ad DEUM.*

1. **V**oluntas Dei, quam à nobis præstari
vult, ut æternam salutem per Chri-
stum consequamur, *plene con-* *Summa Præ-*
tinetur Præceptis Iesu Christi : *ceptorum N. T.*
quæ omnia, ^a licet multa ac
varia sint, sub uno tamen *Præcepto Fidei* ^b in
Iesum Christum (sed veræ, seu vivæ, & per
charitatem operantis) comprehendi possunt,
& ut plurimum sub eo in Scriptura Sacra
comprehendi solent : licet ibidem *Pœnitentia*
^c quoque, seu *Conversionis*, præceptum, ad
clariorem rei exegesi sæpe soleat adjungi.

2. Vivam autem ac veram *Fidem* hanc
appellamus, ^d quæ necessario sibi conjuncta
habet *Bona Opera*, totiusque
vitæ sinceram emendationem, *Fides salvifica*
juxta præcepta Iesu Christi *includit totam*
institutam. Quia enim *Fidei* *N. T. pietatem.*
veræ ^e passim à Servatore nostro promissio
vitæ æternæ adjuncta est, imo ^f *Fides ipsa*
in justitiam credenti imputari dicitur : &

^a Matth. 5, & 6, & 7. *totis.* ^b Joh. 3. 16, & d.
Rom. 1. 16, 17. & 3. 22. ^c Matth. 3. 2, & d. Act.
3. 19, & d. ^d Gal. 5. 6, & c. 6. 15. 1 Cor. 7. 19. Jac.
2. 14, & seqq. ^e Joh. 3. 36. & 6. 43. ^f Rom. 4. 5, &c.
nihil-

nihilominus tamen, nos etiam ^f ex operibus justificari, ac non ex *Fide tantum* Jacobus affirmat: ^g Paulus vero etiam pietatem habere promissionem præsentis & futuræ vitæ asserit; quinimo, sine ^h sanctimonia neminem visurum Dominum, author ad Hebræos asseverat; aliaque ⁱ in eandem sententiam non pauca in Sacris Literis expressa leguntur: utique necesse est, ut fidei præscriptum non alio modo hic consideretur, quam quatenus proprietate sua naturali *obedientiam* fidei includit, & tanquam fecunda bonorum operum mater ^k est, totiusque Christianæ pietatis ac sanctimoniæ fons ac scaturigo. Tantum abest, ut huic obedientiæ ac pietati & ipsa opponi debeat, aut jure possit.

3. Hac igitur ratione considerata *Fides*, totam hominis *Conversionem*, Evangelio præscriptam, ambitu suo continet: quæ ipsa non tantum

*Quid vera
Conversio.*

Pœnitentiam, vulgo sic dictam, sive contritionem, ac dolorem serium de peccatis præteritis; sed ^l *Resipiscentiam* etiam plane ac proprie acceptam; sive sinceram mentis, animi, & totius vitæ mutationem in melius, juxta Scripturam, complectitur: quamvis etiam interdum, ^m ad

^f Jac. 2. 24. ^g 1 Timoth. 4. 8. ^h Heb. 12. 14.
ⁱ Matth. 7. 21, & seq. Heb. 10. 36. Jac. 1. 15. ^k 1 Joh. 5. 1, & seqq. ^l Matth. 3. 3. Act. 3. 19. Luc. 13. 3, 5. Act. 26. 18. 1 Theff. 1. 9. Joh. 3. 5, & seqq. Gal. 6. 15. Eph. 2. 1, & d. & 5. 14. ^m Act. 26. 18, & seq.

Cap. 10. De Fide ac Conversione. 69

utramque plenius explicandam, hæc ibidem ab illo distinguatur.

4. De hac autem Christiano cuilibet in genere tenendum est: Ut Resipiscentia, seu Conversio ad Salutem DEO grata sit, ordinarie tria ad eam necessaria esse. I. Ut

Ejus tria requisita, vel adjuncta.

ⁿ *efficax* sit, ac proinde non velleitate sola, meroque affectu, aut nudo pietatis studio absolvatur: sed per actus etiam virtutum, quoties occasio est, & fieri potest, semper sese foris exerat; ita nimirum, ut quis ^o nec ipse negligat, quod præceptum est, nec dedita opera faciat, quod malum ac vetitum esse novit; ^p aut de quo, an gratum Deo sit, dubitat; nec etiam ad peccata aliorum facile ^q conniveat, eaque consensu suo, silentio, dissimulatione, aliave ratione approbet. II. Ut *sincera* sit, ^r ac proinde non tantum ex certa solidaq; divinæ voluntatis notitia proficiscatur; sed etiam veram animi probitatem supponat: hoc est, talem, quæ non ex diviso, simulato, aut ficto; sed ex toto atque integro corde oriatur. III. Ut *continua* sit, ^r ac proinde non semel tantum, aut certis temporibus, quasi per intervalla, præstetur: nec aliquamdiu

ⁿ Jac. 1. 22. & 2. 26. & 4. 15. 2 Pet. 1. 8, 9, 11. Rom. 8. 1, & seqq. ^o Joh. 8. 34. 1 Joh. 3. 7, 8, 9. ^p Rom. 14. 23. ^q Eph. 5. 11. 2 Pet. 2. 8. Apoc. 2. 2. ^r Matth. 6. 1, & seqq. & 15. 8. & 22. 11, 12. 1 Tim. 1. 5. ^r Matth. 10. 24. & 24. 13. Heb. 3. 6, 14, & 10. 38, 39. Apoc. 2. 7, 10, 26. & 3. 21.

tantum

tantum duret, sed ad finem usque vitæ nostræ perseveret; id est, usque dum Deus ipse terminum obedientiæ nostræ ponat. Sed operæ-pretium est, ut utrumque hoc caput tum *fidem*, tum *bona opera*, speciatim etiam, consideremus.

C A P. XI.

De Fide in Iesum Christum.

1. **F**ides in Iesum Christum, est ^adeliberatus & firmus animi assensus verbo Dei adhibitus, & cum vera in Christi fiducia conjunctus; quo non tantum doctrinæ Iesu Christi, tamquam veræ ac divinæ, firmiter assentimur, ac fidenter in hæremus: sed in ipsum etiam ^bIesum Christum, ut Prophetam, Sacerdotem ac Regem nostrum unicum, ad salutem à Deo nobis, ex pura gratia, datum, toti recumbimus: ita ut ab eo solo, ^ctanquam unico Redemptore nostro, salutem & vitam æternam; at non nisi ea ratione ac via obtinendum, quam ipse nobis in verbo suo revelavit; expectare non dubitemus.

2. Itaque ad fidem veram & salyificam non sufficit sola ^dnotitia divinæ voluntatis;

^a Heb. 11. 1, & d. Rom. 4. 18, & seq. ^b Joh. 14. 1. Heb. 4. 16. Eph. 3. 12, & 17. ^c Heb. 5. 9. & 10. 35, & d. Act. 4. 12. & 13. 39. ^d Joh. 13. 17. seu

seu sensuum omnium ad salutem scitu necessariorum, qui scilicet Evangelio continentur. Hæc enim & sine assensu, & sine fiducia esse potest; imo & in ^{Ejus partes, seu prærequisita.} dæmonibus, atque impiis multis & infidelibus reipsa inest. Neque *assensus* etiam quilibet, ^f puta, subitus, perfunctorius, implicatus, brutus aut cæcus; nulla ratione nixus, nullo iudicio adhibitus: Hic enim per se, seorsim acceptus, salutaris non est, nec voluntatem sufficienter ad rationale & liberum obsequium movere unquam potest; & propterea non raro in iis reperitur, qui parum Christiane vivunt: sed requiritur omnino *firmus* ac *solidus*, voluntatisque deliberatæ imperio roboratus: ^a denique *fiducialis* & *obsequiosus assensus*; qui & *fiducia* dicitur: non quidem absoluta fiducia specialis misericordiæ, quasi reipsa jam perceptæ: qua scilicet credo, mihi jam remissa esse peccata mea: (^b hæc enim non est essentialis forma fidem justificantem constituens; sed quoddam tantum consequens adjunctum: imo ipsam etiam salvificam fidem necessario, tanquam prærequisitam sui conditionem, præsupponit:) sed qua firmiter statuo, ⁱ fieri non posse, ut aliter,

^a Jac. 2. 14, & seq. Luc. 12. 47. Tit. 1. 16. ^f Mat. 13. 21. Heb. 4. 1, & seqq. Ro. 12. 1, & d. Eph. 5. 17. ^b Ephes. 1. 17, & seqq. & c. 3. 17, 18. Matth. 9. 2. Heb. 11. 1, & d. ^h Rom. 1. 17. & 3. 25. & 4. 4, & d. & 5. 1. & 10. 9. Act. 4. 12. & 13. 38, 39. ⁱ Heb. 5. 9. Act. 5. 32. Joh. 3. 36. Rom. 10. 16.

quam per Iesum Christum, & alia quam per ipsum præscripta ratione, æternam mortem evadam, & contra vitam sempiternam consequar: Ac proinde quæ novam obedientiam ipsi Iesu Christo à nobis debitam; id est, non sterile aliquod obediendi propositum, aut affectum sine effectu, sed ipsum verum & actuale obsequium ex sese continuo parit, & sibi conjunctum semper habet.

3. Ex quibus porro concludimus, si fides est talis assensus, qualem diximus, à Deo sub promisso vitæ æternæ
Elenchus Erroris. & comminatione, contrariæ mortis serio imperatus, & ab

homine ex mandato Dei præstitus: Non posse igitur eum esse quippiam, * in nobis, sine nobis, effectum: nedum per irresistibilem vim, aut omnipotentem Dei operationem, cui reluctari non possimus, in voluntate nostra productum, quocunque tandem nomine, aut titulo id vocetur. Quæ enim pure pute à Deo patimur, quæque in nobis, per invictam Dei omnipotentiam sine nobis, producuntur; ea sub præceptum proprie dictum non cadunt, nec veræ obedientiæ nomine venire jure possunt: proinde nec præmio aliquo aut remuneratione justa affici, aut laude ac præconio ullo digna, judicari queunt.

4. Ut autem commode assensus hic à

* Vide Canones Synodi Dordr. cap. 3, & 4. art. 12. 14, 17. Rejett. art. 8.

nobis eliciatur, duo imprimis necessaria sunt.

I. Argumenta talia ex parte Dei, quibus verisimiliter nihil opponi potest, cur credibilia non sint, & fidem non mereantur ea, quæ credenda nobis proponuntur.

Duo necessaria, ad Fidem consequendam.

II. Pia docilitas, vel animi probitas in eo, à quo fides ista postulatur. *Fides enim non est omnium. Et qui voluntatem Dei facere vult, is cognoscet (vel intelliget) utrum doctrina Christi à Deo sit, necne. Qui autem, quæ mala sunt, facit, is odit lucem, nec venit ad lucem, ne redarguantur opera ipsius: at qui facit veritatem, is venit ad lucem, ut manifesta fiant opera ipsius, eo quod in Deo facta sint. Item qui ex Deo est, is audit verba Dei: propterea vos (improbi) non auditis, quia ex Deo non estis. Item, Vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.*

5. Adensus igitur ejusmodi fiducialis, vel obsequiosa hæc fiducia, demum est vera ac viva fides, quæ secum necessario trahit observationem mandatorum Iesu Christi, sive bona opera. Qui enim vere credit, & certo persuasus est, Iesum Christum à Deo constitutum esse auctorem salutis omnibus & solis ipsi obedientibus; & pie sancteque viventibus: Neque fieri

Ejus nexu cum bonis Operibus.

¹ 2 Thessal. 3. 2. ^m Joh. 7. 17. ⁿ Joh. 3. 19, 20. ^o Joh. 8. 47. & c. 10. 26, 27. Act. 2. 41. & c. 13. 46, & seq. ^q 1 Joh. 5. 3, 4, 5. Gal. 5. 6. & 6. 15. Mat. 7. 16, & seq. & c. 12. 34, 35.

posse,

hic à

. art. 12.

nobis

posse, ut alia ratione ¹ad salutem æternam perveniatur, aut mors sempiterna evadatur, quam per viam veræ obedientiæ, seu bonorum operum: ille procul dubio, bona spe plenus, & libenter & alacriter, viam istam ingreditur: & per veram resipiscentiam, sive mutationem mentis, voluntatis, actionumque omnium in melius, ad æternam gloriam contendet: si modo, quid tum salus, tum mors æterna sit, rite secum perpenderit.

6. Quia tamen ii, qui ad fidem recenter convertuntur, ut plurimum consuetudine quadam peccandi laborare solent: hinc plerumque fit, ut adensus hic, licet deliberatus & firmus, non statim

omnino ¹excutiat habitum illum peccatorum, præsertim profunde jam & alte per consuetudinem diuturnam radicatum; sed pedetentim ac gradatim vires majores acquirat. Unde gradus quidam hujus fidei distingui solent, pro quibus porro ipsorum credentium ac resipiscentium, seu renatorum, hoc est, eorum qui per fidem bona opera faciunt, tres diversæ classes vel ordines oriuntur. Primus ordo est *Incipientium*, ¹ qui Evan-

¹ Heb. 5. 9. & 11. 6. & d. & 22. 14, & seq.
¹ 1 Joh. 2. 1, 13. 1 Cor. 3. 1, & seq. Heb. 6. 13, & d.
 & 6. 1, & d. ¹ Heb. 5. 13, 14. & 6. 1, 2. Col. 3. 5, &
 seqq. Gal. 6. 1, & d. Jac. 4. 1, & seqq. Apoc. 3. 1,
 & seqq.

gelio quidem vere assentiuntur; sed propter consuetudinem peccati inveteratam, & habitum quendam inolitum, cum magno labore, molestia & lucta carnis, subinde adhuc ebullientis, & contra spiritum (seu mentem Spiritu Dei per Evangelium illustratam) recalcitrantis, impetus ac motus domant ac subigunt. II. *Proficientium*, *Proficientes*.

ⁱ qui beneficio fidei jam aliquandiu severiori & castigatori vitæ assuefacti, & in studio pietatis plusculum exercitati, facilius & minore cum resistentia à peccandi consuetudine se continent; etiamsi aliquando non levem adhuc luctam inter se sentiant. III. *Adultorum*, *Adulti & perfectorum*, *perfecti*.

ⁱ sive aliquatenus *perfectorum*; h. e. eorum, qui jam in pietate confirmati, auxilio fidei suæ, cum voluptate, gaudio & delectatione quadam, sanctimonix operam dant: & justitiam ac veritatem toto corde, tota anima & omnibus viribus suis diligunt: adeo ut Scriptura de iis potissimum asserat, ⁱ *quod non peccent*, imo, *quod non possint peccare*, &c. Non quod nunquam, ne quidem per errorem, aut subitam aliquam passionem, vel aliam similem infirmitatem, (imprimis in gravi aliquatentatione) delictum ullum, vel minimum, committere possint; aut nunquam reipsa committant; (ⁱ *non est homo in terra, qui*

ⁱ Gal. 5. 16, 17. Eph. 4. 14, & seqq. ⁱ Rom. 12. 1, & seq. & vers. 9, & seq. & c. 15, & seq. Phil. 3. 17, & seqq. Act. 9. 36. ⁱ 1 Jo. 3. 4 & 5. 18. ⁱ 1 Reg. 8. 47.

non peccet) sed quod vitiosos habitus jam prorsus ^b exuerint, & à consuetudine peccandi abstineant: Et proinde, si forte in peccatum aliquod incidant (quod tamen non nisi perraro accidit, quandiu quidem ipsi sunt, & permanent vere regeneriti) id tantum per errorem, vel obreptionem, vel aliquam men-

Quatenus hi omnes vere renati sint.

tis obnubilationem contingat. De his igitur omnibus & singulis, statuimus, quod per gratiam & Spiritum Dei vere renati, seu vere credentes & resipiscentes sint: dummodo quam diligentissime operam dent, ut à vitiosa illa peccandi *consuetudine* prorsus immunes fiant; & *infirmi* illas, quibus plerumque omnes, pro diversa ratione ætatis, temperamenti, locorum, status, conditionis, aliarumque circumstantiarum, plus minusve obnoxii sunt, magis magisque corrigere semper student. Quod ^c quidem utrumque per gratiam Dei fieri posse, imo necessarium esse, ut fiat, religiose credimus.

7. Etsi vero, ^d qui jam habitum ipsum Fidei & Sanctimonix sunt adepti, difficulter admodum ad pristinam vitæ profanitatem & dissolutionem relabi queunt: fieri tamen omnino posse, ^e imo non raro factum esse credimus, ut paulatim huc re-

Renati deficere possunt, & sæpe solent.

^b Eph. 4. 23. Col. 2. 11. Rom. 6. 4, & d. ^c Rom. 6. 14. Eph. 6. 13. Phil. 4. 13. 1 Joh. 4. 4. Jud. vers. 24. ^d 1 Joh. 3. 9. ^e Heb. 6. 4, & seqq. Apoc. 2, & 3, totis. 2 Pet. 2. 18, & seqq. Ezech. 18. 24. Heb. 4. 1, & 2. & 10. 28, 29. 1 Tim. 1. 19, 20. Rom. 11. 18, & seqq.

labantur,

labantur, & tandem etiam à priore fide, ac charitate sua plane deficient; desertaque via iustitiæ, ad pristina, quæ vere reliquerant, mundi inquinamenta, veluti fues ad volutabrum cœni, & canes ad vomitum suum, revertantur; iisque, quas antea vere effugerant, carnis cupiditatibus iterum implicentur; & sic totaliter, tandemque etiam finaliter, nisi serio in tempore resipiscant, divina gratia excidant. Neque interim tamen absolute negamus, ^f fieri posse, ut ii, qui semel vere crediderunt, quando ad pristinam vitam profanitatem relabuntur, divinæ gratiæ beneficio denuo renouentur, & ad frugem redeant; etiamsi id raro fieri solere, ac difficulter ^e admodum fieri posse credamus. *Relapsi egregie restaurantur.* Atque hos etiam tales, quoties per Dei gratiam id fit, in ordine verè piorum, ac resipiscentium, certoque salvandorum, liquidem in iterata ista conversione perseverent, omnino collocandos esse arbitramur.

^f Contra Canones Synodi Dordrac. c. 5. Psal. 51, per totum. 2 Cor. 2. per totum. Esai. 1, per totum. Deuter. 30, per totum. ^e Luc. 11. 24, & d. Hebr. 6. 4, & seq. 2 Pet. 2, fere toto.

C A P. XII.

*De Bonis Operibus in Specie, deque
Decalogi expositione.*

Bonorum operum alia Christianis omnibus ^a *communia*, alia certarum vocationum ^b *propria* sunt. Horum vero, quæ Christianis omnibus ex æquo sine discrimine præscripta sunt, summa ^c *tribus* hisce capitibus comprehendi potest.

*Divisio, &
summa Bono-
rum Operum.*

I. Dilectione Dei & proximi, quæ lege morali, quatenus à Iesu Christo exposita est, tota continetur. II. Directione, sive abnegatione nostri ipsorum. III. Assidua ad Deum precatone, & pro acceptis beneficiis gratiarum actione.

2. Epitome legis moralis est *Decalogus*, qui continetur *duabus Tabulis*: quarum *prima* quatuor, at *secunda* sex præcepta continet. ^c Illa immediate ac primo ad dilectionem Dei, ista ad amorem proximi tota refertur. Utraque habet fere præcepta generalia & prorsus negativa, quæ ubique, semper & absolute obligant: sed sub quibus etiam affirmativa, & specialia præcepta non pauca passim in Scripturis comprehensa sunt; ad

Summa Decalogi.

^a *Marth. 5, & 6, & 7. totis.* ^b *Eph. 5. 22, & d. & 6. 1, & seqq.* ^c *Exod. 20, toto. Deut. 5, & 6, totis.*
Marth. 22. 37, 38, 39, 40. Marc. 12. 30.

quæ

quæ utraque, Christianus animus sedulo
semper attendat, necesse est.

3. *Primum* prioris tabulæ præceptum ju-
bet, *ne Deum alium* (necum alios Deos) coram
uno illo vero Deo, aut præter
illum habeamus: id est, ne vel
ipsi pro arbitrio nostro com-
miniscamur, aut per tradi-
tionem aliorum, citra expressum Dei man-
datum, admittamus quippiam, (sive verum,
sive fictum, sive creatum, sive fabrefactum,
sive vivum, sive mortuum, sive rationale, sive
brutum) cui vel naturam ac vim divinam,
vel proprietates, vel actiones, vel auctorita-
tem & imperium in nos divinum, aut di-
recte aut indirecte tribuamus: neve illud
actibus huiusmodi, sive interni, sive externis
honoremus, qui divinitatis illi tributæ opi-
nionem certam arguant; quales sunt actus
* religiosi cultus, puta fidei Deo & Christo
debitæ, simulque spei, fiduciæ, amoris, ti-
moris, adorationis, invocationis, & hinc ortæ
analogæ laudis & gratiarum actionis; item
externi sacrificii, juramenti, voti, aut similis
alicujus sacræ devotionis. Quicumque enim,
sive rei, sive personæ alicui, hunc talem
honorem exhibet, vel circa eam hos aut
similes actus præstat, is rem aut personam
illam pro Deo suo habere in Scriptura dici-

*Primum præ-
ceptum, contra
Idololatriam.*

^d Deut. 6. 11, 12, & seqq. & 32. 16, 17. 1 Reg.
11. 4, & seqq. & 12. 28. Jer. 2. 11, 12, 13. Matth. 4.
10. 1 Thess. 1. 9. Act. 14. 15. Gal. 4. 8. * Deut. 6.
13. & c. 10. 20. ^f Eph. 5. 5. Phil. 3. 19. Esa. 44. 16.
Jer. 2. 27.

tur. Itaque mens præcepti est, ut omnem *Idololatriam*, internam simul, & externam, sedulo vitemus: contraque unum ^a illum verum Deum, qui se nobis in verbo suo patefecit, religioso cultu semper adficiamus: id est, recte agnoscamus, sancte amemus ac timeamus, suppliciter adoremus, humiliter invocemus; grata mente laudemus ac celebremus, omnemque spem & fiduciam in ipso solo, veluti unico bonorum omnium auctore & fonte, perpetuo collocemus.

4. Secundum præceptum est, *Ne Imagines aut Simulacra ullius generis colamus ac veneremur*: id est, ne coram statuis, picturis, aut imaginibus ullis, (sive verum, sive fictum numen; sive rem quæ revera est, sive figmentum quod non est; sive hominem, sive bestiam, sive Angelum, sive quidvis aliud, in cælo aut in terra representantibus) venerabundi ^b procidamus: vel ad illas aut circa illas ejusmodi externa opera faciamus, quæ religiosi, & Deo soli debiti cultus indicia esse, sacra Scriptura clare asserit: ⁱ etiam cum quis eas, coram quibus ista facit, imagines, vel simulacra pro Deo se non habere profitetur & palam declarat, In ejusmodi enim

^a Matth. 4. 10. Jer. 17. 13. Psal. 50. 14, 15. & 116. 5, 6. Apoc. 14. 7. & c. 15. 4. & c. 19. 10. ^b Levit. 26. 1. & seqq. Deut. 4. 15, & seqq. Psal. 97, & 115, fere totis. Esa. 40. 18, 19, & d. & 44. 9, & seq. Act. 17. 29. Rom. 1. 23, 25. 1 Cor. 12. 22. ⁱ Esa. 44. 16, 17. Jer. 1. 27, 28. Matth. 6. 24. Eph. 5. 5. Phil. 3. 19.

cultu vetito non judicat Deus actiones ex animo colentis, sed animum potius ex actionibus: adeo ut *idolum* id facere, & reipsa *Deum ac Patrem suum* appellare homines dicantur, quod ista ratione venerantur, etiamsi nil nisi saxum, aut lignum id esse norint, imo etiam pro eo se habere protestentur: ^k sed contra ut totum hoc externæ *Idololatriæ* genus studiose vitemus, & sicut Apostolus Johannes monet, ^l *ab Idolis fugiamus*; nimirum certi ex Apostolo Paulo, ^m *quod nulla sit communio templi Dei cum idolis*. Denique ut ipsum verum Deum, acerrimum gloriæ suæ zelotem, ⁿ in spiritu & veritate, ubi ubi sumus, juxta verbi ipsius præscriptum, externa etiam ratione semper colamus, adoremus ac veneremur.

5. *Tertium* præceptum est, *Ne Nomen DEI in vanum aut temere usurpemus*: h. e. ne in verbis & oratione nostra, ^o sive asserere, aut negare, sive promittere, aut comminari aliquid velimus) magnificum Dei nomen ^p irreverenter, aut leviter unquam usurpemus: præsertim vero, ne ipsum unquam ^q blasphememus, aut ^r temere, inconsiderate, vel falso, per ipsum juremus: denique, ne falsa nominis divini jactatione (prout falsi ^s Prophetæ sæpe

Tertium, contra Blasphemias & vana Juramenta.

^k 1 Cor. 10. 14, 19, &c. ^l 1 Joh. 5. 21. ^m 2 Cor. 6. 18. ⁿ Esa. 42. 8. & 48, 11. Joh. 4. 23. ^o Lev. 19. 12. Deut. 5. 11. ^p Lev. 5. 4. ^q Lev. 24. 10, & seq. ^r Lev. 5. 4. Matth. 5. 33, & seq. Jac. 5. 12. ^s Deut. 10. 20, 22. & c. 13. 1, 2, 5. Jer. 29. 9, 21.

olim fecerunt) alios fallamus aut seducamus: sed contra, ut de Deo, rebusque divinis loquentes, iis verbis, eaque oratione utamur, quæ tum sanctimoniam, ac piæ gravitatis plenissima sint, tum Dei ac S. Scripturæ reverentissima; sintque sermones nostri ex Domini Iesu Christi instituto, *Est & non*: aut si quando religiose nobis jurandum sit, (quod quidem Christianis etiam nunc, in casu veræ necessitatis, omnino licitum est; cum videlicet de gloria Dei, aut hominum salute agitur) non modo non mendaciter, neque temere, aut sine vera necessitate: sed neque absque summa reverentiâ, pia animi submissione, decoro gestu, & sinceris candidisque verbis, sanctissimam illam ac tremendam Majestatem, testem ac vindicem veritatis in animas nostras invocemus.

6. *Quartum præceptum, de Sanctificando Die septimo, sive Sabbatho*, quod attinet, in

*Quartum, de
Sanctificando
Sabbatho.*

V. quidem T. rigide observandum id erat: * sed quia à Domino Iesu Christo, sub Novi Testamenti tempore, * discrimin dierum prorsus sublatum est, ad ejus observationem præcise nemo Christianus obligatur. Interim tamen, quia * primum hebdomadæ diem, qui *Dominicus* dici solet, conventibus & exercitiis sacris

* Rom. 1. 9. & 9. 1. 2 Cor. 1. 23. & 11. 31. Heb. 6. 16. Phil. 1. 8. Apoc. 10. 6. " Deut. 5. 12, & seq. Ezech. 20. 12. Esa. 56. 2. * Rom. 14. 5, 6. Gal. 4. 10. Coloss. 2. 16. * Act. 20. 7. 1 Cor. 16. 2. Apoc. 1. 10.
ab

ab Ecclesia ² primitiva destinatum fuisse legimus; & maxime, quia spiritualibus, sanctisque operibus, atque externis etiam pietatis exercitiis vacare, res per se laudabilis ac pia est; omnino arbitramur, Christianos recte pieque facere, quod ad exemplum Ecclesiae primitivae, piam istam consuetudinem (nisi gravior necessitas aliter interdum facere cogat) servare non negligunt; & primum hebdomadae diem, procul tamen omni superstitione Judaica, quasi sanctum, à reliquis segregant: eoque fine ab operibus non necessariis se continent, quo attentius divinis & caelestibus meditationibus, aliisque piis officiis, absque ulla distractione vacare, animumque totum possint intendere: contraque eos, qui secus faciunt, tanquam publici ordinis ac decori violatores, iusta reprehensione dignos esse censemus.

Atque haec de *Prima* Tabulae Praeceptis; sequitur altera.

7. Primum *Secunda* Tabulae Praeceptum, sive ordine *Quintum*, est ut *Parentes honoremus*; id est, ² ut debitam illis reverentiam, sive honorem & amorem, non tantum externis verbis & gestibus, sed *Quintum, de honorandis Parentibus.* animo etiam submisso, sinceroque affectu exhibeamus: imo prompta obedientia, & obsequio spontaneo atque hilari nos ipsis

² Tertul. Apo. c. 18. & de Corona Militis; item Historia Tripar. lib. 1. c. 10. ² Exod. 21. 15. Lev. 20. 9. Prov. 20. 20. Eph. 6. 1, & seq. Col. 3. 20.

commendamus: veruntamen semper *in Domino*, id est, non nisi in iis, qui cum præceptis supremi omnium Domini, Iesu Christi, probe consentiunt, aut certe iis non repugnant; (^b Hac enim pugna existente, parentes etiam odisse, ac relinquere jubemur:) Denique ut vicem iis rependamus, proque acceptis beneficiis omnem ^c gratitudinem ex animo ipsis præstemus: necessitatibus scilicet ipsorum succurrendo, ad infirmitates eorundem connivendo, vitia etiam verecunde obtegendo, seu benigne excusando, & leniter interpretando: Et speciatim duritiam & morositatem eorum patienter & longanimitèr tolerando, & quantum fieri potest, blandis atque humanis modis emendando.

8. *Parentum* autem nomine comprehendendi possunt ac solent, non tantum parentes proprii dicti; sed & alii ^d superiores omnes, puta Domini, seu Heri, Tutores, Præceptores, Pastores, Seniores; & imprimis boni piiq; Magistratus, qui scilicet parentum loco vere se gerunt: id est, qui subditos suos ^e iustis legibus & æquis iudiciis regunt; & probos quidem innoxiosque adversus improborum injurias defendunt; nefarios autem & flagitiosos terrore iusto coercent: Imo ex amore

^b Matth. 10. 37. Luc. 14. 26. ^c 1 Tim. 5. 4. Matt. 13. 4. & seq. ^d Eph. 6. 5. & d. Ex. 22. 28. Act. 23. 5. 1 Timoth. 5. 1. ^e Deut. 17. 14. & seq. Psalm. 82. & 101, per tot. Act. 25. 10. & d. Rom. 13. 1. & seq.

publici boni & zelo veræ Justitiæ (ratione tamen semper habita clementiæ, moderatio- nis & lenitatis Christianæ.) impunitos non diimittunt: atque ita bonis præmia, malis pœnas, & unicuique quod suum est iuste tribuunt: Subditos denique suos fideles, cum plane sic necesse est, &, post omnia leniora remedia frustra tentata, aliter fieri nequit, gladio etiam adversus omnem injustam vim (ut quidem salva pietate & charitate Chri- stiana possunt) tuentur ac defendunt. Qui- bus vicissim subditi ^f non honorem tantum, & reverentiam exhibere, sed & tributa & vectigalia solvere, aliaque id genus obedi- tiæ officia præstare tenentur. Quod usque adeo verum est, ut, ne quidem duris & ini- quis Magistratibus, quatenus salva conscien- tiæ integritate fieri potest, ista deneganda sint.

9. *Sextum* præceptum est, *Ne occidamus*: ^{h. e.} ne vitam aut valetudinem proximi nostri destinato unquam læ- damus; neque si forte inimi- ^{Contra Cedes,} cus sit, à quo læsi vel injuria ^{Odii, Vindictæ} affecti simus, ^{Gr.} ex affectu ul- tionis vicissim ipsi noceamus: aut malum ullum imprece- mur, nedum inferamus: sed ab omni ^k injusta ira, odio, & vindictæ studio alieni semper simus; ^l idque verbis,

^f Matth. 22. 21. 1 Pet. 2. 13, 14. Tit. 3. 1, 2. 1 Tim. 2. 1, & d. Rom. 13. 1, & d. ^g Gen. 9. 25. Exod. 20. 13. ^h Prov. 29. 21. & c. 17. 13. & c. 24. 17. Lev. 19. 16, 19. & seq. ⁱ Rom. 12. 14. ^k Eph. 4. 26. Rom. 12. 19. ^l Mar. 5. 22, 44. Rom. 12. 14. Gal. 6. 9, 10.

gestibus & factis ubique declaremus: contraque non animo tantum & affectu ei bene velimus, sed ore etiam ac lingua benedicamus; omniaque tum animæ, tum corpori, salutaria ipsi optemus, voveamus, precemur. Quin & re ipsa eidem, ^m pro viribus & facultatibus nostris, beneficiamus & opere ipso subveniamus: si esuriat, ⁿ cibando; si sitiat, potando; si nudus sit, vestiendo; si peregrinus sit, hospitio excipiendo; si æger sit, visitando; si captivus sit, consolando; si nos offenderit, condonando: denique si male velit, optet, faciat nobis; ut ei contraria omnia faciamus, atque ita malum bono vincamus.

10. *Septimum* præceptum est, *Ne Adulterium committamus*: id est, ne ^o thorum proximi nostri ulla ratione, sive soluti, sive ligati simus, libidinosè conspurcemus, aut pudicitiam violemus. Ac ^p speciatim ut Polygamiam, & voluntaria omnia divortia (extra casum adulterii) sedulo vitemus: ^q coque desertam ob aliam causam, quam ob adulterium, ducere caveamus: ^r scortationem, vagam venerem, & ^s impuritatem omnem, ejusque occasiones & irritamenta,

^m Deut. 15. 7, 8 & d. & 22. 1, 2, & d. Luc. 6. 35.
ⁿ Rom. 12. 20. Matth. 25. 35. 1 Thess. 5. 15. 1 Petr. 3. 9. ^o Lev. 18, per totum; & 20. 10, & d. Matth. 5. 28. ^p 1 Cor. 6. 9, 10, & seqq. & 7. 2, & d. ^q Matt. 5. 32. ^r 1 Thessal. 4. 3, 4, 5. 1 Cor. 6. 18. & 7. 4.
^s Heb. 13. 4. Mat. 19. 3, & seq. 1 Cor. 7. 9. Col. 3. 5.

tum in conjugio, tum in vita cœlibe, procul habeamus: [†] contraque continentia, castitati, pudicitia & simili honestati, semper & ubique, etiam in verbis & gestibus, sollicitè operam demus.

11. *Octavum* præceptum est, *Ne Furemur*: * id est, ne proximi nostri bona (sive publica, sive privata, sive sacra, sive profana) ulla illegitima ratione, seu vi, seu fraude & dolo, ad nos transferre, aut nobis retinere studeamus: sed potius damna ipsius omnia, quantum in nobis est, avertamus ac præveniamus: * proinde si forte simplex sit, eum ne fallamus; si imprudens, ne circumveniamus; si infirmus, ne obruamus: nec terrore aut minis, aliisve modis iniquis, addandum nobis, aut mutuandum constringamus: si inops & egenus, usura & fœnore ne gravemus: sed potius elemosynis, omni-que consilio, auxilio & studio nostro eum juvemus; & de iis, quæ naturæ nostræ præcisè necessaria non sunt, libenter & liberaliter ei suppeditemus: ne forte quæ ipsi, imprimis in summa ejus necessitate, tum naturali, tum divino jure debentur, nobis retinentes, obliquum aliquod vel occultum furtum coram Deo committamus.

[†] Rom. 13. 12, 13. Gal. 5. 23. * Exod. 22. 1, & seqq. Deut. 25. 13, & d. Esa. 5. 8. Amos 8. 4, 5, 6, 7. Mich. 6. 11, 12. Jac. 5. 1, & d. * Psal. 15. 5. Eph. 4. 28. Luc. 6. 30, 31, & d. & 12. 33. 1 Tim. 6. 17, 18, 19. Ezech. 18. 7, 8, 12, & d. 1 Theff. 4. 6. 1 Joh. 3. 17.

12. *Novum* præceptum est, *Ne dicamus contra Proximum nostrum Falsum Testimonium*:

Contra Mendacia, Calumnias, &c.

^a id est, ut non solum mendacia, calumnias, obrectationes, & temeraria de aliis judicia (inprimis si ea damnum aliquod inferre ipsis possint) prorsus omittamus: sed & aliorum mendacis, calumniis, falsisque testimoniis, aurem ne præbeamus: neque silentio nostro, veluti muto testimonio, vel tacito assensu gravari proximum patiamur: sed contra ^v honorem, famam & existimationem ipsius, qua publice, qua privatim, pro virili tueamur. Denique ut candorem, veritatem, ac sinceram fidem, in verbis, contractibus, factis, ac testimoniis nostris ubique sive in judiciis, sive extra ea, studiose sectemur.

13. *Decimum* præceptum est, *Ne vel Uxorem, vel Domum, aliasve res Proximi nostri,*

Contra malas Cupiditates.

concupiscamus: id est, non tantum nullam externam injuriam proximo inferamus; sed nulla etiam ipsius bona, ^a quæ ipsi necessaria, aut utilia, aut jucunda sunt, cum damno & injuria illius appetamus: aut quacunque tandem iniqua ratione, quantumvis occulta, nobis ea usurpare, aut facere cupiamus, sed animum, ^a cogitationes, desi-

^a Deut. 19. 15, & seq. Prov. 19. 5, 9, 28. Iobi 31. 16, & seqq. Psal. 13. 2, 3. ^v Luc. 6. 37. Eph. 4. 25. Jac. 4. 11. ^z Rom. 7. 7, 8. Jac. 1. 14. & 4. 2. ^a Iobi 11. 1, & d. Mat. 5, & 15.

deria, & cupiditates nostras, ab iis omnibus deflectamus, quæ alterius juri, aut usui obnoxia esse voluit: optimus ac sapientissimus Deus: sicque affectus nostros intra justitiæ cancellos ac præscriptos à Deo limites pie semper contineamus: subinde duo illa cogitantes.

1. officii nostri esse, ut ^b proximum diligamus, sicut nosmet ipsos. 2. ne ^c alteri faciamus quod nobis ipsis fieri non vellemus. Quibus omnibus, quasi colophon, accedere debet ultimus ille charitatis actus, quem Christus ipse per Apostolum suum Johannem ^d inculcat; ut pro fratribus etiam nostris vitam ponere non dubitemus.

C A P. XIII.

De directione & abnegatione nostri ipsorum, deque tolerantia Crucis Christi.

PRÆTER hæc, quæ diximus, *Quid nostri ipsorum directio sit.* præcepta, etiam illud requiritur, ut ^a nos ipsos dirigamus, seu studiose ad regulam & præscriptum divinæ voluntatis componamus. Quod quidem fieri potest duobus præcipue modis. ^b 1. Si nos ipsos & omnia nostra prorsus abnegemus. 2. Si mundum hunc præsentem ejulque cupiditates ^c minime diligamus; sed

^b Levit. 19. 18. Math. 22. 39. ^c Matth. 7. 12. ^d Joan. 15. 12, 13. 1 Joh. 3. 10. ^a Rom. 6. 12, 13. 16. &c. ^e 12. 1, 2. 2 Cor. 7. 1. ^b Luc. 9. 23. & d. & c. 14. 26. & d. ^c 1 Joh. 2. 15, 16. Mat. 10. 38. & 16. 24, & d.

sponte potius, propter Deum, omnia, etiam charissima, desieramus: eoque crucem Iesu Christi, continuo vestigiis ipsius insistentes, portare non renuamus.

2. Nos ipsos rite hoc modo abnegamus:

Primo, cum in cultu divino carnalem nostram rationem, ac mundanam prudentiam in consilium minime adhibemus: ^d sed ductum atque imperium ejus solius per omnia sequimur, (idque libenter ac sine ullo scrupulo) qui solus errare non potest, fallere non vult.

Abnegatio nostri triplex. *Deinde* cum affectus nostros vitiosos, & ^e imprimis affectum illum peculiarem, quo in certa quædam vitia (aut interdum in vitium aliquod unum) proclives ferimur, omnino subjicimus divinæ voluntati: & contrariis virtutibus, atque operibus illis spiritus, quæ Apostolus recenset *ad Gal. 5.* veluti crucifigimus, atq; in ordinem redigimus: puta iracundiam, lenitate & mansuetudine; morositatem, comitate; pigritiam, zelo ac fervore; tristitiam, gaudio; litigiositatem, facilitate, & pacis studio, &c. *Denique* maxime, & quidem propriissime, nos ipsos abnegamus, cum primum naturalissimum illum amorem, ^f quo in vitam & vitæ nostræ felicitatem, seu commoditatem, toti propendimus,

^d Matth. 11. 25, & d. 2 Cor. 1. 19, & d. & 3. 18, 19. Esa. 5. 21. Prov. 3. 7. ^e Rom. 8. 6, 7. & 12, & d. Gal. 5. 17. Tit. 2. 12. Ephes. 2. 4, 22, 23, 24. Colos. 3. 8, 12. ^f Matth. 16. 24. Luc. 14. 26. Joh. 12. 25. Act. 20. 24. & c. 21. 13.

propter Christum exuere parati sumus: & vitam potius ipsam deferere, immo cum summo dolore & cruciatu violento amittere, non detrectamus, quam indignum quippiam nostra professione & gloriosa Christi religione committere sustineamus.

3. Mundum hunc ejusque cupiditates tum abnegamus sive non diligimus: * cum non tantum crassis & fœdis illis, *Triplex item abnegatio cupiditatum mundi.* ^h atque ab ipsa meliore gentilitate damnatis vitiis, quæ scilicet cum civili honestate ac justitia pugnant, cumq; aperta Dei & proximi injuria fere conjuncta sunt, ex animo valedicimus: quæq; respectu animalis vitæ in hoc mundo bona sunt, ⁱ carniq; nostræ grata & jucunda, non ita concupiscimus, ut, quacumq; demum ratione fieri poterit (etiam cum incommodo & detrimento nostræ valetudinis, cumque injuria ac læsione proximi) ea consecrari ac possidere, iisve frui, in animum inducamus: sed ^h cum nulla etiam ejusmodi bona immoderatus aut amplius, quam oportet, amamus aut appetimus: cum dispendio scilicet officii divinitus nobis injuncti, & meliorum ac cælestium curarum damno atq; detrimento. Quod tunc quidem fieri solet, ⁱ cum vera, cælestia, &

^s 1 Joan. 2. 15, 16. ^h 1 Cor. 5. 1, & d. Eph. 4. 17, 18, 19. ⁱ Matth. 6. 31, & d. Luc. 21. 34. Jacob. 5. 1, & d. 2 Pet. 2. 10. 13. ^k Matth. 6. 19, 20. Tit. 2. 12. Colos. 3. 1, & d. ^l Rom. 12. 11, & d. Phil. 3. 20. Apo. 3. 15, & d.

æterna bona, vel prorsus negligimus; vel saltem frigide aut tepide, aut perfunctorie, ac non nisi per occasionem alicunde oblatam, vel per subitam aliquam *ὁρμήν* seu præcipitem impetum, obiter curamus: sive cum in continua rerum mundanarum sollicitudine, & animalis vitæ cura ita impliciti & implexi hæremus, quasi aut totam, aut præcipuam felicitatem nostram in iis ponemus: & tanquam si cælestium amor & cura vix, ac ne vix quidem, animum nostrum tangeret atque afficeret.

4. Immoderatus vero bona mundi hujus tunc non amamus, cum nec mundo ipso, ^m nec bonis illis, quæ in mundo sunt, ita frui desideramus, tanquam si in iis bonum aliquod verum, ac solidum, aut stabile ac perenne positum esset: sed contra uti iis tantum cupimus, idque duntaxat quantum ad necessitatem explendum, & vitam Christiano homine dignam vivendum satis est: (sine ulla scil. alterius læsione aut gravatione, ac mandatorum Iesu Christi transgressione.) Denique cum victu & amictu ⁿ necessario contenti sumus, nec quidquam ultra solícite quærimus, aut appetimus.

5. Mundana hujusmodi bona, juxta Apostolum Johannem, ^o tria sunt; ad quæ om-

^m 1. Cor. 7. 29, 30, 31, 32. Heb. 13. 5, 6. ⁿ 1. Tim. 6. 6, & d. ^o 1. Joh. 2. 16, & d. 1. Pet. 2. 11. Jac. 4. 1, & seqq.

nia alia sat commodè revocari possunt: nempe, *divitiæ, honores, & voluptates*: quorum immodica appetitio, sive nimius amor, dicitur *Cupiditas oculorum, fastas vitæ, & cupiditas carnis*. Quæ & ipsa, quia contra solidam pietatem animæque salutem militant, homini vere pio ferio abneganda sunt.

Triples mundi cupiditas.

6. Immoderatus divitiarum amor, est ^p *avaritia*, sive *πλεονεξία* h. e. cupiditas plus habendi aut *φιλαργυρία* h. e.

pecuniæ amor. Eum vero ab- *Avaritia.* negat is, qui pecunias, opes, aut possessiones plures, quam necesse sibi suisque sit, nec sollicitè atque impensè desiderat, cum forte non habet; videlicet contentus semper solis alimentis, & quibus tegatur vestimentis: nec ^a cum beneficio divino ipsi affluunt; ita mordicus tenet, ac cupide possidet, ut non libenter de iis, quæ supra sui suorumque necessariam sustentationem redundant, erogare aliis, ac distribuere velit (si quidem ita necesse sit,) & quidem ^o omnibus, qui opus habent; imprimis autem fratribus ac fidei domesticis: nec, cum divina voluntate, sive permissione ipsi eripiuntur, aut casu aliquo adverso effluunt, ita dolet, ac tristatur, tanquam si verum ac præcipuum aliquod bonum amisisset: sed

^p Matth. 6. 25, & d. Luc. 12. 15, & d. & 16. 11, 12, & d. 1 Tim. 6. 10. Heb. 13. 5. ^a Psal. 62. 11. Marc. 10. 23, 24. 2 Cor. 9. 7, 8, 9, ^o Psal. 37. 21. & 102. 5, 9. Matth. 25. 40. Gal. 6. 10.

Deo ejusque paternà benignitate nixus, ^f sive adsint, sive desint opes istæ, perpetuam & sedulam officii sui rationem habet; denique qui bona hujus vitæ sic acquirit, possidet, & amittit, tanquam ^t si non acquireret, possideret ac amitteret.

7. Immoderatus honorum amor, sive factus vitæ, est *ambitio*, ^u & *Superbia*. Eam vero abnegat is, qui honoribus, supereminentiis, dignita-

Ambitio.

tibus, atque applausibus populi nullo modo studet; nec, si forte contingant, ita iis delectatur, tanquam si vera in illis & solida aliqua felicitas consisteret; ^u proinde qui nec ipse suprà alios (quacunque demum de causa) sermone, vultu, gestu, incessu, habitu, &c. se ipsum effert atque attollit; nec, si efferatur ab aliis, ea re, tanquam vero aliquo ac stabili bono, delectatur; sed ^t divinæ semper gratiæ suæque coram Deo vilitatis, atque indignitatis & christianæ humilitatis, in omni vita & statu, recordatur; ita ut modestum, comem, ^z affabilem, & humanum, imo demissum, ubiq; se, & erga omnes (nisi quod interdum Magistratibus etiam publicæ majestatis, & auctoritatis suæ justa ratio habenda est) haud gravate præstet; eoque in gestibus & verbis,

^f Phil. 4. 11, 12. ^t 1 Cor. 7. 29. Luc. 16. 1, & seq.

^u Marc. 7. 22. Act. 12. 22. Jacob. 4. 2. 1 Petr. 5. 6.

^z Matth. 6. 1, & d. & c. 23. 5, 6, 7. Luc. 16. 15. Joan. 5. 44. & 12. 43. ^v Rom. 12. 16. Phil. 2. 3, & d.

^z Ephes. 4. 2. Colos. 3. 12. 1 Thes. 2. 6. 1 Petr. 3. 8.

s, ^f sive
n & se-
lenique
det, &
possi-

sive fa-
Eam
monori-
gnita-
us po-
con-
vera
steret;
acun-
gestu,
t at-
ea re,
dele-
aque
tis &
statu,
^z af-
ubiq;
Ma-
au-
haud
erbis,

inque ^a vestitu, victu, ædibus, & suppellectile,
modestiam cum decoro servet, ita scilicet,
ut nec temere contemptibilem se reddat ex af-
fectatis sordibus; nec inanem gloriam cap-
et ex immodico & fastuoso splendore; deni-
que ut in omnibus habitum talem præ se fe-
rat, qui veram & seriam sanctimoniam de-
cet, & ^b affectum cum semper induat, qui
Iesum Christum, pedes discipulorum suorum
lavantem, sequi non erubescat.

8. Immoderatus amor voluptatum est *cu-
piditas carnis*. ^c Eam abnegat is, qui exte-
riorum sensuum suorum, per
quos caro voluptatibus suis *Voluptatum a-
mor immoder.*
fruitur, delectationi nullam
dat operam; ac proinde ^d qui
nec oculos suos pascit aspectu rerum vana-
rum seu piis illicitarum, ac prorsus inuti-
lium; nec aures demulcet obsecans, illibe-
ralibus & futilibus jocis, lascivaque dicteria,
vel scurrilia & ^e proterva carmina nec ipse
profert, nec nisi gravate ^f audit; item qui
sobrietati ac temperantiæ studet, nec gulæ
aut ventris curam operosam agit; sive qui in
cibo & potu ^g superflua, sumptuosa & splen-
dida non quærit; nec iis cor suum degravat,
ut ineptus reddatur ad vocationem suam

seq.
5. 6.
Joan.
d.
8.
que

^a Luc. 16. 19. Act. 12. 21. & c. 25. 23. Jac. 2. 1.
& c. 5. 1, & d. 1 Pet. 3. 3, & d. 1 Tim. 2. 9. ^b Joan.
13. 14, 15. & 1 Tim. 5. 10. ^c Rom. 13. 13, 15. 2 Pet.
2. 10, 12, 18. Jud. ver. 8, 12, 16, 19. ^d Jobi 31. 1.
Psal. 119. 37. 2 Pet. 2. 14. ^e Ephes. 4. 29. & 5. 4.
^f 2 Pet. 2. 23. ^g Luc. 21. 34. 1 Pet. 4. 3, 4. 2 Pet. 2. 13.
rectè

rectè & ritè obeundam; ad hæc, qui ^h vas suum possidere studet in honore, & veram castitatem, qual' s à Christo præscripta est, arcte semper & ubique servat, occasionesque & irritamenta omnia libidinis ^l (nempe crapulam, luxum, comestationes, ^k otium, omnemque vanitatem in verbis & gestibus) studiosè vitat; & contra, continentia ac castitati fovendæ idoneis adjumentis (puta ^l vigiliis, studiis, ^m piis colloquiis, ⁿ ac conversationibus sanctis ac honestis) serio incunabit ac delectatur; denique qui singulariter commendatum sibi habet ^o jejunium, ad carnem melius subigendum, & spiritum magis excitandum, imprimis tempore crucis, seu publicæ privatæ calamitatis; nec proinde quietem, nec commoditatem, nec suavitatem rerum ullarum, quæ in sensus externos incurrere possunt, tanti facit, ut non malit omnibus istis carere ac destitui, quam à præceptis Iesu Christi, vel latum unguem discedere.

9. Quisquis hoc pacto animatus est, is demum ritè Christum imitabitur; eique speciatim grave non erit, ^p crucem

^h 1 Thes. 4. 4, 5. 1 Cor. 6. 15, & seq. ⁱ Luc. 16. 19. & 21. 34. Eph. 5. 18. ^k Eph. 4. 28. 1 Thes. 4. 11. 2 Thes. 3. 8, & c. ^l Matth. 26. 41. 1 Pet. 5. 6. 2 Cor. 6. 6. ^m Rom. 12. 11. ⁿ 1 Cor. 15. 33. 1 Pet. 2. 12. ^o Daniel 9. 3. Joel 1. 14. & 2. 15. Jona. 3. 7. 1 Esd. 8. 21. Matth. 4. 2. Luc. 2. 37. & 1 Cor. 7. 5. Act. 13. 2, 3. & 14. 23. ^p Matth. 16. 24. Luc. 9. 24.

*Iesu Christi aequo animo portare: hoc est, per
ignominiam, infamiam, spoliationem
bonorum, egestatem, famem, nuditatem;
imo per carceres, ignes, rotas, cruces, ac
gladios, &c. ad exemplum ducis ac domini
sui, (quoties necesse erit, & Deo ita vide-
bitur) ad æternam gloriam & immortalem
ac stabilem tum quietem, tum felicitatem
hac via grassari. Hujus enim rei pia medi-
tatio tantos animos, tamque ingentes spiri-
tus, olim Apostolis, ac prophetis, sanctis-
que aliis Dei viris (& nostro etiam seculo
non paucis fidelibus Iesu Christi martyribus)
addidit, ut etiam gaudentes & hilares ad
tormenta, licet crudelissima, sapius iverint:
inque mediis ignibus & flammis Deo, &
Christo filio ipsius, cum cantu & hymnis,
benedixerint: quoniam & in ipsis afflictionibus
gloriantur fuerint (idque sub spe gloriæ filio-
rum Dei) quod digni haberentur, qui pro
Iesu Christo domino suo mala ista paterentur,
& sanguine suo veritatem ejus obsignarent
ac gloriam illustrarent.*

2 Cor. 6. 8. Heb. 10. 34. & 11. 36. Rom.
8. 35, & d. Heb. 12. 2. 1 Pet. 5. 19. Act.
5. 41. & 7. 60. & 16. 25. & 20. 24. & 21. 13.
Heb. 11. 35, & d. Apoc. 6. 9. & c. 7. 14. Rom.
5. 3. & c. 8. 21.

CAP.

ap. 13.
ui^h vas
veram
ota est,
nesque
neipe
otium,
ffibus)
ac ca-
(puta
e con-
io in-
ngula-
nium,
ritum
cruce,
c pro-
e sua-
us ex-
it non
quam
guem
ani-
Chri-
speci-
rucem
uc. 16.
Thes.
et. 5. 6.
1 Pet.
a. 3. 7.
7. 5.
24.
Iesu

C A P. XIV.

De Precatione & gratiarum actione, & speciatim de oratione Dominica.

1. **C**æterum quia universa hominum fidelium vita (uti paulo ante diximus) & præsertim ipsa fidei obedientia, quam Iesu Christo assidue præstant, variis periculis, tentationibus, & assultibus Satanae, carnis ac mundi quotidie exposita, & necessitatibus non paucis obnoxia est: ne in tam difficili certamine succumberent aut desperarent, voluit * Iesus Christus, ut omnes & singuli fideles perpetuam Dei opem ac gratiam, ^b in suo unius nomine, indefessa * & indivulsa fide, idque semper ^d & indefinenter (inprimis autem in gravibus tentationibus & adversitatibus) implorarent; proque acceptis beneficiis ei gratias * perpetuo agerent: Testantes hac ratione, se Deo, tanquam summo & primo auctori, universam felicitatem suam debere: & ipsius unius auxilio, & gratuito beneficio, præstare posse, imo reipia præstare, quæcunque ad eam obtinendam factu aut præstitum necessaria sunt. Unde duæ quæ-

* Matth. 7. 7, & seq. & c. 26. 41. Luc. 18. 1, & seqq. ^b Joan. 14. 13. & 16. 32. ^c Marc. 11. 24. Jac. 1. 5, 6. ^d Rom. 12. 12. 1 Thes. 5. 17. ^e Phil. 4. 6. Psal. 116. 12, 13. & 102, & 103, 104, totis. 1 Tim. 2. 1. Colos. 3. 17. & c. 4. 2.

dam præcipuæ cultus divini partes, seu species existunt: *Ejus species.* tum *precatio*, stricte ac proprie dicta, seu divinæ opis imploratio, pro bonis consequendis, aut malis averruncandis: tum pro acceptis beneficiis *gratiarum actio*, & divini nominis celebratio.

2. Utramque partem seu speciem passim in verbo suo nobis commendat Deus: ^f potissimum autem in N. Testamento ^e Iesus Christus: dum *Causa & modus Deum rite invocandi.* ubique locorum, sive publice sive privatim prout res aut occasio dederit, utramque in spiritu & veritate exerceri præcipit. Et *precationem* quidem, sive *invocationem*, quod attinet, tam non tantum verbis ^h mandavit Iesus Christus, sed & ⁱ exemplo suo commendavit: ejusque etiam exercendæ ^k modum, ac formulam certam præscripsit, ad quam preces nostræ (sive pro nobis ipsis, sive pro aliis concipiantur) veluti ad infallibilem & indubitatam normam, perpetuo conformandæ sint: addito etiam promisso, preces nostras, si modo fiant ^l secundum voluntatem Dei (adeo ut accedat etiam debita precantium dispositio, secundum interiorem simul & exteriorem hominem: puta ^m pœnitentia vera de peccatis

^f Psal. 50. 14, 15. & 91. 14, 15. & 145. 18, 19.

^e 1 Tim. 2. 18. Joan. 4. 24. ^h Matth. 7. 7, & d. Luc. 11. 9. ⁱ Matth. 14. 23. & c. 26. 29, & d. Luc. 19. 18. Joan. 17. per totis. ^k Matth. 6. 9, & d. Luc. 11. 2, & d. ^l 1 Joh. 3. 22, & 5. 14. ^m 1 Joh. 1. 9. Pl. 32. 2, & d. & 51, toto.

ante commissis, fiducia firma ^a de gratia Dei per Christum parta, ^o sincerum sanctimoniam, & ^p fraternæ imprimis charitatis studium: item ^a attentio seria, ^r submissio devota, & indefessa denique precandi assiduitas) certo certius a Deo exaudiendas esse.

*Oratio Domini-
ca ejusq; partes.*

3. Formula hæc Precationis vocatur, ab authore suo D. N. I. Christo *Oratio dominica*: cujus tres sunt præcipuæ partes, *Proæmium*, *Narratio*, & *Epilogus*: licet iste totus apud Lucam ^r desit, nec ad substantiam rei per se necessario pertineat.

*Quis & quo-
modo nobis invo-
candus.*

4. In *proæmio* docetur, quis nobis perpetuo invocandus sit, & quo animo ac modo: nempe *Pater noster cælestis*, sive qui in cælis est: h. e. qui affectu humili simul ac filiali nobis compellendus, quippe qui non modo per naturam altissimus, & potentissimus est, sive Optimus Maximus (jamque non ut olim, in tabernaculo Moïsis, ^r aut in templo ^a Salomonis, sub Cherubinis; sed in ipsis duntaxat altissimis ^a cælis, æternitatis atque immortalitatis verissima sede, & quasi arce, ^r unde omnia bona ad nos defluunt, gloriose habitans) sed qui etiam ^a clemen-

^a Heb. 4. 16. & 10. 22. Eph. 2. 18. & 3. 12.
^o 1 Joh. 3. 21, 22. 1 Pet. 3. 12. ^p Marc. 11. 25. Matth.
 5. 23, 24. & 6. 14. ^a Luc. 18. 10. ^r Rom. 12. 12.
 1 Thef. 5. 17. Luc. 18. 1. ^r Matth. 6. 9, & d. Luc.
 11. 2, & d. ^r Exod. 40. 34. ^a 1 Reg. 18. 12. ^a Act.
 7. 48, 49. ^r Jacob. 1. 17. ^a 1 Tim. 2. 4. & 4. 10.

ratia Dei
timonia,
tudium:
evota, &
as) certo
ecationis
suo D.
dominica:
roemium,
us apud
rei per se

ur, quis
andus sit,
o: nem-
sive qui
simul ac
qui non
otentissi-
(jamque
aut in
; sed in
ternitatis
& qua-
defluunt,
clemen-

& 3. 12.
5. Math.
m. 12. 12.
y d. Luc.
12. *Aft.
y 4. 10.
tem

tem ac benignum sese omnibus offert; & re-
ipsa ^a paterne semper erga fideles suos affectus
est. Quippe quos in Christo gratiose semper
diligat: ita ut eos omnes ac solos pro ^b fi-
liis, & hæredibus cœlestis suæ gloriæ, & im-
mortalitatis scripturus sit: & proinde qui
^c largiri nobis omnia salutaria & facile pos-
sit & libenter velit: cuique propterea vicif-
sim nos, & quidem unanimiter conjuncti,
seu ^d fraternæ charitatis vinculo colligati,
per ^e eundem Iesum Christum, unicum
patronum ac mediatorem nostrum, cum sum-
ma reverentia & filiali adfectu confidere &
tuto possimus, & jure debeamus.

5. *Oratio sex* petitiones ha-
bet: quarum ^f tres priores im-
mediate, ac proprie, ad Dei *Distinctio sex*
gloriam; *petitionum.* tres autem sequentes ad utilitatem
& salutem nostram maxime spectant:
Quanquam utræq; per mutuam relationem
ac certam consequentiam, ad utrumque il-
lum scopum simul collineant, ^g quum nec
gloria Dei à salute nostra sejungi possit, &
hæc vicissim tota ad illam referri debeat.

6. *Prima* itaque petitione orare jubemur,
ut *Sanctificetur nomen Dei*: id est, ut divinæ

^a Psal. 103. 3. Joan. 14. 13, & d. Rom. 8. 15.
^b Gal. 4. 6. Rom. 8. 17. ^c Luc. 11. 10, 11, 12, 13.
Jacob. 1. 5. ^d Rom. 12. 10. 2 Petr. 1. 7. ^e Ephes.
2. 18. & 3. 12. ^f Joan. 14. 13. 1 Cor. 10. 31. Colos.
3. 17. 1 Pet. 4. 11. ^g Psal. 50. 14, 15. & 34. 16, & d.
& 91, fere toto.

G

bonitatis,

1. *De sanctifi-
cando Dei no-
mine.*

bônitatis, ^h sapientiæ ac po-
tentia gloria, Evangelio præ-
cipue patefacta, passim recte
cognoscatur, ac digne celebretur: ac proinde
ut Deus auxilio suo nos aliosque juvet, quo
tum ipsi, ⁱ tum alii omnes mortales, exemplo
& hortatu etiam nostro incitati desertis om-
nibus idolis seu profanis numinibus & de-
astris, unicum illum verum Deum, Patrem
Domini nostri Iesu Christi, super omnia
verbis, factis, hymnis, precibus, scriptis, id-
que uno quasi ore, laudemus & prædice-
mus: subinde & corde & voce illud canentes:
Sanctus, Sanctus, Sanctus Deus ille & Pater
Domini nostri Iesu Christi: illi sit laus,
honor & benedictio in omnia secula seculo-
rum, Amen.

*Secunda pro
adventu regni
ipsius.*

7. *Secunda petitio est, ut reg-
num ipsius adveniat:* id est, ut
ipse per veram & plenam
Christianæ Religionis notiti-
am, quæ tunc temporis adhuc tenuis & par-
ca erat, ac velut ^k eminus adventabat, magis
magisque corda nostra dirigat in solidam no-
minis sui divini sanctificationem: utque
aliis etiam compluribus eandem gratiam lar-
giri velit, ^l quo se totos ipsi regendos tradant,

^h Esa. 29. 23. & 42. 8. Ezech. 20. 41. & 28.
22, 25. Psal. 96, & 97, & 99, per tot. ⁱ Rom. 10.
6, 9. Eph. 3. 20. & 5. 19, 20. Col. 3. 16, 17. 2 Thes.
1. 11, 12. Apoc. 4. 8, 9. & 5. 8. ^k Matth. 3. 2, & d.
Col. 1. 6, & d. Eph. 1. 17, 18. & 3. 16, 17. ^l Esa.
2. 2, & d. Mich. 4. 1, & d. Psal. 122. 1, & c.

seu legibus ac mandatis ejus sese ultro subji-
ciant : utque ita utrique ad regnum ^m cælo-
rum, olim in beata immortalitate plene pos-
sidendum, in dies magis magisque apti hic
atque idonei efficiamur.

8. *Tertia est, ut voluntas Dei in terra fiat, sicut in Cælo : id est, ut eam nobis, aliisque mor- talibus, gratiam faciat Deus,* *Tertia de præ- standæ Dei vo- luntate.*
ⁿ quo voluntatem ipsius, jam ante in præ-
ceptis expositam, tam prompte tamq; ala-
criter quisq; faciamus, quam ^o sancti An-
geli eam in cælis præstare solent. Deinde,
ut ea, quæ nobis evenire mala ^p Deus aut
finit, aut interdum vult, ac curat, patienter
feramus ; & sine obmurmuratione ulla ad
utilitatem nostram spiritualem, sive ad fidei
& obedientiæ, ac porro ad salutis nostræ
profectum, sedulo convertamus.

9. *Quarta est, ut panem no- strum quotidianum nobis det ho- die : id est, ut largiri nobis semper omnia dignetur,* *Quarta pro pane quotidiano.*
^q quæ ad vitam hanc
sine vera egestate, ac corporis debilitate
transigendum ; contraq; in pace ac tranquil-
litate degendum ; & sanctissimis curis (cum
seria animi, spirituumque alacritate) va-
candum, atque incumbendum, necessaria

^m 1 Cor. 15. 24. & d. ⁿ Phil. 2. 13, 14. 1 Thes. 5. 23, 24. 2 Thes. 1. 11. ^o Daniel 7. 10. Matth. 16. 10. Heb. 1. 14. ^p Heb. 10. 36. & 12. 7, 8. & d. 1 Pet. 3. 17. & 4. 12, & d. ^q Matth. 6. 25, 31. 1 Tim. 6. 8. Heb. 13. 5. Phil. 4. 11, 12, 13.

nobis sunt: iisque quæ jam dedit & benigne contulit, porro semper benedicat, ut eorum adminiculo, veluti ^r baculo sustentati, divino ipsius nomine sanctificando, regno propagando, & voluntate exequenda, melius occupari, & sine ulla distractione pietati vacare possimus.

Quinta pro remissione peccatorum.

10. *Quinta est, ut debita nostra nobis remittat, sicut & nos remittimus debitoribus nostris:* id est, ut peccata nostra ^r universa, sive per errorem, aut infirmitatem, sive imprimis per improbitatem aut malitiam unquam commissa, gratiose in Christo nobis condonet: sicut nos quoque ^r injurias, & offensas omnes (idque ideo tantum, quia ipse ita vult & jubet) omnibus iis, qui nos unquam læserunt, ex animo condonamus, & condonare semper parati sumus.

Sexta pro tentationum mitigatione.

11. *Sexta est, ne nos inducat in tentationem, sed liberet nos à malo:* id est, ne nimium ^u gravibus ac diuturnis tentationibus nos opprimi, nedum vinci, ^{*} aut supra vires nostras periclitari, unquam sinat: sed ^y semper, pro singulari sua potentia, simul

^r Levit. 26. 26. Matth. 6. 33. Luc. 10. 41, 42.
^r Matth. 6. 14, 15. & 18. 22, 35. Luc. 7. 47. c. 18. 13.
 Rom. 4. 7, & d. ^r Colos. 3. 12, & d. 1 Pet. 4. 8.
 1 Joh. 1. 7, 9. ^u Matth. 26. 41. 2 Pet. 2. 9. Apoc.
 3. 10. ^{*} 1 Cor. 10. 13. ^y Eph. 3. 16, 17, 18. &
 6. 11, & d. 1 Thes. 3. 2, & d. 1 Pet. 5. 10. Heb. 13.
 20, 21. Rom. 5. 2, 3, & d.

& charitate paterna, sancto suo spiritu nos roboret, ac sustentet: imprimis in gravibus afflictionibus, arduis periculis, ac calamitatibus, aliisque id genus malis, per quæ omnino perdere nos, atque a Deo avertere tentat diabolus: ne forte, qua sumus fragilitate, iis nimium pressi, aliquid designemus, quod divinæ ipsius voluntati contrarium, & salutis nostræ, seu bonæ conscientiæ, noxium esse possit. Denique ^a ut semper una cum tentatione lætum eventum præstare velit, quo eam sufferre possimus, atque ita ab omnibus tandem insidiis, & illecebris, omnique fraude, ac vi Satanæ gloriose liberari; imò ab universo æternæ perditionis periculo immunes reddi queamus.

12. *Epilogus* habet fundamentum, vel rationem triplicem, cur ea, quæ iam dicta sunt, petere à Deo atque orare

Triplex ratio harum petitionum.

audeamus, adeoque cur ea petere nos deceat. Quia videlicet *Ipsius est Regnum*: id est, quia ^b ipse solus absolutus, nullique obnoxius, omnium Rex ac Dominus est, cui imperium ac jus est in omnia; ac proinde in ipsum etiam Satanam, licet mundi hujus Deum ac Principem. Quia item *ipsius est potentia*: ^c id est, quia ipse solus facere potest (h. e. dare, auferre, immittere, avertere

^a 1 Cor. 10. 13. 1 Pet. 5. 8, 9, 10. 1 Joh. 5. 18.

^b Psal. 145. 11, 12, 13. & 146. 10. Apoc. 12. 10. 2 Pet. 2. 4. ^c Psal. 115. 3. Marc. 14. 36. Apoc. 12. 7, & d.

permittere, impedire :) quicquid vult, idque pro suo unius arbitrio ac beneplacito : & proinde contra quem Satanas, cum toto mundo, nihil in perniciem nostram valet. Quia denique *ipsius est gloria* : id est, ^d quia ipse solus & unus est, cui acceptum ferri debet, quicquid boni, vel optamus ac petimus, vel jam habemus & possidemus : & in cuius solius gloriam, ut ultimum finem, universum bonum nostrum semper redundaturum est.

13. Quia vero pii Dei cultores de exauditione precum suarum, quas juxta Dei voluntatem fundunt, certo persuasi sunt, ^e & perpetuam divini nominis gloriam, suamque ipsorum salutem, magis magisque per easdem promoveri optant & summopere desiderant, idcirco subjicitur vocula, *Amen* : quæ partim certam rei propositæ adseverationem, partim etiam piam fidelis animæ optationem, ac religiosum votum complectitur.

14. Altera pars seu species *Gratiarum actionis* *precationis* late acceptæ, est *gratiarum actio*, ^f qua Deo pro beneficiis jam acceptis, sive ad hanc, sive ad futuram vitam pertinentibus, gratias agimus per Iesum Christum : idque

^d 1 Cor. 6. 20. & c. 10. 31. Colos. 3. 17. 1 Pet. 4. 11. Apoc. 10. 4, 5. ^e 1 Joh. 3. 22. & c. 5. 14, 15. 1 Cor. 14. 16. Ps. 89. 53. ^f Eph. 5. 10, 20. Phil. 4. 6. 1 Thes. 5. 15. 2 Thes. 1. 3. & c. 2. 13. 1 Tim. 2. 1. qua

ap. 14.
lt, id-
acito :
n toto
valet.
d quia
rri de-
etimus,
cujus
univer-
aturum

ei cul-
precum
ei vo-
to per-
ominis
magis
ant &
tur vo-
propo-
iam fi-
votum

species
est gra-
eo pro
sive ad
ntibus,
idque

I Pet.
14, 15.
hil. 4. 6.
im. 2. 1.
qua

Cap. 15. De Specialibus vocationibus. 107

qua privatim, qua publice, præsertim in Ecclesia ipsius : animumque ^b gratum ac memorem, tum singulari sanctimonie studio, tum laudibus, psalinis, hymnis, eleemosynis, aliisque piis, & ad Dei gloriam ac proximi nostri utilitatem facientibus officiis, pro qualitate ac quantitate, tum virium nostrarum, tum acceptorum beneficiorum, testamur ac declaramus.

C A P. XV.

De Specialibus vocationibus, deque Præceptis ac traditionibus humanis.

I. **E**T hæc quidem summa est illorum mandatorum, quæ à Iesu Christo communiter nobis præcepta, seu Christianis omnibus ex æquo, ad æternam salutem consequendam, observatu necessaria sunt. Præter quæ tamen unicuique fidelium, sua est *peculiaris vocatio*, quæ unicuique sedulo spectanda est : Qualis, verbi gratia, est ^a magistratuum, ^b subditorum, parentum, liberorum ; dominorum, ^c servorum ; item ^d conjugum, ^e cælibum ; ^f virginum,

*Vocationum
specialium ge-
nera.*

^a Psal. 116. 1, & seq. 2 Cor. 9. 11, 12, & seqq.
Col. 1. 12, 13. & 3. 16, 17. ^a Rom. 13. 1, & d.
^b 1 Pet. 2. 13, 14. ^c Eph. 6. 1, & seq. ^d Eph. 5. 22.
1 Pet. 3. 1, & d. ^e 1 Cor. 7. 8, & d. ^f 1 Cor. 7.
25, & seq.

G 4

^g viduarum ;

108 *De Specialibus vocationibus. Cap. 15.*

^r viduarum; ^h divitum, pauperum, &c. de quibus iam ante, in expositione Decalogi, aliqua ex parte actum fuit: de reliquis vero specialia passim monita (sed jam dictis analogæ, & singulorum statui congruæ) in S. literis obvia sunt.

*Regula de his
notanda.*

2. De his generatim tenenda illa Apostoli regula: *Unusquisque maneatⁱ in ea vocatione, in qua vocatus est.* Quam tamen, si meliorem, salva pietate, facere possumus, id nobis liberum est. Omnes enim hæ conditiones per se adiaphoræ sunt: ^k eoque nec Christo nos commendant, nec invisos ei, minusve gratos efficiunt. Quare nec (verbi gratia) virginitati, ⁱ aut cœlibatui, major quam conjugio; nec paupertati major, quam opulentia, &c. sanctitas adscribenda est: nec temeraria de his rebus vota Deo nuncupanda, quibus scilicet in perpetuum huc, illucve, nos astringamus: imo per quæ Deum tentemus, & laqueum ipsi nobis ac libertati nostræ injiciamus.

*De præceptis
humanis.*

3. Alia vero omnia opera, presertim mere externa, quæ religiosa putantur, quæque præter & extra Dei verbum^m ab humano spiritu excogitantur: (sive ea

^g I Tim. 5. 3, & d. ^h I Tim. 6. 17, & d. Jac. 2. 1, & d. & c. 5. 1, & d. ⁱ I Cor. 7. 20, & d. ^k Colof. 3. 11. ^l I Cor. 7. 25, & d. ^m Matth. 15. 2, & d. Gal. 4. 9, & d. & c. 5. 1, & d. Colof. 2. 8, & d.

Cap. 15. *De Specialibus vocationibus.* 109

cum aliorum auctoritate, præsertim Ecclesiastica, sub Traditionum prætextu, conscientis hominum imponantur: siue ultro & voluntarie, cum opinione tamen cultus, si non omnino necessarii, at saltem meritorii, vel satisfactorii, à nobis præstentur) ad salutem certe necessaria non sunt: immo etiam vere bonorum operum, vel cultus divini (nedum supererogationis, vel eximiæ Religionis) specioso titulo digna, minime censenda: quippe quæ nec veræⁿ obedientiæ Deo & Christo, unico legis-latori nostro, per se grata & jure debita (ideoque cum vitæ æternæ promissione nobis imperata) augusto nomine venire possunt. Imo etiam, quæ non raro^o principali cultui divino (dilectioni, puta, Dei & proximi) magno impedimento sunt ac veræ pietati noxia: præsertim si divinis præceptis, ut sæpe fit, non modo æquiparentur, sed etiam præferantur.

ⁿ I Joh. 2. 17. Matth. 7. 21. & c. 15. 16. & c. 23. 23. ^o I Tim. 4. 8, & d. & c. 6. 3, & d. Tit. 3. 8, 9.

C A P. XVI.

*De cultu & veneratione Iesu Christi,
Unici Mediatoris, deque invocatione
Sanctorum.*

*Majestas Chri-
sti Mediatoris
propria.*

1. **ET** hactenus quidem præcipue de agnitione & cultu solius Dei actum est. Hanc autem partem excipit agnitio & cultus Iesu Christi proprius, qua quidem is Mediator est. In ea enim agnitione, quique hinc sequitur, cultu, expresse etiam vita æterna posita esse dicitur, Joh. 17. 3. Quippe Iesu Christo, ut unico N. T. Mediatori, ^a *Data est omnis potestas in cælo & terra : & omne iudicium,* ^b *seu regimen universale, a Patre ipsi traditum, ut omnes eum honorant, sicut honorant & Patrem : & ^c auctoritas ei data est iudicium faciendi, quia filius hominis est. Ideo etiam coronavit ^d eum Deus gloria & honore, & subjecit omnia pedibus ejus : ^e constituitque eum caput Ecclesiæ suæ super omnia, &c. Quin & nomen ei dedit supra ^f omne nomen, ut in nomine Iesu se flectat omne genu, Cælestium, ac terrestrium, & subterraneorum ; omnisque lingua confiteatur, Iesum Christum esse Dominum, ad gloriam Dei Patris, &c. Quæ*

^a Matth. 28. 18. ^b Joh. 5. 22, 23. & c. 3. 35. & c. 17. 2. ^c Joh. 5. 27. ^d Heb. 2. 7, 8. ^e Ephes. 1. 21, 22. ^f Phil. 2. 9, 10, 11.

Cap. 16. De cultu & veneratione, &c. III

sane ipsius propria Majestas, * ad nostrum imprimis solatium ipsi à Deo Patre collata, & religiosis & gratis animis agnoscenda, & perpetuo nobis ad Dei Christique ipsius gloriam, prædicanda est.

2. Itaque qui Iesum Christum, quatenus ^h Mediator noster apud Deum est (præsertim ex quo tempore ⁱ ad summam illam sublimitatem euectus, * inque patris sui throno, ad dextram ipsius collocatus est) sancte ac religiose colit: id est, ¹ adorat, invocat, ^m spem & fiduciam suam in eo collocat, ⁿ eique suppliciter gratias, ^o pro parta nobis salute, agit, ac benedicit, recte omnino & secundum certissimam Dei voluntatem agit. Qui autem prædictam ejus Majestatem ac gloriam non agnoscit: ac proinde hunc cultum ac venerationem ipsi præstare recusat, Deo simul & Christo non levem injuriam facit: mixime si idololatriæ etiam, aut falsi cultus, ac superstitionis nomine id ipsum accuset, vel potius infamet.

Cultus religiosus eidem debitus.

3. Præter hunc vero unicum ^p Mediato-

^s 1 Pet. 1. 21. & c. 3. 22. 1 Cor. 15. 27. Act. 2. 36. & c. 5. 31. & c. 10. 36, 42. Apoc. 1. 5, & d. & c. 3. 21. ^h 1 Tim. 2. 5. 1 Joh. 2. 1, 2. ⁱ Phil. 2. 9, 10. ^k Heb. 1. 3. & c. 7. 26. & c. 8. 1. Apoc. 3. 21. ^l Heb. 1. 6. Joh. 5. 23. Phil. 2. 10, 11. ^m Act. 7. 59. & 9. 14. 1 Cor. 1. 2. ⁿ Joh. 14. 1, & d. 1 Thes. 3. 11. & 2 Thes. 3. 5. ^o Apoc. 5. 8, 9, 12, 13. ^p 1 Tim. 2. 5.

Christi,
atione

n præ-
one &
n est.
excipit
s, qua
agni-
xpresse
, Joh.
N. T.
celo &
niver-
e hono-
toritas
ominis
gloria
e con-
omnia,
ne no-
genu,
rum;
m esse
Quæ

3. 35.
Ephes.

sane

Contra invocacionem Sanctorum.

rem Dei & hominum, alios ullos, vel ^a Angelos, vel homines, sive vivos, sive mortuos (sive hi revera, sive opinione tantum nostra, sancti fuerint) religiose colere: id est, plus quam civiliter adorare, vel invocare, tanquam scilicet Patronos & advocatos nostros apud Deum: aut templa, altaria, festa iis consecrare, sacrificia offerre, vota nuncupare, vel eorum meritis, ac potestate, gratiaque, apud Deum confidere, &c. prorsus illicitum, Deoque ingratum esse statuimus: praesertim quum de mortuis, quantumvis sanctis, agitur: quippe de quibus S. Scriptura ^r passim affirmat, quod res nostras ignorent, & ea, quae sub Sole fiunt, minime curent, &c. Memoriam tamen & horum & illorum sancte colendam, & virtutes cum praconio digne celebrandas, & ad imitationem nobis aliisque proponendas esse, jure censemus. Tantum abest, ut fidelium ^r adhuc viventium, mutuam pro sese apud Deum intercessionem, aut damnemus, aut ulla ratione vituperemus.

^a Colof. 2. 18. Apoc. 19. 10. & 22. 9. ^r Heb. 4. 10. Apoc. 14. 13. Job. 3. 11, 12, 13, & d. & 14. 21. Eccles. 9. 5, 6. 2 Reg. 22. 20. Esa. 38. 18, 19. & 63. 16. ^r Rom. 15. 30. 2 Cor. 1. 11. Ephes. 6. 18, 19. Colof. 4. 3. 2 Thes. 3. 1. Heb. 13. 18.

C A P. XVII.

*De beneficiis & promissis divinis : ac
primo de Electione ad gratiam, seu Vo-
catione ad fidem.*

1. **C**Æterum ut præcepta hæc *Beneficia Dei*
divina, hætenus expo- *fidem præceden-*
sita, non tantum præstare *tia.*
posset homo ; set & libenter, atq; ex animo,
præstare vellet ; voluit Deus etiam à parte
sua facere omnia, quæ ad utrumque efficien-
dum in homine ^a necessaria erant : id est, sta-
tuit ejusmodi conferre gratiam homini pec-
catori, per quam idoneus & aptus reddere-
tur ad præstandum id omne, quod ab eo in
Evangelio postulatur : & porro ejusmodi
bona ipsi promittere, quorum excellentia &
pulchritudo longe excederet capacitatem in-
tellectus humani ; & quorum desiderium,
ac certa spes voluntatem hominis ad obsequi-
um actu præstandum accendere posset, atq;
inflammare. Quæ quidem beneficia omnia
Deus, ex se ipso clementissimus, & erga nos in
Christo paterne affectus, per ^b Spiritum suum
S. (de quo supra pluribus actum fuit) tum pa-
tesfacere, tum re ipsa etiam largiri nobis solet.

2. *Primo* itaque ^c gratiam, ad fidem &

^a Jerem. 31. 32, 34. Heb. 8. 8, & d. Ezech. 11. 19.
Item 36. 27. 2 Cor. 7. 1. 2 Pet. 1. 3, 4. 1 Joh. 3. 3.
Colos. 1. 4, 5. 1 Pet. 1. 3, & seqq. ^b 1 Cor. 2. 10,
& d. & 12. 3, & d. 2 Cor. 3. 6, & d. 1 Joh. 2. 20, 27.
Rom. 5. 5. & 8, 9, & seq. ^c Matth. 11. 20, 21. & 22:
2, & d. Joh. 5. 34, 40. & 6. 44, 45. 2 Pet. 1. 3, 4.
obediunt-

Vocatio ad fidem.

obedientiam præstandum, non modo necessariam, sed & sufficientem, largitur Deus peccatoribus, cum eos per Evangelium ad se vocat: ipsisque sub promisso æternæ vitæ, & contraria mortis sempiternæ comminatione, fidem & obedientiam serio præscribit. Hæc *vocatio* appellatur interdum in Scriptura ^d *Electio*, ad gratiam scilicet, & ad media salutis: multum differens ab electione ad gloriam, sive ad ipsam salutem, de qua infra. Efficitur autem & perficitur ista vocatio per prædicationem Evangelii, eique adjunctam virtutem Spiritus: & quidem ex gratiosa & seria intentione salvandi, eoque ad fidem adducendi, eos ^f omnes, qui vocantur: sive re ipsa credant, ac salventur, sive non, adeoque credere ac proinde salvari pertinaciter nolint.

*Duplex species
ejus.*

3. Est enim alia vocatio ^e *efficax*, ab eventu potius, quam a sola intentione Dei sic dicta, quæ scilicet effectum suum salutarem re ipsa sortitur: non quidem idcirco, quod ex præcisa salvandi intentione, per singularem & arcanam quandam Dei sapientiam sic administraretur, ut fructuose congruat voluntati ejus, qui vocatur: neque ^h quod in ea effica-

^d 1 Cor. 1. 26, & d. 2 Tim. 1. 9. 1 Pet. 2. 9.
^e Matth. 28. 18. Joh. 5. 34. Rom. 10. 14, 15. 2 Cor. 3. 5, 6. ^f 1 Tim. 2. 4, & d. Tit. 2. 11. 1 Pet. 1. 23, 25. ^g Rom. 8. 28, 29. 1 Cor. 1. 24, 26. ^h Aët. 2. 41. & c. 13. 48. Rom. 6. 17. 1 Thef. 2. 13.

citer,

citer, per potentiam irresistibilem, aut vim quandam omnipotentem (quæ nec creatione, nec suscitatione è mortuis minor sit) voluntas ejus, qui vocatur, ad credendum ita determinetur, ut non possit non credere atque obedire: sed quia vocanti Deo ab homine, jam vocato, & sufficienter præparato, non resistitur, neque gratiæ divinæ obex ponitur, qui alioqui poni ab ipso potuisset. Aliaⁱ *sufficiens* quidem est, sed tamen *inefficax*, quæ videlicet, ex parte hominis, effectu salutari caret: perque solam hominis voluntariam, ac vincibilem culpam, infructuosa est, sive *eventum* optatum ac debitum non sortitur.

*Contra Synodi
Dordras. Canon.
cap. 3, & 4.*

4. Prior illa, cum effectu suo salutari conjuncta, sive jam in actu exercito constituta, interdum appellatur in Scripturis, *Conversio*,^k *Regeneratio*,^l *Spiritualis ex mortuis*^m *excitatio*, & *nova Creatio*:ⁿ quia videlicet per eam à pravo vivendi genere, ad juste, °sobrie, ac pie vivendum efficaciter convertimur: & ^p à morte peccati, sive mortifera peccandi consuetudine, ad vitam spiritualem, sive sanctam vivendi ra-

*Conversio seu
regeneratio ex
parte Dei.*

ⁱ Prov. 1. 24, 25. Ezech. 12. 1. Esa. 5. 1, & d. Matth. 23. 37. Luc. 7. 30. Joh. 5. 40. Act. 7. 51. & 13. 46. ² Thes. 3. 1, 2. ^k Act. 3. 19, 26. ^l 1 Thes. 1. 9. ^l Joh. 3. 5, & d. Jacob. 1. 18. ^m Eph. 2. 6. ⁿ Gal. 6. 15. 2 Cor. 5. 17. Ephes. 2. 10. ^o Tit. 2. 11, 12. ^p Rom. 6. 2, &c.

tionem divinitus excitamur : denique ad
^a imaginem tum doctrinæ, tum vitæ Iesu
 Christi, per spiritualem verbi efficaciam re-
 formati, denuo veluti gignimur; sicque
 novæ creaturæ per resipiscentiam & veram fi-
 dem, in ipso efficimur.

*Fides & con-
 versio non sunt
 ex nobis.*

5. Homo itaque salvificam
 fidem non habet ^f ex seipso;
 neque ex arbitrii sui liberi viri-
 bus regeneratur, aut conver-
 titur: quandoquidem ^t in statu peccati nihil
 boni, quod quidem salutare bonum sit (cu-
 jusmodi imprimis est Conversio & fides salvi-
 fica) ex seipso, vel à seipso, vel cogitare po-
 test, nedum velle, aut facere: sed necesse
 est, ^u ut à Deo, in Christo, per verbum E-
 vangeliæ, eique adjunctam Spiritus S. virtu-
 tem regeneretur, atque totus renovetur;
 puta intellectu, affectibus, voluntate, omni-
 busque viribus; ut salutaria bona recte possit
 intelligere, meditari, velle, ac perficere.

*Sed ex sola Dei
 gratia.*

6. Gratiam itaque Dei sta-
 tuimus esse ^x principium, ^y
 progressum, & ^z complemen-
 tum omnis boni: adeo ut ne ipse quidem re-
 genitus absque præcedente ista, sive præveni-

^a Rom. 6. 17. ^f Ephes. 4. 24. Colos. 3. 10. ^t Mat.
 11. 27. & 13. 11. & 16. 17. ^u Matth. 7. 17. &
 12. 34. Joh. 6. 44, 45, 65. & 3. 5, & seq. ^y Phil.
 1. 5, 6. & 2. 13. Ephes. 2. 1, & d. Jac. 1. 17, 18.
 1 Pet. 1. 23. ^x Ephes. 2. 5, 18. Tit. 2. 11, 12, 13.
 & 3, 4, 5. Phil. 1. 6. ^y Joh. 15. 5. 1 Cor. 1. 4, & c.
^z 1 Thes. 5. 23, 24. Ephes. 6. 13.

ente, excitante, prosequente, & cooperante gratia, bonum ullum salutare cogitare, vel-
le, aut peragere possit; ^a nedum ullis, ad
malum trahentibus, tentationibus resistere.
Ita ut fides, conversio, & bona opera omnia,
omnesque actiones piæ & salutare, quas quis
cogitando potest assequi, gratiæ Dei in Chri-
sto, tanquam causæ suæ principali & pri-
mariæ, in solidum sint adscribendæ.

7. Gratiam tamen divinam
^b aspernari & respuere, ejus-
que operationi resistere homo
potest: ita ut seipsum, cum divinitus ad fi-
dem & obedientiam vocatur, inidoneum
reddere queat ad credendum, & divinæ vo-
luntati obediendum; idque culpa sua pro-
pria, eaque vera & vincibili; sive per ^c se-
curam inadvertentiam, sive per ^d cœcum
præjudicium; sive per ^e inconsideratum ze-
lum, sive per ^f mundi, aut ^g sui ipsius inor-
dinatum amorem; sive per alias ^h id genus
causas irritatrices. Irresistibilis enim gratia,
sive vis ejusmodi, quæ nec creatione, nec
proprie dicta generatione, nec suscitatione è
mortuis, quoad efficaciam, minor sit (quæ-
que actum ipsum fidei atque obedientiæ eo
modo efficiat, ut ea posita homo non possit

*Gratiæ Dei re-
sisti potest.*

^a Matth. 26. 41. 1 Cor. 10. 13. Ephes. 2. 4, & d.
^b Ezec. 12. 2. Prov. 1. 24, 25. Matth. 13. 19. &
23. 37. Act. 7. 51. & 13. 46. ^c Matth. 13. 19.
^d Joh. 7. 3, 4, 5, 52. ^e 2 Cor. 3. 13. Rom. 10. 1, 3.
^f Luc. 14. 18. ^g Joh. 5. 44. ^h 2 Cor. 4. 4. 2 Thes.
3. 3. 2 Tim. 3. 2, & d. 1 Joh. 5. 4, & d.

non credere, atque obedire) illic certe adhiberi non potest, nisi prorsus inepte atq; insipienter, ubi obedientia libera serio mandatur; idque sub ingentis præmii promissione, si præstetur; & pœnæ gravissimæ comminatione, si negligatur.

Ratio triplex. Frustra enim hanc obedientiam is mandat, & ab alio postulat, obedientique præmium sine causa promittit; qui ipse solus, ea vi, cui resisti non potest, ipsum obedientiæ actum efficere & debet, & vult; & inepte præterq; rationem præmium

Alia duplex ratio pro gratia resistibili.

confertur illi, tanquam vere obedienti, in quo ipsa obedientia, per ejusmodi alienam vim effecta est: denique inique & crudeliter infertur ei pœna, maxime æterna, à quo obedientia solo gratiæ illius irresistibilis, utpote necessariæ, defectu præstita non est, tanquam inobedienti, qui revera inobediens non sit. Ut jam non dicamus, passim in Scripturis affirmari de quibusdam, ⁱ quod resisterint Spiritui S. quod ^k indignos se judicaverint, vel potius, effecerint, vita æterna; quod ^l consilium Dei contra seipsos irritum reddiderint: quod ^m aulire, ⁿ venire, obedire ^o noluerint: quod ^p aures suas occluserint, corda ^q sua obdurraverint, &c. De aliis verò, quod prompte ^r aut libenter credide-

ⁱ Act. 7. 51. ^k Act. 13. 46. ^l Luc. 7. 30. ^m Prov. 1. 24, 25. Ezech. 12. 2. ⁿ Joh. 5. 40. ^o Act. 7. 39. Rom. 10. 16. ^p Zach. 7. 11, 12, 13. Jer. 5. 3. ^q Act. 28. 24. Heb. 3. 12, 13. & Heb. 4. 2. Psal. 95. 7, 8. ^r Act. 2. 41. & 13. 47.

rint; quod obedierint veritati ac fidei, quod attentos ac dociles se præbuerint; quod^r assensiverint doctrinæ Evangelicæ; quod sermonem Dei cum alacritate receperint; quodque in eo generosiores fuerint iis, qui illum ipsum rejiciebant; quod denique ex animo auscultaverint veritati, sive Evangelio, &c. Quæ quidem omnia tribuere iis, qui, vel nullo modo possunt credere, aut obedire, vel non possunt non credere, aut obedire, cum vocantur, nimis profectò ineptum est, & planè ridiculum.

8. Etsi verò maxima est^c gratiæ disparitas, pro liberissima scilicet voluntatis divinæ dispensatione: tamen Spiritus S. omnibus & singulis, quibus verbum fidei ordinariè prædicatur, tantum^u gratiæ confert, aut saltem conferre paratus est, quantum ad fidem ingenerandum, & ad promovendum suis gradibus salutarem ipsorum conversionem sufficit. Itaque gratia sufficiens ad fidem & conversionem non tantum iis obtingit, qui actu credunt & convertuntur: sed etiam iis, * qui actu ipso non credunt, nec reipsa convertuntur. Quoscunque enim Deus vocat ad fidem & salutem, eos^v serio vocat: id est, non externa tantum

Gratia sufficiens datur omnibus vocatis.

^c Act. 6. 7. & 17. 11. & 1 Pet. 1. 22. Rom. 6. 17.
^r Rom. 12. 6, & seq. 1 Pet. 4. 10. ^u Matth. 11. 21.
 Tit. 3. 4, & d. 1 Pet. 1. 23. & 2. 9. 1 Cor. 4. 15.
 Jac. 1. 28. 2 Cor. 3. 6. Heb. 4. 12. * Esa. 65. 2.
 Ezech. 18. 11. Prov. 1. 24, & d. Matth. 23. 37. Luc.
 8. 12. ^v Tit. 2. 11. 2 Tim. 1. 9. 2 Cor. 5. 20. & 6. 1,
 & d. Esa. 5. 2, & d. Psal. 81. 14. Joh. 5. 34. & 10. 10.
 specie

specie, aut verbo duntaxat vocali (quatenus scilicet in eo seria ipsius præcepta, & promissa vocatis generatim declarantur) sed cum sincera etiam, ac minime simulata salvandi intentione, ac convertendi voluntate: ita ut nullum absolutæ reprobationis, aut impromeritæ excæcationis, vel indurationis, decretum de iisdem præcedere unquam voluerit.

C A P. XVIII.

De promissis divinis, quæ jam conversis ac fidelibus in hac vita præstantur: hoc est, de Electione ad gloriam, Adoptione, Justificatione, Sanctificatione & Obsequatione.

1. Actus salvifici circa fideles in hac vita.

I. Circa homines peccatores, sed qui jam per divinam gratiam efficaciter vocati & ad fidem Iesu Christi conversi sunt, ejusdemque gratiæ auxilio, ex vera fide, vitam suam juxta mandata Iesu Christi instituunt, occupari vult & solet **Deus** ^a salutaribus actibus, sed duum generum: quippe quorum alii ad *hanc* vitam, alii ad *futuram* pertinent.

2. Actus ad hanc vitam pertinentes quinque sunt: quorum duo priores sunt, *Electio* ad gloriam, & *Adoptio*, sive *υιοθεσία*, hoc est

^a Rom. 8. 28, & d. Ephes. 1. 3, & d.

divina filiatio: Quorum illa,
^b qui jam conversi sunt, & vere credunt, è profana pere-
 untium turba segregantur, & ex ordine damnandorum (quo-
 ad statum præsentem) exem-
 pti, velut in peculium Dei seponuntur: *Ista*
 iidem insuper ^c in familiam Dei, ac pro-
 inde in jus cælestis hæreditatis, suo tempore
 adeundæ, penitus asciscuntur: sicque in
 salvandorum, sive eorum, quos Deus mi-
 nime punire, sed quibus peccata, gratis in
 Christo, remittere vult, ordine collocantur.
 Quanquam *Adoptio* ^d alicubi in Scriptura
 ipsam etiam corporum Redemptionem, seu
 beatam resurrectionem, denotare solet: quia
 nempe complementum & consummatio ejus
 hic demum apparebit.

1. *Electio ad salutem.*

2. *Adoptio seu filiatio.*

3. Hisce immediate cohæ-
 rent tres alii actus, *Justificatio*,
Sanctificatio, & denique *sin-*
gularis quædam per Spiritum S. *Ob- signatio*.
Justificatio est peccatoris vere resipiscentis, ac
 credentis, per & propter Iesum Christum,
 vera fide apprehensum, misericors ac gratio-
 sa, & quidem plenaria, coram Deo, ab
 omni ^e reatu absolutio: sive gratuita pecca-
 torum omnium, per veram fidem in Iesum

3. *Justificatio vel Absolutio.*

^b Marc. 13. 20. Jac. 2. 5. Rom. 8. 29. ^c Joh.
 1. 12. Rom. 8. 17. Gal. 3. 26. & 4. 5, 7. ^d Rom. 8.
 23. Luc. 20. 36. 1 Joh. 3. 1, & d. ^e Psal. 32. 1,
 & d. Luc. 18. 13, 14. Act. 10. 43. & 13. 38, 39.
 • Heb. 8. 12. Rom. 3. 24, & d.

Christum

Christum obtenta remissio : imo ipsius etiam
 fidei ad iustitiam, vel pro iustitia, liberalis
 ac munifica imputatio : quippe quam non
 nisi ex pura Dei gratia, & sola in Iesum
 Christum fide (sed viva tamen & per chari-
 tatem operante) absque omni operum no-
 strorum merito, in iudicio Dei consequimur.
 Atque hoc sibi vult articulus ille Symboli,
 cum dicimus : *Credo remissionem peccatorum.*

*Sanctificatio
 stricte accepta.*

4. *Sanctificatio*, specialiter
 sic dicta (nam^h alias interdum pro regeneratione quoque,
 seu conversione, vel efficaci vocatione (de qua
 supra) seu quacunque demum *spirituali pur-
 gatione*, etiamsi tantum externa sit, in Scri-
 ptura S. accipitur) est perfectior quædam, &
 continuo augescens, filiorum Dei ab hoc
 impuro mundo separatio : sive partim ube-
 rior ac plenior vere fidelium, & officium su-
 um ex fide sedulo facientium,ⁱ in divinæ
 veritatis cognitione illustratio, (quam &
 multis & admirabilibus sæpe modis efficere
 solet Deus) partim^k acrior ac profundior
 quædam ad constans odium peccatorum, &
 studium sanctimonix ac veræ pietatis ex-
 stimulatio, inque hoc zelo confirmatio : ita
 ut voluntas hominis vere fidelis pronior at-

^f Rom. 4. 3, & seqq. & 5. 1, & d. ^g Gal. 2. 16.
 Ephes. 2. 3, & seq. Tit. 3. 4, & seq. ^h 1 Cor. 1. 2. &
 c. 6. 11. Heb. 2. 11. 2 Thef. 2. 23. 1 Pet. 1. 2. Act.
 20. 32. & 26. 13. ⁱ Joh. 17. 17, 19. 1 Joh. 2.
 20, 27. Heb. 6. 4. & c. 10. 10, 14. ^k 1 Thef. 5. 23.
 2 Tim. 2. 21.

que inclinatio, imo alacrior ad virtutem quotidie reddatur : & ea obstacula, quæ alioquin in studio pietatis ac virtutis occurrere ipsi solent, aut objici sibi non patiatur, aut objecta diligenter removeat, & animosè alacriterque superet.

5. *Obfignatio*, per Spiritum S. est solidior & robustior in vera fiducia, & cælestis gloriæ

5. *Obfignatio per Spiritum S.*

spe, gratiæque divinæ certitudine, ¹ confirmatio : qua fit, ut fideles, veluti arrhabone, aut pignore quodam accepto, de sui adoptione, justificatione & secutura tandem glorificatione, magis magisque certi reddantur, & nisi per ipsos steterit, ^m ad finem usque, in sensu gratiæ Dei, veraque fide, adversus omne genus tentationum conserventur, seu perseverantia totali ac finali donentur.

6. Et hujusmodi quidem actibus gratiosis occupatur Deus circa omnes & solos vere (licet inequaliter & dispari mensura)

6. *Genera justorum in hac vita.*

credentes & resipiscentes : quorum proinde tria genera seu ordines in Scripturis reperiuntur. I. Eorum ⁿ, qui novitii dici possunt, quique recens ad fidem convertuntur, & una cum sincero adsensu adferunt quidem serium ac deliberatum obediendi volun-

¹ Rom. 5. 5. &c. 8. 15, 16. 2 Cor. 1. 21, 22. &c. 5. 5. ^m Ephes. 1. 13, 14. &c. 4. 30. Item 1 Cor. 1. 8, 9. Phil. 1. 6, &c. ⁿ Matth. 13. 20, &c. d. Luc. 8. 12, 13, 14. 1 Cor. 3. 1, &c. d. Gal. 1. 6, &c. d. Apoc. 2, &c. 3, totis.

tati divinæ propositum : sed quod orta deinde cruce, & afflictionibus, aliisve periculosis tentationibus, quibus obsistere nondum potest, statim iterum languescit, aut interdum etiam evanescit, & prorsus emoritur.

II. Eorum, ° qui in vera fide & proposito isto sancto aliquanto tempore constantes quidem manent, veritatemque fidei suæ, bonis & sanctis operibus aliquamdiu demonstrant : sed tandem tamen, sive mundi, sive carnis, sive Satanæ illecebris, aut violenta tyrannide, victi fractique, à fide deficient ac desciscunt. III. Eorum, qui vel sine ulla defectione, aut interruptione, in pio illo proposito, ^p sanctisque operibus, ad finem usque continuo perseverant : vel semel iterumve lapsi, aut ^q sæpius etiam deficientes, seria iterum pœnitentia ducuntur : sicque per divinam gratiam restituti, finaliter tandem persistunt. Itaque duo priores credentium ordines eliguntur, adoptantur & justificantur quidem vere, at non prorsus absolute, nec nisi ad tempus : puta, quatenus & quandiu tales sunt & manent : sed tertius ac postremus solus etiam finaliter, ac peremptorie : nempe juxta id, quod in Evangelio

° Matth. 10. 17, & seq. & 34. 9, & seq. 1 Thes. 2. 3, & d. 1 Tim. 1. 19. & 4. 1, & seq. Heb. 6. 4, & seq. & 10. 32, & d. 2 Pet. 2. 18, & d. & 3. 17, 18. ^p Matth. 10. 22. & 24. 13. Luc. 21. 19. Ephes. 3. 16, & d. Col. 1. 21, & d. & 2. 5, & d. ^q Luc. 22. 32. 2 Cor. 2. 7, 8. & 7. 10. 2 Tim. 2. 25, 26. Matth. 10. 2. & 24. 13.

legitur :

legitur : *Qui perseveraverit ad finem usque, salvus erit.*

7. Actus enim hi divini sunt *Elenchus erro-*
actus, modo continui, modo *ris.*
interrupti : qui scilicet tan-
tis per hic durant, quamdiu durat conditio-
nis requisitæ (hoc est, pactæ fidei ac sancti-
monia) in nobis præsentia. Interrumpun-
tur vero, quando nos pactis amplius non
stamus ; sive, cum à nobis actus ejusmodi
committuntur, qui cum vera fide, & consci-
entia bona, consistere nullo modo possunt :
juxta id quod est apud Ezechielem : *Si a-*
versus fuerit justus à justitia sua, & fecerit ini-
quitate, secundum omnes iniquitates, quas fe-
cerit impius, an fecerit, & vivet ? omnes justitia
ejus, quas fecit, non commemorabuntur : propter
prævaricationem suam, qua prævaricatus est,
& propter peccatum suum, quo peccavit, propter
ipsa, inquam, morietur. Cui consonant com-
plura alia id ^r genus sacra testimonia simul
& exempla.

^r Ezech. 18. 24, & d. ^r Rom. 12. 12, & seq.
1 Cor. 9. 27. 1 Cor. 10. 11, 12, & d. Col. 1. 22, 23.
Heb. 3. 6, 14. & 10. 35, 36. Apoc. 2. 10. & 3.
11, 12.

H

C A P.

C A P. XIX.

De promissis divinis ad futuram vitam pertinentibus, sive de mortuorum resurrectione & vita aeterna.

III. *Actus salvifici in futuro seculo.*

I. **A**ctus divini ad futuram vitam pertinentes, sunt *Resurrectio* ex ^a morte, (vel hujus loco subita mortalis naturæ transmutatio) & *Glorificatio*, ^b sive gloriæ coelestis, & vitæ æternæ collatio: juxta ultimos illos duos symboli Apostolici articulos: *Credo carnis resurrectionem, & vitam æternam.*

I. *Excitatio mortuorum.*

2. *Resurrectio* illa fiet in ^c adventu Iesu Christi secundo ac glorioso, ad judicium universale: cum videlicet mortuos ^d omnes, justos ^e pariter & injustos, in vitam revocaturus, ipsosque pariter, & vivos tunc superstitēs, ^f de tribunali Patris sui judicaturus; iisque omnibus ^g pro qualitate ac quantitate operum suorum, quæ in corpore suo gesserint, sive bonorum, sive malorum, præmia justa, pœnasve condignas, assignaturus est. Tunc enim fideles & sanctos suos, qui quidem

^a 1 Cor. 15, per totum. ^b Matth. 25. 31, & d.
^c Matth. 16. 27. & 25. 31, & d. ^d Apoc. 20. 12, 13.
^e Act. 24. 15. ^f Rom. 14. 9, 10, 11, 12. ^g 2 Cor.
 5. 10. 2 Thef. 1. 7, & d. Matth. 25. 31, & d.
^h mortui

^h mortui fuerint, ex pulvere terræ in vitam æternam & beatam suscitaturus, eosque solos glorioso & incorruptibili corpore donaturus est. Quos autem ⁱ vivos tunc & superstites ex iisdem offendet, eos subito & quasi in momento immutaturus atque beata cum aliis immortalitate adfecturus est.

2. Vivorum immutatio.

3. Ejusmodi vero suscitationem & partim immutationem, excipiet statim illa, quæ cæterorum omnium actuum complementum est, beata glorificatio: * qua Dominus Iesus (postquam cum hortationis clamore, cum voce Archangeli, & cum tuba ad judicium jam dictum Dei de cælo discenderit) suscitatos illos per Angelos potentia suæ in aera secum assumet: & ex ⁱ universali totius mundi (tunc omnino conflagraturi) corruptione, seu totali perditione, in æternas & gloriosas ^m cœlorum sedes (quæ in Scripturis novi cæli, nova terra, & futurus orbis vocantur) potentissime transferet; gloriaque ⁿ & gaudio ineffabili secum, & cum Deo, sanctisque Angelis ipsius, perpetuo iisdem frui dabit.

3. Glorificatio & vita æterna.

^h 1 Thef. 4. 16. 2 Cor. 5. 4, & d. Phil. 3. 21.
ⁱ 1 Cor. 15. 51, & d. * 1 Thef. 4. 16, 17. Matth. 24. 30, 31. & d. 25. 31, & d. 1 Joan. 3. 1, & seq.
¹ 2 Thef. 1. 8, & d. 2 Pet. 3. 10, 11. ^m Heb. 2. 5. 2 Pet. 3. 13. Apoc. 21. 1. ⁿ Joh. 12. 26. Luc. 14. 17. & d. 22. 29, 30. Matth. 13. 37. & d. 25. 23. Apoc. 3. 12, 21. & d. 14. 13. & d. 20. 15.

C A P. XX.

*De divinis comminationibus, ac impiorum
pænis, tum ad hanc, tum ad futuram
vitam pertinentibus: puta Reproba-
tione, Induratione, Excacatione, de-
que æterna morte & damnatione.*

IV. *Actus ira
ac vindictæ cir-
ca incredulos.*

1. **C**irca impios & incredulos, ^asive qui præfracte credere ac resipiscere nolunt, & licet diu multumque vocati, moniti, reprehensi, castigati, &c. nihilominus tamen Evangelio inobedientes esse pergunt, occupari vult Deus contrariis plane, nec minus severis, quam justis & sanctis actibus, quos in verbo suo illis comminatus est, partim ad hanc vitam, partim ad futuram pertinentibus.

2. Actus ad hanc vitam pertinentes sunt *Reprobatio*, vel *Desertio*, Item *Excæcatio* & *Induratio*, aliæque id genus punitiones temporales: quarum prima est iusta improborum hominum *abjectio*: ^bcum videlicet eos amplius pro populo suo habere non vult Deus: eoque ^cgratiam Spiritus S.

^a Matth. 10. 14, 15. & 11. 20. Luc. 19. 42. Rom. 2. 2, & d. 1 Thef. 1. 10. & 2. 15, 16. ^b Matth. 8. 12. & 21. 43. Rom. 11. 2, 20, & d. ^c Joh. 12. 35. Luc. 13. 24. & 17. 22. Matth. 10. 14, & d. Att. 14, 16. Apoc. 2. 5, & d.

ab ipsis sæpe spretam, jure iisdem subtrahit ; imo externa etiam media illa interdum iis conferre dedignatur, quibus ordinarie ad salutem populi sui uti solet : relinquendo scilicet illos in tenebris suis & peccatis, sine veris Pastoribus, piisque Doctoribus, sive monitoribus, & veritatis studiosis indagatoribus.

3. *Excœcatio* deinde sequitur ^d & *Induratio* : cum videlicet peccatores isti, luce veritatis cœlestis jam destituti, Dei permissione & justo judicio, crassis ^e ignorantibus & erroribus profunde implicantur, & miris variisque modis seducuntur : cumque ^f cupiditatibus suis impuris traduntur, sive fœdis affectibus permittuntur ; aut ^g Satanæ temptationibus, præstigiis & insidiis, hinc inde exponuntur : item, cum consilia, studia, factaque ^h ipsorum improba, felici aliquo successu ad tempus fluere, ipsique aliquandiu impune peccare sinuntur ; denique cum ⁱ occasiones errandi & peccandi multiplices ipsis obijciuntur : neque ^k conscientia ipsorum interim extimulantur remorsu aliquo tristi, seu serio dolore, ob admissa peccata, &c. Quæ quidem omnia, aliaque id genus

Excœcatio & Induratio.

^d Esai. 6. 9. Matth. 13. 14, 15. Joh. 12. 40. Act. 28. 26. ^e Rom. 9. 18. & 11. 8. ^f Rom. 1. 24, 26, & d. ^g 2 Cor. 4. 4. 1 Thef. 2. 12. ^h Psal. 10. 4, & d. & 73. 4, & seqq. Jere. 44. 17, 18. Deut. 32. 14, 15. ⁱ Ezech. 14. 5, 9. Esai. 63. 16, 17. ^k Eph. 4. 19. Rom. 11. 8.

complura, in exitium suum convertere solent homines profani. Unde mira mentis cæcitas, pertinax animi durities, ac fœdum peccandi studium, magis magisque crescunt: ac tenebræ tandem densæ ac crassæ, id est, bruta quædam Dei ignorantia, & secuta vitæ

3. *Exemplaris*
punitio.

profanitas, ipsos totos invadunt & occupant. Et hos quidem actus sequitur aliquando etiam *Exemplaris*¹ quædam, & *publica*, inque oculos omnium incurrens istorum hominum in hac vita punitio.

4. *Æterna*
damnatio.

4. Actus pœnales ad futuram vitam pertinentes, continentur fere vocibus *ira* ac *vindictæ* divinæ, item *judicii*^m & *condemnationis*,ⁿ qua Deus non modo immortalem gloriam^o impiis & incredulis irrevocabiliter tunc abjudicabit, sed & cruciatus infernales atque æterna supplicia infliget. Quod quidem palam futurum est in extremo illo die, cum eos in æternum ignem, una cum Diabolo & Angelis ejus, præcipitabit, p ut ibi pendant pœnam æterni exitii, expulsi à facie Dei, & à glorioso robore ipsius.

5. His autem omnibus ita peractis, con-

¹ Exod. 9. 16. Act. 5. 5. & 12. 27. 1 Cor. 10. 15. 2 Pet. 2. 5, 6. Jud. 4. 14, 15. ^m Marc. 3. 29. Rom. 2. 5. 2 Thef. 1. 5. 2 Pet. 2. 9. & 3. 7. Jud. vers. 6. ⁿ Rom. 5. 16. & c. 6. 1. ^o Matth. 8. 12. & c. 22. 13. & c. 25. 41, & 46. ^p Matth. 25. 41. Jud. vers. 7. 2 Thef. 1. 9.

Cap. 21. De Ministerio verbi Divini. 131

tinuo ^a *novus* ille orbis existet, in quo iustitia habitat : & ubi Iesus Christus, Rex & Dominus noster, abolitis in universum hostibus suis omnibus, Regnum Deo^r & Patri suo restituet, ut Deus porro sit omnia in omnibus.

Novus orbis futurus.

C A P. XXI.

De Ministerio verbi divini, deque ordinibus Ministrorum.

1. **ET** hæc quidem est voluntas divina, scitu nobis necessaria, quippe sanctis finis huiusmodi *præceptis*, & *promissis* tam excellentibus constans; quæ ut miseris mortalibus innotesceret & semper ante oculos versaretur, voluit miserator ille generis humani, eandem non tantum^a per privatam S. Scripturæ lectionem iis tacite insinuari : sed etiam per apertam ac publicam prædicationem passim promulgari, ac quotidie palam iisdem velut inferi & inculcari.

Usus ac necessitas S. Ministerii.

2. Id autem ut recte fieret, necessaria imprimis fuit solënnis & immediata quorun-

^a 2 Pet. 3. 13. Apoc. 21. 1, & d. & 22. 1, & seq. ^r Apoc. 2, & 3, per tot. 1 Cor. 15. 24, & d. ^a Matth. 28. 19, 20. Act. 10. 42, & d. Rom. 10. 14, 15. 2 Cor. 5. 19, 20. 2 Tim. 4. 2, & d.

Electio & *missio* ministrorum *immediata.* dam hominum, ad id muneris obeundum, tum *Electio* vel *Segregatio*,^b tum *missio*, atque *ablegatio*; & quidem conjuncta cum infallibili instructione, & irrefragabili quadam auctoritate, seu spirituali potestate. Quocirca designavit^c sibi Dominus Iesus primitus extra ordinem legatos quosdam, eximios & singulares ministros: eosque omnibus ad legationem istam obeundam necessariis donis^d ac Sancti Spiritus virtutibus instruxit: ^e assidueque ita rexit, gubernavit, roboravit & confirmavit, ut non tantum divinam hanc voluntatem palam semel publiceque annuntiarent, & solide omni signorum ac miraculorum genere stabilirent ac confirmarent: sed & ^f cœtus piorum sibi ubique colligerent, in quibus illius ipsius voluntatis prædicatio, quoad ejus fieri posset, perpetuo vigeret, & facta tecta conservaretur, ad continuum scilicet omnium vocatorum in vera & salutarī fide Iesu Christi ædificationem.

3. Ac hi quidem primi ac præcipui præcones, fuerunt ^g *Apostoli*: qui sicut in docen-

^b Rom. 10. 15. Ephes. 2. 20, & d. Apoc. 21. 14.

^c Act. 1. 8. & c. 10. 41, 42. 1 Cor. 12. 28, & d. Ephes. 4. 11.

^d Marc. 16. 15, & d. Act. 2. 1, & d. 2 Cor. 12. 12. Heb. 2. 3, 4.

^e Act. 13. 1, & d. & c. 16. 6, 7. ^f Ephes. 4. 12. Act. 14. 21, & d. & c. 15. 36. & c. 19. 8.

^g Matth. 10. 1. & 28. 19, 20. 1 Cor. 12. 28.

Cap. 21. De ministerio verbi Divini. 133

dis & colligendis cœtibus, ita
in iisdem regendis & conser- *Apostolorum au-*
vandis, ejusmodi sunt usi au- *toritas singu-*
ctoritate, ^h qualem à Domino *lavis.*
Iesu immediate acceperant :
quæ ⁱ videlicet irrefragabilis & *ἀνυπέρβλητος*
erat, & cui absolute fideles omnes obsequi
ac parere tenebantur. Et hisce
quidem adjuncti fuerunt, *Eorum socii*
tum ^k *Propheta & Evangelista,* *olim.*
tum *Doctores & Pastores,* ali-
que tales : qui operam & ipsi suam aut cœ-
tibus & Ecclesiis novis colligendis, aut per
Apostolos jam collectis deinceps fovendis &
amplius erudiendis sedulo navarent, atq;
impenderent.

4. Cæterum ubi per hos fun-
damenta jam ac primordia *Successores post*
ejusmodi jacta essent; ne aut *sequuti.*
absentibus, aut mortuis illis,
cœtus isti iterum diffuerent ac dilaberentur,
atque ita doctrina hæc divina & salutaris
paulatim evanesceret: designarunt illi pas-
sim sibi successores illis in locis, in quibus
cœtus jam collecti erant: puta, ⁱ *Episcopos,*
Presbyteros & Diaconos : quorum opera &
studio cœtus isti assidue conservarentur, &

^h 1 Cor. 5. 3, & d. 2 Cor. 10. 1, 2, 3, & d. &
13. 10. 2 Thes. 3. 6, 14. ⁱ 1 Thes. 2. 13. 2 Thes.
2. 15. 2 Tim. 3. 14. ^k Act. 15. 32. & c. 21, 8.
1 Cor. 12. 28. Ephes. 4. 11, 12. ⁱ Act. 14. 23. &
c. 20. 28. Heb. 13. 7, 17. Philip. 1. 1. 1 Tim. 4. 16.
& 5. 17.

134 *De ministerio verbi Divini, Cap. 21.*

quantum fieri posset, etiam numero multiplicarentur : utque idem semper & ubique deinceps in cœtibus omnibus fieret, expresse iidem monuerunt : addita ^m etiam accurata descriptione, quales eos esse oporteat, qui porro cœtibus in hunc finem præficiendi essent.

5. Ac *Episcopos* quidem & *Presbyteros* ⁿ ideo designarunt, ut utrique Evangelium prædicando, veritatem salutarem docendo, errores contrarios refutando ; item hortando, consolando, reprehendendo, corrigendo, regendo, denique ^o exemplo suo aliis prælucendo, &c. Ecclesias jam plantatas conservarent, & continua successione, pro virili sua, propagarent. *Diaconos* vero, ^p ut, cum probati prius essent, eleemosynis colligendis, ac distribuendis & pauperibus in cœtibus istis pie curandis, diligenter occuparentur. Unde nata est totius ministerii Ecclesiastici perpetua necessitas, & multiplex utilitas.

6. Quia vero post Apostolorum, primorumque Evangelii Præconum, sive Ecclesiæ fundatorum, tempora (cum jam plene satis proposita, & abunde iudicio Dei confirmata, & literis denique clare con-

^m 1 Tim. 3. 1, & d. Tit. 1. 6, & d. ⁿ Act. 20. 28.
² Tim. 2. 24, 25. & c. 4. 2, 5. Tit. 1. 9, & d. &
 1. 2. 7, 15. 1 Tim. 1. 5, 17. ^o 1 Tim. 4. 12. Tit.
 2. 7. 1 Pet. 5. 3. ^p Act. 6. 1, & d. 1 Tim. 3. 10, 12.
 signata

signata esset Evangelii doctrina) cessabat immediata ministrorum missio, simulque infallibilis instructio, & indubitata Sancti Spiritus assistentia : idcirco irrefragabilis etiam potestas, sive infallibilis auctoritas, in docendo, & regendo, locum amplius non habuit. Quod & testatum facere voluerunt ipsi Apostoli, cum Episcopis & Præsbyteris, ^a certam ac perpetuam doctrinæ regulam dederunt, & disciplinæ formam reliquerunt : juxta quam in posterum Ecclesias hi docerent, ac regerent : iisque expresse mandarunt, ac serio præscripserunt, ut [†] ὑποσώσωιν seu formam sanorum sermonum, quos ab ipsis audiverant, sedulo retinerent : utque [†] fidelis doctrinæ illius, quam didicerant, memores ac tenaces essent : ac proinde iis, qui diversam ab ea, quam ipsi tradiderant, doctrinam adferrent, [†] anathema dixerunt, ^u Ecclesiisque simul injunxerunt, ut præter eam, quam ab Apostolis acceperant, doctrinam, aliam nullam admitterent, etiamsi vel Angelus eam de cælo adferret.

7. Caterum cum Episcoporum & Præsbyterorum omnium munus atque officium sit, juxta propositam ab Apostolis formam ^x Ecclesias docere, ac ^v regere, manifestum satis esse vide-

De gradibus & ordine inter eosdem.

^a 2 Tim. 3. 10, 14. Act. 15. 24. 1 Cor. 14. 37, 38.
Tit. 1. 5. Gal. 6. 16, 17. [†] 2 Tim. 1. 13, 14.
[†] Tit. 1. 9. [†] Gal. 1. 8, 9. ^u Rom. 16. 17. ^x 2 Tim. 1. 13. ^v 1 Pet. 5. 1, 3.

136 *De ministerio verbi Divini. Cap. 21.*

tur, aliis in alios ^z imperium ac potestatem, proprie dictam, nullo jure divino competere. Neque idcirco tamen omnino improbamus, multo minus superbe rejicimus, gradus illos docentium, ac regentium, qui in variis Christi Ecclesiis, ordinis & decori, sive *ἐκκλησίας* conservandæ causâ, jam olim instituti sunt, & passim hætenus obtinent. (*Neque enim confusionis* ^a *auctor est Deus, sed ordinis*) si modo ii tandem non degenerent in tyrannidem, & dignitatis potestatisque cujusdam mundanæ potius, quam Spiritualis ministerii, & Christi Discipulos decentis modestiæ, speciem præ se ferant.

8. Cæterum si quis hujus *Contra abusum* ordinis prætextu ad superbiam *multiplicem.* & fastum abutatur; & speciatim, si quis per istos gradus eousque ascendere non dubitet, ut sibi ipsi non tantum supremum jus de Religione statuendi, & controversias omnes fidei decidendi, arroganter assumat, ^b sed & Dominatum in Clerum Domini, inque conservos suos, imo in Reges, Principesque usurpet: quinimo potestatem, sive directæ, sive indirectæ, coactivam (h. e. vi externa armatam, aut seculari brachio innixam) in alios animadvertendi, imo gladio & morte eos puni-

^z Matth. 20. 15, & d. & 23. 8. ^a 1 Cor. 14. 33, 40. 1 Tim. 3. 15. ^b Matth. 24. 49. Luc. 12. 42, & seq. 3 Joh. vers. 9. 2 Thes. 2. 4, & d. 2 Pet. 2. 1, & seq. 2 Cor. 11. 20. Apoc. 11. 7. & c. 13. per tot. Gal. 4. 29.

endi,

Cap. 22. De Ecclesia I. Christi, &c. 137
 endi, qui istam ipsi auctoritatem deferre per
 conscientiam nequeunt (aut dogmatis, de-
 cretis, statutisque ipsius subscribere gravan-
 tur) licet alioquin & probi & fideles Reipub.
 subditi sint: si quis talem, inquam, pote-
 statem in Ecclesia Christi, per hanc *πρέσβειν*,
 aut aliam quamcunque similem, usurpet;
 vel saltem verbis sibi tribuat, aut ab aliis tri-
 bui sinat, nã is nobis quam longissime a veri
 Episcopi officio recedere videtur.

C A P. XXII.

De Ecclesia Iesu Christi, ejusque notis.

I. **P**ORRO Coetus illi, qui aut publica ho-
 rum ministrorum opera, aut alioqui
 per verbum Evangelii, quo- *Ecclesia Chri-*
 cunque modo prædicatum, *sti, ejusq; com-*
 lectum, auditumve, in unum *munionio.*
 quasi corpus congregantur
 (cujus omnia & singula membra, & mutuam
 quandam inter se, & cum unico ac vero
 capite suo D. N. I. Christo, spirituales com-
 munionem obtinent) sicut revera sunt, ita
 etiam jure vocantur *Ecclesia*^a Iesu Christi.
 De qua utraque, *Ecclesia* nimirum, & ejus
communione in Symbolo Apostolico dicimus:
Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam, commu-
nionem Sanctorum.

^a Matth. 16. 18. & c. 18. 17. Act. 20. 28. &
 passim alibi.

2. *Ecclesia* enim hæc aliud *Ecclesia* quid? nihil est, quam cœtus hominum per Evangelium vocatorum, ^b & in Iesum Christum credentium, aut saltem nomen & doctrinam ejus, tanquam salutarem, ore profitentium : licet alii magis, alii minus, aut sincere ac pure, aut firmiter ac constanter, in Christum credant, aut foris saltem ore ac ritibus Christum profiteantur.

Quatenus invisibilis.

3. Dupliciter namque Ecclesia Christi, dum in terra militat, juxta S. Scripturam considerari solet. 1. Ut cœtus ^c vere piorum & credentium, qui doctrinam Iesu Christi salutarem, quam ore profitentur, ex animo etiam amplectuntur, & toto corde tenent, juxtaque eam mores suos componunt. Qui cœtus ^d soli Deo *visibilis*, ac certo cognitus : nobis autem *inaspectabilis* est : quum^e veram fidem ac pietatem, intus in corde latentem, nemo præter Deum, unicum scilicet cordium ac renum scrutatorem, intueri possit.

Quinam cœtus pro vera Christi Ecclesia habendi.

4. Doctrinam autem Iesu Christi salutarem tenere, non continuo est, ^e omne id, quod doctrina Christi quoquo modo continetur, adeo perfecte cognitum habere, ut in nullo prorsus articulo,

^b Rom. 10. 14, & seq. Eph. 3. 23, & d. ^c Eph. 5. 23, 25. Gal. 6. 10, 16. 1 Pet. 1. 22, 23. ^d Rom. 2. 28, 29. & c. 8. 27. & 10. 9. 1 Cor. 4. 5. Apoc. 2. 23. ^e Rom. 24. 1, & d. & c. 15. 1, & d. Phil. 3. 15, 16.

in nullave S. Historia, aut sensu S. Scripturæ, erres aut hæsites: sed id saltem omne^f probe tenere, sine quo fidei & obedientiæ mandata rite observari, & proinde venia peccatorum ac salus æterna obtineri ex Dei ipsius sententia, nequeunt. Quocirca omnes illas Ecclesias, quæ in necessariæ veritatis fide ac professione consentiunt, pro Ecclesiis Iesu Christi veris habendas esse credimus: etiamsi in multis aliis interim dissentiant, & à veritate alicubi non leviter aberrant.

5. *Secundo* consideretur *Ecclesia*, ut est multitudo *aspectabilis*, fidem ac doctrinam Iesu Christi publice^g profitentium, licet forte non vere in ipsum credentium: quæ quoad externam oris confessionem, & alia id genus aperta fidei indicia, nobis etiam sat nota, & per se visibilis est: licet alias magis, & alias minus evidenter, aut splendidè nobis appareat.

Quatenus visibilis.

6. Utraque rursus vel ut *Catholica*ⁱ sive *universalis*, spectari potest, quæ per universum terrarum orbem diffusa, omnes simul, aut vere credentium, aut fidem saltem profitentium, cætus complectitur:

Alia divisio in Catholicam & particularem.

^f I Cor. 7. 19. Gal. 5. 6. & 6. 15. ^g Act. 2. 41, & d. & c. 5. 11. & c. 8. 1, & d. & c. 14. 23.
^h Rom. 10. 9, 10. & c. 11. 3, 4. & I Cor. 4. 4, & d.
ⁱ I Cor. 1. 2. Rom. 10. 11, 12, 13. I Cor. 12. 12, & c.
 Ephes. 1. 22, 23. & c. 5. 23, 24.

vel ut *topica*, seu *particularis*, ^k quæ certis in locis secundum partes seorsim colligitur; verbi gratia, Corinthiaca, Galatica, Ephe-

Quatenus errare & deficere possit.

sina, &c. Quarum ista, quæcunque tandem sit, non tantum in doctrina errare, sed etiam à vera fide, ejusque professione, deficere potest: imo sæpe etiam (manente interim salva atque integra Ecclesia Catholica) à vera fide ^l reipsa deficit. Neque enim promissum ullum divinum extat, quo certæ alicui particulari Ecclesiæ, vel cœtui incorrupta doctrinæ veræ professio, inque ea perpetua successio, aut continuæ Spiritus S. assistentiæ, fideique orthodoxæ nunquam interrupta & uniformis duratio (eaque semper conspicua futura) promittatur: imo vero & exempla ^m & præsagia defectionis multorum passim in S. literis obvia sunt.

De notis Ecclesiæ visibilis.

7. *Notæ* porro, quæ Ecclesiam, aut Christianum cœtum, qui jam per prædicationem verbi collectus est, clare nobis indicant, & visibilem faciunt (certæ quidem & minime fallaces) ad unicam generalem reduci possunt; nempe, ad profes-

^k 1 Cor. 1. 2. Gal. 1. 2. Rom. 1. 7. & 16. 1, 4, 5. ^l Apoc. 2, & 3, *totis*. ^m 2 Thes. 2, 3. & d. 1 Tim. 4. 1, & d. 2 Tim. 3. 1, & d. 2 Pet. 2. 1, & d. Act. 20. 29, 30.

sionem. ⁿ sacra ac salutaris doctrina, per Iesum Christum tradita, eamque conjunctam cum externa saltem ^o mandatorum Iesu Christi observatione. Quum enim vera fides, quæ doctrinae Iesu Christi salutaris adhibetur, tanquam interior forma, & quasi anima, Ecclesiam Iesu Christi veram atque invisibilem constituat: necessum utique est, ut sola illius veræ & salutaris fidei professio, qualem diximus, visibilem nobis eandem faciat.

8. Alias autem notas, per *Contra fallaces & dubias notas.* quas ii, qui plane adhuc nesciunt, quid sit vera Christi Ecclesia, vel quæ salutaris illius doctrina, in Ecclesiæ veræ, ac consequenter in veritatis ipsius, cognitionem certo atque indubie perveniant, operose aut quærere, aut aliis indicare velle, vanum, ac prorsus ineptum est; quia sit progedi, nec ^p necesse, nec utile, imo nec, ut rite fiat, possibile est. Tantum abest, ut ejusmodi notæ iis in rebus sitæ sint, quas mundus & ratio carnalis, magni æstimare solent: puta, in Antiquitate, Multitudine, Consensione, personarum Successione, externo cœtuum Splendore, aut mundana Felicitate, &c. de quibus jamdudum inaniter multi gloriantur.

ⁿ Matth. 10. 32, 33. Joh. 10. 4, 5, 27. & 12. 42, 43. & 13. 34, 35. & c. 13. 21, & d. ^o Act. 2. 41, 42. & c. 4. 32, & d. Rom. 10. 9. 1 Tim. 3. 15. ^p Vide loca jam modo citata.

Officia civium Ecclesia. 9. *Officium* porro eorum, qui ad Ecclesiam hanc visibilem pertinent, non tantum in eo positum est, ut pro se quisque doctrinam Iesu Christi salutarem ^a ore ac vita profiteatur : sed ut juncti ^t etiam inter se fideles, plures, paucioresve, ea faciant, quæ ordinarie non nisi in cœtu peragi possunt, ac solent, quæque cœtum ipsum magis illustrem ac conspicuum reddunt.

10. Qualia officia, præter
3. *Præcipua.* verbi prædicati *auditionem*, ac fidei professionem jam dictam, duo præcipua sunt : ^t *Usurpatio Sacramentorum*, quæ vocantur, & ^t *discipline Christianæ exercitium*, de quibus statim amplius.

^a Marc. 8. 39. Rom. 10. 9. ^t 1 Cor. 11. 20, & d. & c. 14. 4, & d. Act. 2. 41, 42. Matth. 28. 16, & d. 1 Cor. 16. 1, & seq. ^t Act. 2. 41, & seq. & 8. 12, & d. & c. 20. 7. ^t Matth. 18. 17. 1 Cor. 5. 4. 1 Tim. 5. 1, 2, 20.

C A P. XXIII.

De Sacramentis, aliisque sacris ritibus.

1. **S**acramenta cum dicimus, *Sacramenta quid?*
 externas Ecclesiæ ceremonias, seu ritus illos sacros
 ac solennes intelligimus, quibus veluti foederalibus ^a signis ac sigillis visibilibus, Deus
 gratiosa beneficia sua, in foedere præsertim Evangelico promissa, non modo nobis
 præsentat & adumbrat, sed & certo modo exhibet atque obsignat: nosque vicissim
 palam publiceque declaramus ac testamur, nos ^b
 promissiones omnes divinas vera, firma, atque obsequiosa fide amplecti, & beneficia
 ipsius jugi & grata semper memoria celebrare velle.

2. Hujusmodi autem ritus, *Numerus in N. T.*
 si proprie & accurate sit loquendum, in N. T. duo tantum sunt: *Baptismus* scilicet & *sacra Cæna*.
 Ex quibus ille ^c signo *Circumcisionis*, quod sub veteri T. sacrae initiationis, sive insiti-
 onis cujusdam in populum Dei, signum erat; hæc vero ^d *Agni Paschalis* esui, qui

^a Rom. 4. 11, & d. 1 Cor. 10. 1, 2, 3. & ver. 16, & seq. 1 Cor. 12. 13. ^b Rom. 6. 3, 4. & 2. 25, 26. 1 Cor. 10. 16, & seq. & c. 11. 25, & d. ^c Gen. 17. 10, & d. 1 Sam. 17. 36. ^d Exod. 12. 26, & seqq. Lev. 23. 5, & d.

ritus erat solennis Eucharistiæ, seu publicæ Gratiarum actionis, ad Deum, pro typica populi Israelitici redemptione, hoc est, liberatione ex Ægypto, palam laudandum ac celebrandum, non male * per analogiam quandam respondent.

De Baptismo.

3. *Baptismus* est primus N. Testamenti publicus & sacer ritus: in quo fœderati omnes (nullo aut ætatis, aut sexus discrimine) per solennem aquæ ablutionem Ecclesiæ inferuntur, & cultui divino initi-
Descriptio & usus Baptismi. antur: sive idcirco *in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, aquæ immerguntur, ^f vel aqua abluuntur, ut hoc veluti symbolico signo, ac sacra tessera, confirmetur de gratiosa Dei erga ipsos voluntate, quod sicut aqua sordes corporis abluuntur, ita ipsi per sanguinem & Spiritum Christi (modo sua ipsorum culpa gratiosum hoc fœdus irritum non fecerint) intus purgandi, sive à reatu omnium peccatorum plenissime liberandi, & tandem gloriosa filiorum Dei immortalitate, atque eterna fœlicitate donandi sint: ac simul etiam ex altera parte ipsi obligen-

* 1 Cor. 10. 1, & seq. ^f Matth. 3. 11. & 28. 29. Marc. 16. 16. Joh. 3. 25. & 4. 1. Act. 2. 4; & d. & c. 8. 12, 36, 37, 38. & c. 10. 47. & 16. 15, 33. & c. 19. 23, & d. & c. 22. 16.

tur ; ^s eoque palam declarent, se omnem salutem suam à solo Deo & Domino Iesu Christo, unico mediatore, Sacerdote ac Rege suo constanter expectare, ipsi ex animo confidere, eique abjectis peccatorum omnium fordibus atque inquinamentis, virtute Spiritus Sancti per omnem vitam obedire velle.

De S. Cæna Domini.

4. *S. Cæna* est alter N. Testamenti sacer ritus, à Iesu Christo ea, qua proditus fuit, nocte institutus, ad celebrandum Eucharisticam & solennem mortis suæ ^h commemorationem, in quo fideles, postquam seipsos explorarunt, inque vera fide approbarunt, sacrum panem, in cœtu publice fractum, edunt ; & simul vinum, publice fufum, bibunt : idque ad cruentam Domini mortem, pro nobis obitam (qua sicut corpora nostra cibo & potu, seu pane & vino sustentantur, ita corda nostra in spem vitæ æternæ aluntur ac nutriuntur) cum solenni gratiarum actione annunciandum : suamque vicissim cum crucifixo Christi corpore, & effuso sanguine (sive cum ipso Iesu Christo, pro nobis crucifixo & mortuo) eo-

Descriptio & finis S. Cænæ.

^s Rom. 6. 3, 4. I Cor. 1. 13, & d. & c. 12. 13. Gal. 3. 27. I Pet. 3. 21. ^h Matth. 26. 27, 28. Marc. 14. 22, 23, 24. Luc. 22. 19, 20. I Cor. 10. 16, 17. & c. 11. 23, 24, 25.

que

tur;

que beneficiis omnibus, per mortem Iesu Christi partis atque acquisitis, vivificam & spiritualem communionem, & mutuam simul inter se charitatem, coram Deo & Ecclesia publice testificandum.

Elenchus errorum.

5. Porro ex iis, quæ de universo hoc S. ritu, deque rebus per ipsum significatis, in Scripturaⁱ passim leguntur, quæque ipsi fidei articuli (de vero Christo humano corpore, veraque in^k cœlos ascensione & exaltatione, &c.) nobis suggerunt, & denique ipsa recta ratio dicat; facile apparet, nullam hic fieri, 1. Substantialem signorum in res signatasⁱ transmutationem, puta, panis & vini in corpus & sanguinem Domini: 2. Nec localem aliquam utrorumq; conjunctionem, seu corporalem inclusionem, aut physicam aliquam alligationem. 3. Tantum abest, ut hoc prætextu altera signorum pars (puta, calicis, seu poculi sacri usus) fidelibus eripienda sit: Utque, 4. Verum & vivificum illud, sive expiatorium, Iesu Christi Sacrificium, ^m jam olim pro peccatis nostris, ab ipso Christo, unico Pontifice nostro, semel oblatum, reipsa hic repeti, ac quotidie de novo peragi credendum sit: ut denique, 5. Symbola ipsa, quasi corporis & sanguinis Iesu Christi latibula, reli-

ⁱ Luc. 22. 19, 20. 1 Cor. 11. 24. ^k Act. 1. 9, 10, 11. & c. 3, 21. Heb. 8. 4. ^l Matth. 26. 27. 1 Cor. 10. 16. & c. 11. 24, 25, & d. ^m Heb. 7. 27, 28. Heb. 9. 25, 26, 28. Heb. 10. 10, 11, 12, 13, 14, 18.
giose

gioſe nobis adoranda ſint : hocque ipſo fine,
aut publice in templis proponenda, aut ci-
boriis includenda, aut in proceſſionibus cir-
cumgeſtanda, &c.

De aliis S. ritibus, ſed adiaphoris.

6. Præter hos ſunt & alii
Alii Sacri Ri- *Sacri Ritus*, generatim ſic di-
tus. *cti* : qui tametſi ex diſerto ali-
quo Chriſti præcepto in per-
petuum, ac neceſſario, à fidelibus ſervandi
non ſint, tamen boni ordinis, aut externæ
diſciplinæ cauſſa, jam olim fere ab Apo-
ſtoliſ eorumque diſcipuliſ obſervati ſunt : &
citra impietatem ſaltem, ac ſuperſtitionem,
obſervari etiam nunc libere poſſunt, & qui-
dem ſatis utiliter : verbi gratia, *Impoſitio ma-*
num, ^a eaque multiplex, puta tum in ordi-
natione *miniſtrorum* ; tum in ^o *examinatione* ac
confirmatione neophytorum, ſeu *Catechumenorum* ;
denique in ^p *publica receptione*, ſeu *reconcilia-*
tione pœnitentium, graviter ante lapſorum : item
ſolennis conjugum copulatio, ſeu *benedictio con-*
jugii in cœtu Eccleſiæ, &c. modo hinc abſit
vana ſuperſtitio, ſive opinio divini cultus,
item præciſæ neceſſitatis, &c. contraque or-
dinis tantum & decori, publicæque ædifica-
tionis ratio habeatur : & denique vera in ta-
libus libertas, ^a & Chriſtiana charitas (eo-

^a Act. 6. 6. & 13. 3. 1 Tim. 4. 14. 2 Tim. 1. 6.
^o Act. 8. 15. & d. & c. 19. 5, 6. Heb. 6. 2. ^p 1 Tim.
5. 22. ^a Rom. 14. per totum.

que vera etiam inter dissentientes ἐμείλεια & tolerantia mutua) semper illibata conservetur : neque pax Ecclesiæ propter externos ejusmodi, & per se adiaphoros Ritus, temere turbetur.

7. Huc etiam referri possunt *Aliud genus.* sunt *Ecclesiastica* seu *liturgica* observationes illæ (per se quidem adiaphoræ, sed quibus tamen externi ac publici fidelium cœtus ægre carere possunt) circa publicum in Ecclesiis, legendi, orandi, ^r psallendi, prophetandi, eleemosynas colligendi, item genua ^r inter orandum flectendi, &c. ordinem ac modum : item circa publica ^r jejunia, & solennes supplicationum seu precationum dies, aliaque id genus externa, ac per se mere ritualia, attamen pia exercitia ; non quidem in specie divinitus præscripta (nedum gratiæ divinæ, aut vitæ æternæ meritoria) sed tamen ad externam Ecclesiæ ἐνδοξίαν ^u seu decoram πολιτείαν utiliter spectantia : imo etiam piam devotionem in animis nostris aliquatenus aut excitantia, aut fovientia, eoque non facile per se contemnenda, nec, ubi publice recepta sunt, temere ac cum scandalo piorum abroganda.

^r I Cor. 11. 2, & d. & c. 14. per totum. & c. 16. 1. ^r Aët. 20. 36. & 21. 5. Ephes. 3. 14. Matth. 26. 39. Marc. 14. 35. Luc. 22. 41. ^r Aët. 12. 5, 12. & c. 13. 3. & c. 14. 23. ^u I Cor. 14. 33, 40. & c. 11. 16.

8. In his enim omnibus (ut in tota S. liturgia, totoque externo Ecclesiæ regimine) id unice curandum, ut *decenter* ^{Ordo, Pax & Ædificatio hic maxime spectanda.} *omnia, & ordine, in domo Domini fiant*, utque ^y *ædificationi omnium*, maxime ^z *infirmorum* (sed tamen veræ pietatis studioforum) semper inserviant: non autem ^a *laqueum* cuiquam injiciant, aut ^b *libertatem* Christianam lædant, aut denique ^c *scandalum* ullum infirmis præbeant. Ad quem finem melius & facilius adsequendum, accurata externi, jamque recepti, ordinis, ^d *honestatis*, ac decori, item diversorum locorum, temporum, aliarumque circumstantiarum ratio ubique habenda est: & speciatim *Christiani Magistratus* auctoritas, ubicunque haberi potest, ob publicam Ecclesiæ tranquillitatem, in talibus semper attendenda.

^x 1 Cor. 14. 33, 40. ^y 1 Cor. 14. 26. ^z Rom. 14. 13, 15, 19, 21. & c. 15. 1, 2. ^a 1 Cor. 6. 12. & c. 10. 23, 24, 29. ^b Gal. 5. 1, & seq. Colof. 2. 16, 18, 20. ^c Rom. 14. 13, 1 Cor. 8. 13. ^d Rom. 12. 17. Phil. 4. 8.

C A P. XXIV.

De Disciplina Ecclesiastica.

1. **Q**uia vero cœtus nullus, quantumvis recte institutus & bonis legibus informatus, diu subsistere potest, nisi certa ratione ac disciplina gubernetur, per quam etiam continuo in officio continentur ii, qui ad illum pertinent: hinc est, quod in Ecclesia Dei visibili (quæ ^a domus, ^b familia, ^c civitas & ^d regnum Dei est) hujusmodi disciplinam, qualis à Domino ^e & Rege nostro præscripta est, vigere atque exerceri, tum utilissimum, tum æquissimum esse statuamus.

2. Ea autem consistit in *Ejus Descriptio.* fraterna & mutua *admonitione*, *reprehensione* & *correctione* eorum, ^f qui in peccatum aliquod nobis notum, maxime vero in aliquod enorme crimen prolapsi sunt: ut scilicet mature resipiscant, & ad bonum frugem redeant: aut si aliquoties moniti, pertinaciter tamen pergant ac resipiscere nolint, in ipsorum *vitiatione* ac *secessione* ^g à fraterno eorundem commercio:

^a 1 Tim. 3. 15. Ephes. 1. 19, 20, 21. ^b Luc. 12. 40, & d. ^c Heb. 12. 22. Apoc. 21. 1, 3. ^d Luc. 1. 33. ^e Matth. 28. 20. ^f Matth. 18. 15, & d. 1 Cor. 5, tota. ^g 1 Theſ. 5. 14. 2 Theſ. 3. 6, 14, 15. 1 Tim. 5. 19, 20.

Cap. 24. De Disciplina Ecclesiastica. 151

quippe qui jam indignos seipsos reddiderunt amabili fratrum nomine, sive eorum, qui sanctissimum Christi nomen invocant, & pietatis ac sanctimonix alumnos se profitentur : idque totum hoc fine, ne Religio Christi & Ecclesia ipsius per ipsorum consortium male audiat, & detrimentum aliquod patiatur : sed omnium potius Ecclesix membrorum salus sedulo procuretur.

3. Versatur autem hæc Disciplina, tum circa *Pastores* ac *Praefectos* Ecclesiarum, tum circa ipsas *Oves* vel *Auditores*. Circa *Pastores*^h & *Praefectos*, si in Ministrando, seu docendo, & regendo, tum Ecclesiam, tum seipsos, tum familias suas, ita se gerant, ut cum fructu, aut saltem sine scandalo, in Ecclesia munus illud gerere nequeant. In *docendo*,ⁱ si videlicet ea jubebant, quæ vetantur legibus Iesu Christi; prohibeant, quæ istis jubentur; concedant, quæ interdiciuntur: necessaria faciant quæ libera sunt & indifferentia: ob non necessaria, nec valde utilia, nimis acriter litigent, ac pertinaciter contendant; & factionibus Ecclesias turbent atque in partes scindant: aut alioquin in docendo eum modum servant, qui serios pietatis Doctores

1. Species Disciplinae circa Ministros.

^h Act. 20. 28. Rom. 12. 6, 7, 8. 1 Pet. 5. 1, 2, 3. Colof. 4. 17. ⁱ 1 Tim. 1. 3, 4. & c. 4. 7, 12. & 5. 17, 18. & 6. 3, & seq. 2 Tim. 1. 13, 14. & 2. 14, & d. & 3. 10, & d. & 4. 1, 2, & d. Tit. 3. 8, & d. 1 Pet. 4. 10, 11. 3 Joh. Epist. 9, 10.

151 *De Disciplina Ecclesiastica. Cap. 24.*

non decet ; & qui contentionibus, rixis ac litibus potius fovendis, quam spirituali ædificationi promovendæ ; & refrigerando magis pietatis zelo, quam inflammando serviat. In *regendo* ^k *seipfos*, si irreprehenſi, unus uxoris viri, vigilantes, temperantes, graves, compositi, hospitales & *ἐπιεικεις* sive moderati & æqui non sint : sique à vinolentia, ab iracundia, à turpis lucris studio, à pugnis, ab hypocrisi & ab avaritia, &c. alieni non sint. In *regendo familias suas*, ^l si non contineant liberos suos in subjectione, cum omni honestate. In *ministranda* ^m denique, si fideliter, hilariter & prudenter non dispensent ea, quæ ipsis concredita sunt.

4. Circa ⁿ *Oves* vel *Auditores* versatur ; si aut secure negligant, aut scientes volentes omittant, quæ divinitus præcepta sunt ; aut ea committant, quæ cum præceptis Iesu Christi minus conveniunt, aut quæ alioquin in rebus adiaphoris, ^o publicum Ecclesiæ ordinem ac pacem conturbant : ac proinde quæ & salutis ipsorum & ædificationi proximi noxia esse possunt.

^k 1 Tim. 3. 2, & d. & 5. 17, & d. Tit. 1. 6.
^l 1 Tim. 3. 4, 5. Tit. 1. 6. ^m Act. 6. 3, & d. Rom. 12. 7, 8. 1 Tim. 3. 8, 12. ⁿ Gal. 3. 1. 1 Cor. 4. 18, 19. 2 Cor. 13. 1, 2, &c. ^o 1 Cor. 11. 1, & d. & 14. fere toto. Rom. 14. fere toto.

5. Cæterum

Cap. 24. De Disciplina Ecclesiastica. 153

5. Cæterum disciplina hæc exercenda est, cum omni charitate, ^p prudentia & discretionem: pro diversa qualitate seu varia ratione, tum *personarum*, tum *peccatorum*; ad maximam, tum ipsorum peccantium, tum aliorum omnium utilitatem, idque per gradus certos in verbo Dei, indicatos. Et primo quidem *personarum* iusta ratio habenda. Seniores ^q enim increpandi non sunt, sed tanquam Patres monendi: Juniores, tanquam Fratres: Seniores mulieres, tanquam Matres, &c. Imprimis verò ratio habenda est earum *Personarum*, quæ in Auctoritate & munere publico constitutæ sunt. Contra ^r Presbyteros enim non facile admittendæ sunt accusationes: at ubi peccaverint (id est, manifeste peccasse comperti fuerint) coram omnibus arguendi sunt, ut reliqui timeant. Similis vero ratio est ^r Magistratum, & eorum omnium, qui in sublimitate aliqua positi sunt.

Modus diversus pro ratione personarum.

6. *Peccatorum* vero diversorum accurata etiam ratio vel imprimis habenda est. Si enim peccatum sit ^r clandestinum, seu publice nondum notum, sola admonitione privata opus est: eaque aliquoties iterata, etiam adhibitis consiliis, aut te-

Gradus diversus pro gradibus peccatorum.

^p Gal. 6. 1, & d. Matth. 18. 15, & d. ^q 1 Tim. 5. 1, & d. ^r 1 Tim. 5. 19. ^r Rom. 13. 7. 1 Pet. 2. 17. ^r Matth. 18. 15, & d.

154 *De Disciplina Ecclesiastica. Cap. 24.*

stibus, si opus sit. Si vero ^u *publicum* crimen sit: id est, peccatum non grave tantum, sed & cum publico scandalo Ecclesiæ ipsius perpetratum: aut ^{*} si alioquin admonitiones privatæ omnes contumaciter rejiciantur; coram omnibus, vel in cœtu Pre-byterorum, ^y admonitio instituenda est, ut auctorem pudeat, utque alii ejus exemplo à peccando deterreantur. Quodsi etiam accedat ad peccati enormem gravitatem, notoria peccantis *pertinacia*, & admonitionum omnium contemptus, ita ut nulla sequatur vitæ emendatio: ^z tum vitandum est familiare, seu fraternum peccatoris consortium (si forte hac ratione pudor ei incuti, & ipse ad salutarem pœnitentiam adduci possit) addita etiam, si necessitas extrema postulaverit, expressa & seria Ecclesiæ declaratione, eum, quamdiu impœnitens manserit, alienum à regno cœlorum esse: quippe, qui in manifesto crimine, seu carnis opere, sciens prudens perseveret. At vitatis tamen ipsis, sive à communione fraterna exclusis, post probabiliter testatam pœnitentiam, Ecclesiæ Pax, seu dicta communio, serio ^a præferuntur eam petentibus, prompte semper restituenda est.

^u 1 Thef. 5. 14. 2 Thef. 3. 6, 15. ^{*} Mat 18. 16.
^y 1 Cor. 5. 3, 4. & d. 1 Tim. 5. 20. ^z Mat. 18. 17.
 1 Cor. 5. 11. 2 Thef. 3. 6, 14. ^a 2 Cor. 6. 7, 8,
 10, 11. & c. 7. 8, 9, 10, 11, 12.

Cap. 24. De Disciplina Ecclesiastica. 155

7. A *Vitatione* tamen ista, quam diximus, quoad domesticam vitæ consuetudinem, eximendi sunt illi, qui vel contractu divino, & indissolubili, ut ^b conjuges; vel naturæ lege, ut liberi; vel officii necessitate, ut ^d servi & ancillæ; vel sibi ipsis invicem, vel alteri saltem alteris, obligati sunt & obstricti.

Cautio circa vitationem.

8. Disciplina porro hæc non est ejusmodi actio, quæ cum carnali potestate, seu mundana auctoritate, aut vi ulla coactiva, ab Ecclesia exercetur: sed tantummodo ^f voluntaria ipsius Ecclesiæ secessio, aut segregatio ab eo, cum quo, tanquam cum discipulo Iesu Christi, amplius vivere ipsis non licet. Ita ut non tam proprie Antistites Ecclesiæ illum à se, quam seipsum, una cum suis, ab illo (idque jussu ipsius Christi, Domini sui) sejungant, ac separent: neque cum eo aliter, quam cum ^g Ethnico & Publicano, sive cum quolibet peccatore publico, & profano, conversari possint ac velint; quamdiu quidem ipse impœnitens manserit.

Alia circa totam Disciplinam.

^b Matth. 19. 5. 1 Cor. 7. 10, & d. Ephes. 5. 22, & d. ^c Ephes. 6. 5, & seqq. ^d Tit. 2. 9, 10. Phil. 10, & seqq. 1 Pet. 2. 18, 19. ^e 2 Cor. 10. 3, 4, 5. 1 Cor. 5. 9, 10, 11. ^f Rom. 16. 17, 18. 2 Thes. 3. 6, 14. Tit. 3. 10, 11. 3 Joh. 10, 11. ^g Matth. 18. 19.

*Elencbus noxii
erroris.*

9. Quare ii, qui disciplinam hanc non tantum cum potestate carnali, & vi coactiva exercent: sed etiam ad corporales punitiones, & supplicia capitalia extendunt (præsertim sub prætextu hæreseos, vulgo sic dictæ) potestatem nimiam, imo prorsus alienam, ^h & illegitimam, sibi arrogat: quinimo conscientiarum, ac prophetiæ libertatem ⁱ reipsa opprimunt: & salutare hoc remedium, à Servatore nostro ad peccatores emendandum, sapienter institutum, in mortiferum deleterium transmutant: quodque salutis illorum destinatum erat, ad evertendum ac destruendum eosdem, convertunt. Quocirca etiam, qui *hæreticidïo*, aut simili ^k tyrannidi, aut persecutioni ob conscientiam, ullo modo patrocinantur, eos tum à mitissimo Christi spiritu prorsus alienos esse, tum ineptis ac præposteris armis adversum hæreses pugnare, adeoque gravissimo peccato se coram Deo obstringere, arbitramur.

^h Matth. 13. 28, 29, 30. Gal. 4. 29. Luc. 9. 55.
ⁱ 1 Thes. 5. 20, 21. 1 Cor. 14. *per totum.* ^k 2 Cor. 10. 3, 4, &c. & 13. 10. Ephes. 6. 11, &c.

C A P. XXV.

*De Synodis, seu Conciliis, eorumque modo
& usu.*

I. **E**T sic quidem singulæ Ecclesiæ, seorsim acceptæ, à suis Ministris, h. e. Episcopis & Presbyteris regendæ sunt. Quod si quid interim magis arduum in Doctrina, aut moribus, aut ritibus Ecclesiæ propriis, disceptandum inciderit, quod vel omnes, vel plures saltem Ecclesias concernat : tum Synodi, seu conventus Ecclesiastici utiliter institui possunt, ac quandoque debent (idque exemplo ipsorum ^a Apostolorum) : iique vel majores, vel minores, prout rei necessitas postulare videtur. Possunt, inquam, utiliter institui ; si quidem legitimus in iis ordo ac modus servetur : imprimis autem, si hæc sequentia capita diligenter observentur.

*Usus & finis
Synodorum.*

2. I. Si in iis ad nullam humanam ^b normam, aut regulam factitiam, quæcunque tandem ea sit, sed ad solum Dei verbum, dogmatum omnium tum veritas, tum utilitas, ac necessitas expendatur & examinetur. II. Si libertas

*Conditiones earum, seu Modus
& Ordo in iis
servandus.*

^a Act. 15: 1, & d. & c. 18. 15, 16. & 21: 18. & seq. Gal. 2: 1, & d. ^b Gal. 1: 8, 9. Act. 17: 11, & d.

* unicuique plenaria concedatur, sine scrupulo, aut periculi metu sententiam suam dicendi ; in aliorum autem opiniones inquirendi ; & rem totam, de qua controversitur, rite examinandi. III. Si in iis non admittantur, nisi viri apti & idonei, h. e. rerum divinarum periti, & qui in Scripturis potentes sunt, sensusque habent ad discretionem veri & falsi exercitatos, imprimis autem pii, prudentes, graves, moderati, veritatis juxta & pacis studiosi : item vere liberi, & durante litis examine, nulli vel personæ, vel Ecclesiæ, vel Confessioni, &c. sed soli Deo & Christo, ejusque S. verbo, simpliciter obstricti : ab omni denique pravo affectu, ira, odio, & partium studio prorsus alieni. IV. Si in iis id præcise aut præcipue non agatur, ut Controversiæ fidei, quocunque demum modo, tollantur, aut in alterutram partem decidantur : idque ad externam tantum Reipublicæ quietem, seu politicam tranquillitatem, vel procurandum, vel conservandum : sed imprimis opera detur* ut Hæreses, Schismata, aliaque publica id genus vitia, & scandala, ante omnia ab Ecclesiis arceantur, aut jam in vecta tollantur : atque

* 1 Thef. 5. 25. 1 Joh. 4. 1. Act. 17. 2, 3. 1 Cor. 14. *per totum.* ^d 1 Tim. 4. 12, & d. & c. 6. 3, 4, 11, &c. 2 Tim. 2. 2, 14, & vers. 24, 25. & 2 Tim. 3. 8, & 10. & c. 4. 3, 4, 5. Heb. 5. 14. Jacob. 3. 13, & d. * 2 Tim. 2. 22. Matth. 7. 15. & c. 16. 12. Rom. 16. 17. 2 Cor. 11. 13. Gal. 5. 11, 12, & d.

ita pietati & veritati, item libertati, & charitati Christianæ, semper in iis consulatur: ac proinde, V. Si in iis plana, salutaris atque necessaria veritas arcte quidem retineatur: at dissentientibus tamen, & veritatem adhuc nescientibus, periculum idcirco nullum creetur, ^f nec vis ulla conscientis inferatur: sed cum summa lenitate, animique mansuetudine, veritas salutaris unice iis persuadeatur: in reliquis autem moderata dissentientiendi libertas certis legibus salva maneat, & pacis ac concordie mutue remedia commode conquirantur. VI. Denique, si, quod in iis statutum est, libero & semper examini, & ulteriori revisioni, subjectum relinquatur; imo diligenter ad Dei verbum decreta earum omnia expendantur, serio jubeatur ac mandetur: nec invidia cuiquam hoc nomine, aut periculum ullum unquam creetur.

3. Debet autem his Synodis, post Dei Christique auctoritatem summam, etiam *Officium pii Magistratus* intervenire *Authoritas Christiani Magistratus*, tanquam Ecclesie nutritii, ^h si quis modo talis sit in Ecclesia: quippe cujus officium est, ad exemplum piorum V. T. Regum, & Princi-

^f 2 Cor. 4. 1, 2. & c. 10. 4. Jac. 4. 11, 12, 13. 2 Tim. 2. 22. 1 Pet. 5. 3. Colos. 3. 12, 13. Eph. 4. 1, & seq. ^s 1 Joh. 4. 1, & d. 1 Thef. 5. 19, 20, 21. ^h Esai. 49. 23, & d. & c. 60. 1, & d.

pum, ⁱ externum Ecclesiæ ordinem, ac regimen, architectonice moderari, & publicum Dei cultum in ea factum tectum conservare : ac proinde, quoties opus est, Synodos ipsemet convocare, in iisque suo loco præsidere, res tractandas una cum Ecclesiasticis proponere, omnium judicia, etiam dissentientium, placide audire, veritatem ex Dei verbo sedulo ipse inquirere, aliorum suffragia libera colligere, sententiam una dicere, utque omnia in iis secundum Deum gerantur, pro virili sua providere, ut jure potest, ita ex officio debet.

4. Neque tamen aut jus, aut officium ejus est, Decreta Synodica per secularem ullam vim Executioni mandare : eosque, qui iis subscribere in conscientia gravantur, aut minis, aut mulctis, nedum exiliis, carceribus, vinculis, denique morte, aut aliis id genus suppliciis atrocibus ^k coercere ac confringere. Quin neque iis, qui extra publica loca, quæ juri Magistratus subjecta semper manent, ⁱ modeste, & salva semper obedientia superioribus debita, solius Religionis & conscientiæ causa convenire, aut cœtus agere volunt, molestiam faceßere debet, aut jure potest : puta ^m edictis, pro-

ⁱ Jos. 24. 1, & d. 2 Reg. 23. 19, & d. 2 Parak. 17. 5, & d. & 31. 2, & d. ^k Rom. 13. 1, & d. ^l Act. 1. 13, & d. & 13. 1, & d. & 20. 7, & seqq. ^m Act. 4. 1, & d. & 3. 17, & seqq. & 6. 9, & seqq. & passim toto libro.

scriptionibus,

Cap. 25. *De Synodis seu Conciliis.* 161

scriptionibus, militum incursionibus, aliisque violentis agendi modis; sed libertatem iis, Deum publice colendi, sanctamⁿ tectam conservare; & ut divina veritas ac Religio solis spiritualibus^o armis asseratur, ac rationibus tantum persuadeatur, curare atque operam dare tenetur: ne aliqui conscientias subditorum suorum vim inferre, ac libertatem^p Christianam opprimere, denique propriam Dei & Domini nostri Iesu Christi, potestatem usurpare velle videatur.

ⁿ Act. 5. 34, & d. & 11. 12, & seqq. & 26. 31, 32. ^o 2 Cor. 10. 4, 5. Ephes. 6. 12, & d. ^p 1 Thef. 5. 19, & d. 1 Cor. 14. per totum. 2 Cor. 1. 24. & c. 3. 17. & 4. 2, & seqq.

FINIS.

Conclusio.

Conclusio.

ATque hæc demum est nostra de omnibus, saltem præcipuis, Religionis Christianæ Articulis sententia, ex qua facile intelligere, & clarissimo perspicere potes quisquis es, Christiane Lector, immunes & alienos nos esse ab omnibus iis, quæ per calumniam nobis hætenus ab adversariis nostris impacta sunt, hæresibus, schismatis aliisque noxiis atque impiis opinionibus. Neque refodere nos, aut novo, quod dicitur, paxillo suspendere erronea ulla & ab antiqua ac primæva Christianitate damnata placita: non item convellere, nec labefactare quæ universali Ecclesiæ Christianæ consensu stabilita sunt: non definire nec decidere præfractæ ac superbe, quæ in ancipiti controversia jam olim posita sunt, quæque nec ad divinæ gloriæ, nec ad nostræ aut proximi salutis promotionem magnopere faciunt: non denique scrutari operose aut subtiliter, quæ nobis revelata non sunt: ne scilicet pedem inferamus in ea, quæ sapientissimus Deus arcana esse voluit: Sed id operam dare unice, ut veritatem quæ secundum pietatem est, quamque solide scire nostra omnium interest, sartam tectam conservemus, & quæ ad mutuam inter omnes Christianos pacem, atque concordiam, tum fovendam, tum restituendam, faciunt, ubique sectemur, & quantum in nobis est, promoveamus; memores illius, quod

quod Apostolus monet ad Titum 3. 8. *Fidus est hic sermo, & hac volo te asseverare diaboli-
causam ut qui crediderunt Deo, curent bonis ope-
ribus prestare ceteris: Hac sunt illa praeclara &
hominibus utilia: & ejus, ad quod alibi hor-
tatur; Pacem sectamini cum omnibus, & sancti-
moniam, sine qua nemo videbit Dominum, Heb.
12. 14.* In hisce duobus praecipua Christia-
nae Religionis gloria posita est. In his itaque
toti hucusque sumus. De non necessariis
autem, nec apprime utilibus ad salutem,
feram contentionis reciprocare nolumus:
& mysteria quidem sublimia atque abstrusa,
simplici & ab omni scrupulosa subtilitate
aliena, fide recipimus, nec nisi sobrie ac
parce, & ut veterum aliquis non male di-
xisse legitur, sine forcipe ferrum candens non
tractamus. Speculationes autem infructuosas
& inanes argutias procul habemus, quippe
*quae rixas potius ac quaestiones pariunt, quam edi-
ficationem Dei, quae est per fidem, 1 Tim. 1. 9.*
De Adiaphoris, item ritibus ac ceremoniis
in Ecclesia, nemini facile molestiam facessi-
mus, dummodo scandalum infirmorum se-
dulo vitetur, & superstitio solícite caveatur.
Denique omnia nostra studia eo dirigimus,
ut, quae ad solidam pietatem aeternamque
salutem nostram aut necessaria, aut valde
utilia sunt, firmiter retineamus: in ceteris
vero quosvis à nobis dissentientes libenter to-
leremus, & cum omnibus Ecclesiis Iesu
Christi, licet opinione nostra errantibus,
pacem, & concordiam ex animo colamus &
foveamus.

Quæ

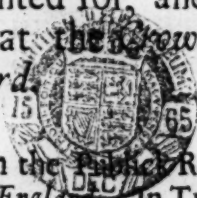
Quæ cum ita sint, obnixè te per Dòminum oramus atque obsecramus, Christiane Lector, ne contrariis suspicionibus locum apud te ullum concedas, neque iniquas hostium nostrorum accusationes, calumnias & obtrectiones admittas, aut facile aurem iis præbeas, quorum maxime interest, ut male nos audiamus, ne immerentes & innoxios scilicet sine causa damnassee, ac proscripsisse videantur: sed ut æquitatis accurata ratione habita, ex hac nostra confessione ac fidei publica declaratione de nobis iudicium facias. Sicubi forte errare nos credas, instrue nos spiritu lenitatis ac mansuetudinis, qui servos Iesu Christi quam maxime decet. Parati sumus omni loco & tempore meliora ostendentibus cedere, & divinæ veritati, quæ nobis omni alia re pretiosior est, locum dare. Sicubi nihilominus dissentiamus in rebus scitu non necessariis, oremus invicem in Domino; & Charitatis simul & prudentiæ Christianæ memores, *studeamus servare unitatem spiritus per vinculum pacis*, Ephes. 4. 3. ; *Tantum in eo, ad quod duce Christo pervenimus, eadem incedamus regula & itidem simus affecti: si quid autem aliter sentiamus, hoc quoque nobis retegat Deus*, Phil. 3. 15, 16.

Faxit ille, ut in vera fide, pietate, charitate, prudentia, lenitate, mansuetudine, aliisque sanctis dotibus atque Christianis virtutibus indies magis magisque ad ipsius gloriam proficiamus, atque alii aliorum infirmitates, errores, & lapsus patienter ferre ac placide corrigere studeamus, quo in Charitate.

tate radicati & fundati, valeamus adsequi, cum omnibus sanctis, quæ sit illa latitudo & longitudo & profunditas & sublimitas, omnique cognitione superior charitas Iesu Christi, ut ita impleamur ad omnem usque plenitudinem Dei. Ei vero, qui infinita cum redundantia potest omnia facere supra ea, quæ petimus aut mente concipimus, pro vi illa agente in nobis; Ei, inquam, sit gloria in Ecclesia per Iesum Christum in omnes ætates seculi seculorum. Amen.

Eph. 3. 17, 18,
19, 20, 21.

BOOKS printed for, and sold by *James Knapton*, at the Crown in *St. Paul's Church-Yard*.

Discourses on the *Publick Revenues*, and on the *Trade of England*. In Two Parts, viz. I. Of the Use of Political Arithmetick, in all Considerations about the Revenues and Trade. II. On Credit, and the Means and Methods by which it may be restor'd. III. On the Management of the King's Revenues. IV. Whether to Farm the Revenues, may not, in this Juncture, be most for the Publick Service? V. On the Publick Debts and Engagements. Part. I. To which is added a Discourse upon Improving the Revenue of the State of *Athens*. Written Originally in *Greek*; and now made *English* from the Original, with some Historical Notes.

Discourses on the *Publick Revenues*, and on the *Trade of England*; which more immediately Treat of the Foreign Traffick of this Kingdom. Viz. I. That Foreign Trade is beneficial to *England*. II. On the Protection and Care of Trade. III. On the Plantation Trade. IV. On the *East-India* Trade. Part. II. To which is added the late *Essay* on the *East-India* Trade.

An *Essay* upon the probable Methods of making a *People Gainers*, in the Balance of Trade. Treating of these Heads; viz. Of the People of *England*, or the Land of *England*, and its Product. Of our Payments to the Publick, and in what manner the Balance of Trade may be thereby effected. That a Country cannot increase in Wealth and Power but by private Men doing their Duty to the Publick, and but by a steady Course of Honesty and Wisdom, in such as are trusted with the Administration of Affairs.

Books Sold by James Knapton.

A Discourse upon *Grants and Resumptions*. Shewing how our Ancestors have proceeded with such Ministers as have procured to themselves Grants of the Crown-Revenue; and that the forfeited Estates ought to be applied towards the Payment of the Publick Debts.

Essays upon, I. The Balance of Power. II. The Right of making War, Peace, and Alliances. III. Universal Monarchy. To which is added, an Appendix containing the Records referred to in the Second Essay. These five by the Author of *The Essay on Ways and Means*.

A New Voyage round the World. Describing particularly, the *Isthmus of America*, several Coasts and Islands in the *West-Indies*, the Isles of *Cape Verd*, the Passage of *Terra del Fuego*, the *South-Sea* Coasts of *Chili*, *Peru*, and *Mexico*; the Isle of *Guern*, one of the *Ladrones*, *Mindanao*, and other *Philippine* and *East-India* Islands near *Cambodia*, *China*, *Formosa*, *Luconia*, *Celebes*, &c. *New Holland*, *Sumatra*, *Nicobar* Isles; the *Cape of Good Hope*, and *Santa Helena*. Their Soil, Rivers, Harbours, Plants, Fruits, Animals, and Inhabitants. Customs, Religion, Government, Trade, &c. By Capt. *William Dampier*. Vol. the First. Illustrated with particular Maps and Draughts. The fourth Edition, Corrected.

Voyages and Descriptions. Vol. II. In Three Parts, viz. 1. A Supplement of the *Voyage round the World*, describing the Countries of *Tonquin*, *Achin*, *Malacca*, &c. their Product Inhabitants, Manners, Trade, Policy, &c. 2. Two Voyages to *Campeachy*; with a Description of the Coasts, Product, Inhabitants, Logwood-cutting, Trade, &c. of *Jucatan*, *Campeachy*, *New-Spain*, &c. 3. A Discourse of Trade-Winds, Breezes, Storms, Seasons of the Year, Tides and Currents of the *Torrid Zone* throughout the World; with an Account of *Natal* in *Africa*, its Product, Negro's, &c. By Capt. *William Dampier*.

Books Sold by James Knapton.

peir. Illustrated with particular Maps and Draughts. To which is added a General Index to both Volumes. The second Edition.

A Collection of Original Voyages : Containing, 1. Capt. Cowley's Voyages round the Globe. 2. Capt. Sharp's Journal over the *Isthmus* of *Darien*, and Expedition into the *South Seas*. Written by himself. 3. Capt. Wood's Voyages through the *Streights* of *Magellan*. 4. Mr. Robert's Adventures among the Corsairs of the *Levant*, his Account of their way of Living, Description of the *Archipelago* Islands, taking of *Scio*, &c. Illustrated with several Maps and Draughts. Published by Capt. William Hack.

Three Practical Essays, viz. On Baptism, Confirmation, and Repentance. Containing Instructions for a Holy Life : With earnest Exhortations, especially to young Persons, drawn from the Considerations of the Severity of the Discipline of the Primitive Church.

A Paraphrase on the Gospel of St. Matthew.

A Paraphrase on the Gospel of St. Mark, and St. Luke. All Three Writ by Samuel Clark, M. A. Chaplain to the Right Reverend Father in God John Lord Bishop of Norwich, and Fellow of Caius College in Cambridge.

Several Discourses; concerning the Shortness of Humane Charity. The Perfection of the Mercy of God. The Difference of Times with respect to Religion. The Joy which the Righteous have in God. The secret Blasting of Men. The Instructive Discipline of God. The Danger of Unfaithfulness to God. The Malignity of Popery. The Conversion of a Sinner. Also, the Prayer used before Sermon. Vol. I.

Several Discourses; concerning the true Valuation of Man. The Necessary Repentance of a Sinner. The Exercise, and Progress of a Chri-

Christ
Justice
ture
Sermon
Learn
ster o
Correc
Jeffer
The
the N
and t
Instru
Life,
and w
Very
dren,
Birket
The S
100 fo
The
the Ru
tred, I
ger, D
Som
Amynt
relates
the Ca
to a Fr
A T
ten in
after T
Shipton
Joc
Annota
Accessi
The
the Fre
Cotton,

Books Sold by James Knapton.

Christian. The Frailty of Humane Nature. The Justice of one towards another. The Nature of Salvation by Christ, &c. Being Twenty Sermons. Vol. II. Both by the Reverend and Learned Benjamin Witchcot, D. D. sometime Minister of St. Lawrence Jury, London. Examined and Corrected by his own Notes; and Published by John Jeffery, D. D. Archdeacon of Norwich.

The God-Father's Advice to his Son. Shewing the Necessity of performing the Baptismal Vow, and the Danger of neglecting it. With general Instructions to young Persons to lead a Religious Life, and prepare them for their Confirmation, and worthy Receiving of the Blessed Sacrament. Very necessary for Parents, &c. to give their Children, or others committed to their Care. By John Birket, Vicar of Milford and Hordle in Hampshire. The Second Edition, with a Preface. Price 3 d. 100 for 20 s.

The Government of the Passions, according to the Rules of Reason and Religion. Viz. Love, Hatred, Desire, Eschewing, Hope, Despair, Fear, Anger, Delight, and Sorrow. *Twelves.*

Some Reflections on that part of a Book called *Amyntor*: Or, The Defence of Milton's Life, which relates to the Writings of the Primitive Fathers and the Canon of the New Testament. In a Letter to a Friend. 80.

A Treatise of Morality. In Two Parts. Written in French by F. Malbranch, Author of the *Search after Truth*. And Translated into English by James Shipton, M. A.

Jocobi Rohaulti Physica. Latine reddidit, & Annotatiunculis quibusdam illustravit S. Clark, A.B. Accessit Index Rerum & Phænomenorum.

The Memoirs of Monsieur Pontis, who served in the French Armies 56 Years. Translated by Charles Cotton, Esq; Folio.

Pro-

Books Sold by James Knapton.

Processus integri in Morbis fere omnibus Curandis, à Dno. Tho. Sydenham conscripti. 120.

Dr. Sydenham's Practice of Physick, faithfully Translated into English, with large Annotations, Animadversions, and Practical Observations on the same. By *W. Salmon*, M. D. 120.

The Penitent, or Entertainments for Lent. Written in *French* by *R. F. N. Caussin*, and translated into *English* by *Sir B. B.* Tenth Edition. To which are added several Sculptures.

A New Method of Curing all Sorts of Fevers, without taking any thing by the Mouth. Being a New Prescription for giving the Bark in Clyster. Whereby all the Inconveniencies of administering it in any other Form are avoided; and a more speedy, certain Cure is obtained. Writ by *A. Helvet*, M. D. The Second Edition.

Mr. Wingate's Arithmetick: Containing a plain and familiar Method for attaining the Knowledge and Practice of Common Arithmetick. The Tenth Edition, very much enlarged. By *John Kersey*, late Teacher of the Mathematicks.

The History of the Inquisition, as it is exercised at Goa. Written in *French*, by the Ingenuous Monsieur *Dellon*, who laboured five Years under those Severities. With an Account of his Deliverance. Done into *English*, by the Learned *Henry Wharton*, M. A. Chaplain to his Grace the late Archbishop of *Canterbury*.

The Artificial Clock-Maker. A Treatise of Watch and Clock-work. Wherein the Art of Calculating Numbers for most sorts of Movements is explained, to the Capacity of the Unlearned. Also, the History of Watch and Clock-work, both Antient and Modern. With other useful Matters never before Publish'd. The Second Edition, enlarged. To which is added a Supplement; containing, 1. The Anatomy of a Watch and Clock. 2. Monsieur *Romer's* Statellite

Books Sold by James Knapton.

Satellite-Instrument, with Observations concerning the Calculation of the Eclipses of *Jupiter's Satellites*, and to find the *Longitude* by them. 3. A nice way to correct Pendulum Watches. 4. *M. Flamsteed's* Equation Tables. 5. To find a *Meridian-Line*, for the Governing of Watches, and other Uses. 6. To make a *Telescope* to keep a Watch by the Fixed Stars. By *W. D. M. A.*

A short View of the Principal Duties of the Christian Religion : With Plain Arguments to persuade to the sincere and speedy Practice of them. To which is added a Prayer suited to the whole, to be used Morning and Evening. By a Divine of the Church of *England*, for the Use of his Parishioners. Price 3 d. or 20 s. per Hundred.

Arcana Imperii Detecta: or, Divers select Cases in Government ; more particularly, Of the Obeying the unjust Commands of a Prince. Of the Renunciation of a Right to a Crown. Of the Proscription of a limited Prince and his Heirs. Of the Trying, Condemning and Execution of a Crowned Head. Of the Marriage of a Prince and Princess. Of the Detecting of Conspiracies against a Government. Of Subjects Revolting from a Tyrannical Prince. Of Excluding Foreigners from Publick Employments. Constituting Extraordinary Magistrates upon Extraordinary Occasions. Of Subjects Anticipating the Execution of Laws. Of Toleration of Religion. Of Peace and War, &c. With the Debates, Arguments and Resolutions of the greatest Statesmen in several Ages and Governments thereupon.

A View of the Posture of Affairs in *Europe* both in Church and State. I. The Ancient Pretensions of the two Families of *Austria* and *Bourbon* to the *Spanish* Monarchy Historically stated. II. The Balance of the Power of *Europe*, settled by *Charles V.* and how it came to be broke. III. A View of the Cours of *Europe*, and their present Disposition and State

Books Sold by James Knapton.

State relating to War. IV. Of the State of the Church of *Rome*, and the Decay of the Protestant Interest in *Europe*. Written by a Gentleman by way of Letter.

Devotions : *Viz.* Confessions, Petitions, Intercessions, and Thanksgivings for every Day of the Week; and also Before, At, and After the Sacrament : With occasional Prayers for all Persons whatsoever. By *Thomas Bennet*, M. A. Rector of *St. James's* in *Colchester*, and Fellow of *St. John's College* in *Cambridge*.

Mr. Boyer's French and English Dictionary. 40.

——— *Idem* in 80.

Tillotson's Sermons, in Folio.

——— *Idem*, in 80.

Cambridge Concordance. Folio.

Seneca's Morals. 80.

Plutarch's Lives, 5 Vol. 80.

Patrick on Genesis, Exodus, &c. 40.

Temple's Essays, &c. 80.

Cowley's Works. Folio.

.
of the
otestant
by way

, Inter-
of the
e Sacra-
Persons
Rector of
St. John's

y. 40.